

Velkaa

Ulosoton uhka, ulosottovelallisuus ja ulosottoperintään liittyvät selviytymisstrategiat verkkokeskusteluissa

Anna Lindborg

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologian pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2020

 <div> HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI </div>		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author Lindborg, Anna Johanna		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Velkaa. Ulosoton uhka, ulosottovelallisuus ja ulosottoperintään liittyvät selviytymisstrategiat verkkokeskusteluissa		
Oppiaine – Läroämne – Subject Sosiologia		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 75
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Velkaongelmat ovat pitkään pysyneet ajankohtaisena yhteiskunnallisena ilmiönä. Vuonna 2018 ulosoton asiakkaana oli 485 000 henkilöä, ja maksuhäiriömerkintä oli vuoden 2019 lopussa 386 700 suomalaisella. Velkaongelmat koskettavatkin siis merkittävää osaa täysi-ikäisestä väestöstä, heidän lähipiiriään, velkojia, sekä välillisesti myös yhteiskuntaa.</p> <p>Laskun maksamatta jättämisestä alkaa prosessi, jossa velka tai velat siirtyvät huomautuslaskun jälkeen perintään. Vapaaehtoisen perinnän jälkeen alkaa oikeudellinen perintä, muodostuu maksuhäiriömerkintä ja lopulta ulosotto alkaa. Ulosottoperinnän myötä yksilö menettää vapauden päättää omaisuudestaan ja tuloistaan ja niiden käytöstä. Valta siirtyy tällöin ulosottoviranomaiselle.</p> <p>Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitä ulosoton uhka tai ulosotossa oleminen tarkoittavat yksilölle, eli mitä on ulosottovelallisuus tämän päivän Suomessa. Lisäksi tarkastelen verkkokeskustelupalstan roolia ulosottokeskustelussa, sekä selviytymisstrategioita joita yksilö käyttää selviytyäkseen mahdollisesti pitkästään ulosottorupeamasta.</p> <p>Aineistonani ovat ulosottoon liittyvät Suomi24 –palstan verkkokeskustelut, jotka on kerätty joulukuulta 2015 sekä toukokuulta 2016. Aineisto on analysoitu suorittamalla sisällönerittely, sekä laadullinen sisällönanalyysi. Jäsennän aineistoani oikeudellisen ongelman käsitteen avulla. Oikeudellisella ongelmalla viitataan ihmisten jokapäiväisessä arkielämässään kohtaamiin ongelmiin, joissa on oikeudellisia ulottuvuuksia.</p> <p>Tutkimuksen keskeisenä teoreettisena viitekehiksenä on Patricia Ewicken ja Susan Silbeyn teoria lain narratiiveista, jossa kokemus laista on käsitteellistetty kolmesta eri lähtökohdasta: lain edessä, lakia käyttäen, ja lakia vastaan. Lisäksi käytän teoriaa Stanley Cohenin ja Laurie Taylorin teoria vastarinnan muodoista eli selviytymiskeinoista, joilla käsitellään pitkäaikaista poikkeusoloissa olemista.</p> <p>Tämän tutkielman tuloksena todetaan, että verkkokeskustelupalsta toimii väylänä, josta haetaan tietoa velkoihin ja ulosottoon liittyviin oikeusongelmiin, sekä ulosoton prosesseihin sekä käytäntöihin. Aineiston perusteella ulosottoperintä ja sen uhka näyttäytyvät arkipäivässä lisääntyneenä epävarmuutena, joka voi liittyä niin aikatauluihin, kuin elämän tukipilarien kuten työpaikan ja kodin säilymiseen. Ulosottomiehen valtuuksiin, toimintatapoihin liittyy epäselvyyksiä varsinkin ulosottoperinnän alkaessa. Lisäksi ulosottoperintään liittyy rajapintoja muun muassa, velkojaan, työnantajaan, eläkkeenmaksajiin, kanssavelallisiin ja tulonsiirtojärjestelmään. Ulosottoperintä ei ole erillinen saareke yksilön elämässä, vaan ”kietoo lonkeronsa” moneen organisaatioon ja tahoon yksilön elämässä.</p> <p>Ulosotto on kokonaisvaltainen kokemus, joka rajaa sen kohteena olevien elämässä niin arkipäivän ennakoitavuutta kuin yksilön itsenäisyyttä asioidensa hoidossa. Ulosoton alkaessa sitä voi yrittää paeta, alistua vastustaan tai sopeutua. Ulosoton pakoiilu voi olla muutto ulkomaille tai työttömäksi jättäytyminen. Alistuva vastustaminen voi ilmetä ulosoton ohella tapahtuvana säästämisenä tai valitusten tekemisenä. Todellisessa sopeutumisessa sen sijaan ulosotto hyväksytään osana omaa tilannetta. Se voidaan nähdä jopa velkakierteen päättävänä helpotuksena tai tapana lähteä selvittämään velkaongelmaa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords velka, ulosotto, velkaongelma, oikeudellinen ongelma, sanktioprosessi		

Sisällysluettelo

1. Johdanto	3
1.1 Tutkielman tausta ja tavoitteet.....	3
1.2 Velkaongelma tilastoina	6
1.3 Ulosotto osana sanktiojärjestelmää.....	11
2. Tutkimuskirjallisuus	19
2.1 Velkaongelmia koskeva tutkimus	19
2.2. Ulosottovelallisia koskeva tutkimus	22
3. Teoriatausta.....	26
3.1 Oikeudellinen ongelma	26
3.2 Lain edessä vai sitä vastaan	27
3.3 Vastarinnan muodot.....	29
3.4 Selviytyminen	33
4. Tutkimusasetelma	34
4.1 Tutkimuskysymykset.....	34
4.2 Aineisto.....	34
4.3 Menetelmät	37
5. Analyysi	39
5.1 Internet velkakeskustelun areenana	39
5.2 Ulosotto ja arjen epävarmuus.....	50
5.3 Selviytymiskeinoja velkavankeudessa	57
5.3.1 Ulosoton vastustaminen	58
5.3.2 Alistuminen vastustaen.....	61
5.3.3 Ulosottoon sopeutuminen.....	62
5.4 Tiivistelmä tuloksista.....	64
6 Lopuksi	67
6.1 Pohdinta.....	67
Lähdeluettelo	69

1. Johdanto

1.1 Tutkielman tausta ja tavoitteet

Velka on hyvin tavallinen ja tuttu väline meille monelle. Se mahdollistaa varojen siirtämisen elämänvaiheesta toiseen, ja parhaimmillaan mahdollistaa esimerkiksi opinnot tai kodin oston. (mm. Patel ym 2012). Koska velan ominaisuuteen lähtökohtaisesti kuuluu sen takaisinmaksu tulevaisuudessa (Kuluttajaliitto 2015, 3), sisältyy velkaan useimmiten jonkinlainen riski takaisinmaksun epäonnistumisesta. Tämä puolestaan saattaa johtaa ylivelkaantumiseen.

Velkaongelmat ovat pitkään pysyneet pitkään ajankohtaisena yhteiskunnallisena ilmiönä, Vuonna 2018 ulosoton asiakkaana oli 485 000 henkilöä, ja maksuhäiriömerkintä oli vuoden 2019 lopussa 386 700 suomalaisella (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 1, 20; Asiakastieto 2020). Velkaongelmat koskettavatkin siis merkittävää osaa suomalaisesta täysi-ikäisestä väestöstä ja heidän lähipiiriään, sekä välillisesti myös yhteiskuntaa.

Ajoittain erilaiset velkaongelmiin suoraan tai välillisesti liittyvät ilmiöt, kuten luottohäiriömerkintöihin liittyvä asunnottomuus, tai velkaantuminen vakuudettomien kulutusluottojen, peliongelman tai vaikkapa eläinlääkärimaksujen vuoksi ja velkaongelmista aiheutuvat seuraukset, nousevat yhteiskunnalliseen keskusteluun (esim., HS 14.7.2019, Iltalehti 26.3.2019, MTVUutiset 9.6.2019).

Todettuihin epäkohtiin on myös lainsäädännöllä vaikutettu. 1990 –luvun alun lamassa moni velkaantui takausvastuun vuoksi. Vuonna 1993 vastauksena edellämainittuun tuli voimaan laki yksityishenkilön velkajärjestelystä. Vuonna 2005 saapuivat puolestaan markkinoille pikavipit, jotka aiheuttivat huolta hallitsemattomasta luotonotosta. Sitten lainsäädäntö suitsi pikavippien myöntämistä ensin kieltämällä myöntämisen yöaikaan ja edellyttämällä luotonmyöntäjien rekisteröitymisen (vuosina 2009-2010) sekä myöhemmin määräämällä korkokaton (50%) alle 2000 euron luotoille (vuonna 2013) ja sitten laskemalla korkokattoa (20%iin) sekä laajentamalla korkokaton koskemaan kaikkia vakuudettomia kulutusluottoja (vuonna 2019).

Velkaongelmista seuraavat koskettavat niin velallista, kuin myös velkojia sekä yhteiskuntaa. Haitat velallisille voivat olla niin taloudellisia, sosiaalisia kuin terveydellisiä. Velkojille puolestaan koituu taloudellisia menetyksiä, ja yhteiskunnalle kuluja ylivelkaantuneen toimeentulon tukemisesta sekä ylivelkaantumista ehkäisevien järjestelmien ylläpidosta.

Velkaongelmia pyritään ehkäisemään lainsäädännöllisten keinojen lisäksi valistuksella ja talous- ja velkaneuvonnalla.

Ylivelkaantumiselle on yhteiskunnassa määritelty tietyt seuraamukset. Suomessa laskun maksamatta jättämisestä alkaa prosessi, jossa velka tai velat siirtyvät huomautuslaskun jälkeen perintään. Vapaaehtoisen perinnän jälkeen alkaa oikeudellinen perintä, muodostuu maksuhäiriömerkintä¹ ja lopulta ulosotto alkaa. Ulosotto perintä käynnistyy tilanteessa jossa velan maksu ei ole toteutunut ja velkoja on päättänyt siirtää asian pakkotäytäntöönpanoon. Ulosotto perinnän myötä yksilö menettää vapauden päättää omaisuudestaan ja tuloistaan ja niiden käytöstä. Valta siirtyy tällöin ulosottoviranomaiselle. Tämä pro gradu keskittyy edellä kuvatun sanktioprosessin viimeiseen vaiheeseen - ulosottoon.

Ulosotto perinnässä yksilö on tekemisissä ensin oikeuslaitoksen, ja sen jälkeen ulosottolaitoksen kanssa. Ulosottovelallisten määrä huomioiden on tilastollisesti todennäköistä, että monelle se on ensimmäinen kerta kun he joutuvat tekemiseen oikeudellisen järjestelmän kanssa. Velka-asioissa perintä etenee oikeuteen ja ulosottoon hyvin suoraviivaisesti, ilman erityistä neuvontaa tai prosessin etenemisen kuvausta. Jää velallisen omalle vastuulle selvittää oikeutensa ja hankkia tarvittavat tiedot prosessin etenemisestä.

Vaikka velkaongelma ei ole rikosasia, saattaa se kokemuksena olla seurauksiltaan jopa rikostuomiota vaikuttavampi. Kun pahoinpitelystä tuomitulle kerrotaan prosessin aikana oikeudet, tarjotaan oikeusapua, ja rangaistuksena voi olla sakko, saattaa velkaongelmiin joutunut kärsiä tilanteesta vuosia luottohäiriömerkinnän vaikutusten ja velan takaisinperinnän myötä.

Tutkielmani taustalla ovat aiemmat työtehtäväni perintä- ja rahoitusyhtiössä sekä talous- ja velkaneuvonnassa, sekä nykyinen työtehtäväni kaupungin sosiaalisen luototuksen yksikössä. Tapaan ihmisiä jotka ovat joutumassa, ovat parhaillaan tai ovat selviytyneet ylivelkatilanteesta. On tilanteita, joissa olen ajatellut, että pelko ja tietämättömyys maksuhäiriömerkinnästä ja ulosotosta ovat mahdollisesti johtaneet edelleen velkatilanteen syventymiseen ja sitä kautta ratkaisuvaihtoehtojen kaventumiseen ja tilanteen pitkittymiseen.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, mitä ulosoton uhka tai ulosotossa oleminen tarkoittavat yksilölle, eli mitä on ulosottovelallisuus tämän päivän Suomessa. Aineistonani ovat ulosottoon liittyvät Suomi24 –sivustolla olevat verkkokeskustelut, jotka on kerätty kahdelta

¹ Julkisoikeudelliset velat voi siirtää ulosottoon ilman oikeuden vahvistusta. Tällöin ei myöskään muodostu maksuhäiriömerkintää.

kalenterikuukaudelta: joulukuulta 2015 ja toukokuulta 2016. Verkkokeskustelut ovat muokkaantuneet luonnollisesti ja tutkielman tekijästä riippumattomasti, joten aineiston syntyprosessiin ei ole vaikutettu. Keskustelut ovat autenttisia ja ”suodattamattomia”.

Käytän analyysissa tukena käsitettä oikeudellisesta ongelmasta (mm. Pleasance ym. 2004; Litmala 2000). Teoreettisena viitekehyksenä käytän Patricia Ewicken ja Susan Silbeyn teoriaa lain narratiiveista, jossa kokemus laista on käsitteellistetty kolmesta eri lähtökohdasta: lain edessä, lakia käyttäen, ja lakia vastaan. Lisäksi analyysissa on tukena Stanley Cohenin ja Laurie Taylorin (1986) teoria pitkäaikaisten vankien vastarinnan muodoista eli selviytymiskeinoista, joilla käsitellään pitkäaikaista poikkeusoloissa olemista.

Velkaantumista on tutkittu mm. tutkimalla ylivelkaantumiseen altistavia riskitekijöitä (mm. Peura-Kapanen ym 2016; Majamaa ym 2016; Webley & Nyhus 2001; Patel ym 2012), kuvaamalla vippikierteen syntyä ja sen vaikutuksia (Rantala 2012), ja ylivelkaantumisen vaikutuksia terveyteen (mm. Nykänen ym. 2000)². Ulosottorekisterin avulla on puolestaan tarkasteltu mitkä sosioekonomiset ja demografiset tekijät ennustavat velkaongelmia, ja kuinka julkisoikeudelliset ja yksityisoikeudelliset velkatyypit vaihtelevat eri sosioekonomisten ja demografisten ryhmien välillä (Oksanen ym. 2015). Lisäksi yhdistämällä ulosottorekisterin tiedot ja Kelan rekisteritietoja on tarkasteltu ylivelkaantumisen yhteyttä sairastuvuuteen sekä työkyvyttömyyseläkkeelle jäämiseen (Blomgren ym 2014 & 2016.)

Vaikka velkaongelmia esiintyy maailmanlaajuisesti, on velan maksamattomuuteen liittyvät sanktiojärjestelmät kuitenkin kansallisia; maksuhäiriörekisterien toimintatavat vaihtelevat maittain, sallitun ulosmittauksen määrä vaihtelee, ja konkurssi- ja velkajärjestelylakeja painotetaan eri maissa eri tavoin (mm. Niemi yms 2009). Yhteisiä linjauksiakin on. Euroopan neuvosto on vuonna 2003 antanut suosituksen jäsenmailleen, jonka ensisijaisena tarkoituksena oli tehostaa velka-asioiden käsittelyä oikeuslaitoksessa, ja yhtenäistää kansainvälistä perintää. Linjauksessa huomioidaan kuitenkin myös tarve turvata velallisen perusturva ulosmittauksen aikana ja löytää tasapaino velkojan ja velallisen oikeuksien välillä turvaamalla kodin tavarat, työvälineet, sekä vähimmäistoimeentulon sisältäen lääkemenot. Kaikki EU:n jäsenmaat ovat tätä noudattaneet. (Niemi 2009, 98-99.) Tämä pro gradu keskittyy kuitenkin suomalaiseen sanktiojärjestelmään, sen kuvaamiseen ja kokemuksiin siihen liittyen.

Käsitykseni mukaan ulosottooperinnässä olevien henkilökohtaisia kokemuksia liittyen

² Kts. luku 2.1

ulosottoperintään ei kuitenkaan ole Suomessa tutkittu aiemmin. Tutkielmani kuvaa prosessin joka käynnistyy kun velka jää maksamatta, ja auttaa jäsentämään, millaista tietoa ja tukea ulosottoon joutuvat tai ulosotossa olevat tarvitsevat. Tutkielma voi auttaa velkaongelmien kanssa työskenteleviä ymmärtämään mahdollisia toimintatapoja ja reaktioita, joita ulosottoperintä tai sen uhka aiheuttaa.

1.2 Velkaongelma tilastoina

Velallisena oleminen ja velkaantuneisuus ei sinällään ole ongelmallista. Velkaantuneisuus on nykyisin tavallista kuluttajakäyttäytymistä. Vuonna 2018 Suomessa oli 1,4 miljoonaa velallista asuntokuntaa. Se tarkoittaa että yli puolella asuntokunnista oli velkaa (SVT 2019a, 1). Monet kotitaloudet selviävät suuristakin veloista. Tulot ja mahdollinen muu varallisuus vaikuttavat selviytymiseen. (Peura-Kapanen ym. 2016, 16.)

Riskinä kuitenkin on, että velanhoito epäonnistuu. Velallisuudesta syntyy ongelma, kun aiemmin sovittuja maksuja ei pysty hoitamaan sovitusti. Tarkkaa rajaa velallisuuden ja velkaongelmien välille on kuitenkin vaikea määrittää.

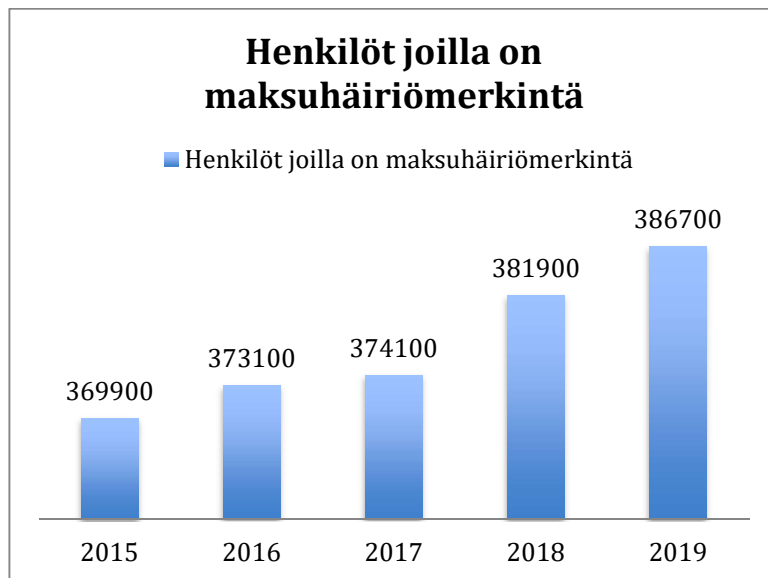
Ylivelkaantuminen ja velkaongelmat on määritelty eri yhteyksissä hieman eri tavoin (mm. Peura-Kapanen ym. 2016, 13). Kun velkaongelmien problematiikkaa arvioidaan subjektiivisella mittarilla, määritetty kotitalous velkaongelmasta kärsiväksi, mikäli velkojen määrä on vastaajan arvion mukaan ylittänyt selviytymisrajan (mm. Iivari 2000, 121; Betti ym. 2001, 2; Niemi 2009, 94). Subjektiivista mittaria on kuitenkin kritisoitu siitä, että se ei kovin tarkkaan kuvaa ylivelkaantuneisuuskehitystä. On myös arvioitu, että vastaajat saattavat ilmoittaa itsensä ylivelkaantuneiksi liian herkästi, vaikkapa vain yhteen laskuun liittyvien maksuvaikeuksien vuoksi. (Iivari 2000, 121.)

Objektiivisina velkaongelman mittareina voidaan käyttää rekisterimerkintöihin perustuvia tietoja maksuhäiriömerkinnöistä, velkomustuomioista, velkajärjestelyhakemuksista ja maksuohjelman vahvistamisista sekä ulosottoperinnästä. Lisäksi velkaongelmien määrää voidaan tarkastella sopimukseen perustuvien laskentakaavojen avulla. Seuraavassa tarkastellaan velkaantumista edellä mainittujen objektiivisten velkaongelman mittareiden kautta.

Maksuhäiriömerkinnät. Vuoden 2019 lopussa maksuhäiriömerkintä oli Suomessa 386 700 henkilöllä. Tämä tarkoittaa, että maksuhäiriöisiä on noin 8,3% yli 15-vuotiaasta väestöstä.

Maksuhäiriöisten määrä on kasvanut vuodesta 2009 68 000 henkilöllä eli noin 17,6 %lla. (Asiakastieto 2020 3; SVT 2020a, 3). Tieto maksuhäiriömerkinnästä kertoo että sen saaneella on ollut maksuviive, maksukyvyttömyyttä tai huolimattomuus. Tulee kuitenkin huomioida että henkilöllä voi olla maksuhäiriömerkintä, vaikka sen aiheuttanut velka olisi maksettu eikä velkaa olisi tarkasteluhetkellä lainkaan. Toisaalta velkaa voi olla runsaasti ilman maksuhäiriömerkintää. Maksuhäiriöisten määrä on kuitenkin yksi luotettavimmista tunnusluvuista tarkasteltaessa velkaongelmista kärsivien määrää.

Kuvio 1. Henkilöt joilla on maksuhäiriömerkintä

(Lähde: Suomen Asiakastieto 2020, 3.)

Sopimukseen perustuvat laskentakaavat. Sopimuksiin perustuvista laskentakaavoista tunnetuin lienee velkaantumisaste, jota käyttävät ainakin Tilastokeskus ja Suomen Pankki. Asuntokunnan velkaantumisaste on velkojen osuus käytettävissä olevista rahatuloista vuodessa prosentteina ($((\text{asuntokuntien velat yhteensä} / \text{asuntokuntien tulot yhteensä}) * 100)$) (SVT 2019b, 2). Velkaantumisaste on 100, jos kotitalouden velat ja tulot ovat saman suuruiset (Peura-Kapanen ym. 2016, 13). Suomen Pankin (2012) julkaisemassa kotitalouksien velkaantumisesta ja asuntomarkkinoiden kehitystä tarkastelevassa raportissa ei määritetä tarkkaa rajaa velkaantuneisuuden ja ylivelkaantuneisuuden välille, mutta se nostaa erityistarkasteluun ne

kotitaloudet joilla oli velkaa yli 5 kertaa käytettävissä olevan vuositulonsa verran. Vuonna 2009 kotitalouksia joiden velkaantumistaso ylitti 500% oli 4,2% kaikista velallisista kotitalouksista. (Putkuri & Vauhkonen 2012, 6).

Velkajärjestelyasiat. Velkajärjestelyhakemuksia jätettiin käräjäoikeuksiin vuonna 2018 4555 kappaletta, ja velkajärjestelyn maksuohjelmia vahvistettiin 3 667 (SVT 2019c). Hakemuksen jättäminen kuvaa vähintään hakijan subjektiivista kokemusta merkittävästä velkaongelmasta, vahvistetut maksuohjelmat puolestaan oikeusistuimen vahvistusta sille. Tulee huomata että kaikki henkilöt jotka saivat velkajärjestelyn eivät sitä hae, ja toisaalta oikeus voi todeta ylivelkatilanteen mutta jättää velkajärjestelyn aloittamatta esimerkiksi rikosperusteisen velan tai piittaamattoman velkaantumisen vuoksi (Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (10§)). Velkajärjestelytilastot antavat kuitenkin yhden näkökulman velkaongelmien tarkasteluun.

Ulosotto. Vuoden 2018 aikana ulosoton asiakkaana oli yli 577 013 eri velallista, joista noin 485 000 eli 90 % oli luonnollisia henkilöitä. Luonnollisella henkilöllä tarkoitetaan yksityishenkilöitä, kuolinpesiä ja ammatinharjoittajia. 10% eli noin 55 000 ulosoton asiakkaista oli oikeushenkilöitä. Oikeushenkilöillä puolestaan tarkoitetaan osakeyhtiöitä, henkilöyhtiöitä (KY ja AY), osuuskuntia, yhdistyksiä, säätiöitä, valtioita ja kuntia. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 1, 20.)

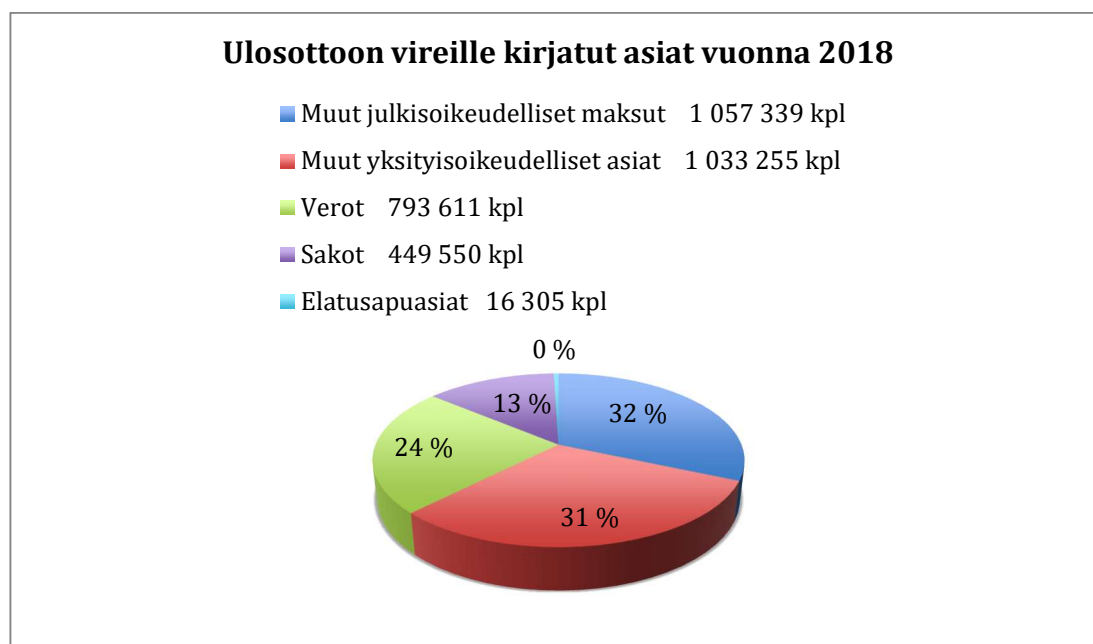
Vuoden 2018 aikana ulosottoon kirjattiin vireille 3,35 miljoonaa velka-asiaa. Vuoden aikana käsiteltiin loppuun 2,88 miljoonaa asiaa. Käsitellyillä asioilla tarkoitetaan maksettuja velkoja, ja niitä asioita, joissa velallinen on todettu varattomaksi tai tuntemattomaksi. Käsittely on myös voinut päättyä velkojan peruutuksen, konkurssin, velkajärjestelyn, velan vanhentumisen tai jonkin muun esteen takia. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 5-6.)

Vuoden 2018 päättyessä ulosottovelallisia oli yhteensä 302 157 henkilöä, ja heidän ulosottovelkansa oli 4,1 miljardia euroa, vuoden perintätuloksen ollen 1,1 miljardia euroa. Ulosotossa oli vireillä vuoden 2018 päättyessä kappalemääräisesti 2,19 miljoonaa asiaa. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 7, 9, 14, 21.)

Suurin osa ulosottoon vuonna 2018 kirjatusta asioista on julkisoikeudellisia saatavia, eli esimerkiksi pakollisia vakuutusmaksuja, sosiaali- ja terveydenhoitomaksuja, ja päivähoitomaksuja. Julkisoikeudellisia saatavia kirjattiin vireille 1 057 339 kappaletta. Julkisoikeudellisten saatavien osuus vuonna 2018 oli 32% ulosottoon kirjatusta asioista. Lähes yhtä paljon kirjattiin yksityisoikeudellisia saatavia (1 033 255 kpl, 31%). Yksityisoikeudelliset saatavat liittyvät etupäässä kulutuskäyttäytymiseen. Veroasioita kirjattiin vireille 793 611 kappaletta, joka kattoi

24% kaikista vireille kirjatusta asioista. Julkisoikeudelliset saatavat, yksityisoikeudelliset saatavat ja verot kattoivat 87% kaikista ulosottoon vireille kirjatusta asioista. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 4.)

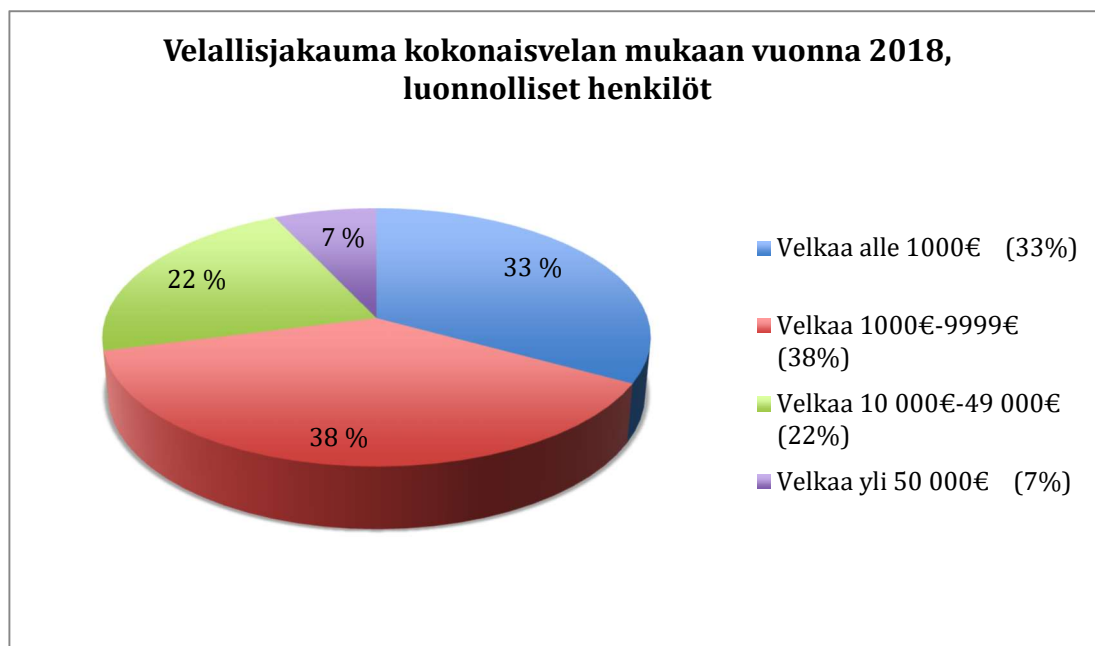
Kuvio 2. Ulosottoon vireille kirjatut asiat vuonna 2018

(Lähde: Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 4.)

Noin 33 %lla velallisista oli ulosotossa velkoja alle 1000 euroa. Noin 71 %lla velallisista oli velkaa alle 10 000 euroa. Yli 50 000 euron velkoja oli ulosotossa noin 7 %lla velallisista. Luonnollisten henkilöiden keskimääräinen ulosotossa oleva velkamäärä oli 17 800€. Oikeushenkilöiden velat olivat keskimäärin suurempia kuin luonnollisten henkilöiden. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 24; SVT 2019d, 2.)

Kuvio 3. Velallisjakauma kokonaisvelan mukaan vuonna 2018, luonnolliset henkilöt

(Lähde: Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 24.)

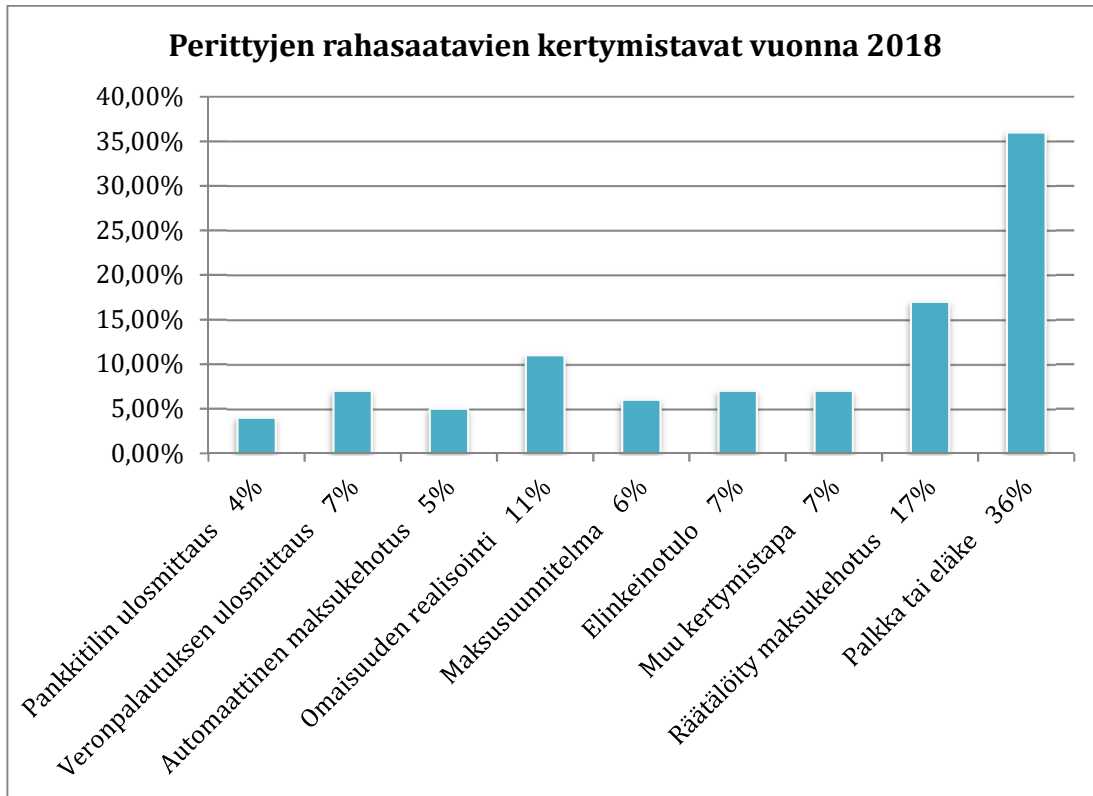
Vuonna 2018 uusien velallisten ulosottoasioista 53,9% päättyi maksamiseen. 4,5% uusista velallisista todettiin varattomiksi tai tuntemattomiksi. Uusilla velallisilla tarkoitetaan henkilöitä joilla ei ole ollut ulosotossa vireillä asioita vireilletuloa edeltävän vuoden aikana. Vanhojen velallisten ulosottoasioista 33,8% päättyi maksamiseen. Varattomiksi tai tuntemattomiksi todettuja oli 22,1%. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 18.)

Luonnollisten henkilöiden vireillä olevista asioista 66,7% saatiin päätökseen 3 kuukauden sisällä vireille tulosta. Kuitenkin 3,6% velallisista oli ollut ulosottoviraston asiakkaana yhtäjaksoisesti kahden vuoden ajan. (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 31-32.)

Noin 28% ulosoton perintäkertymästä saadaan asiakkaiden itsenäisesti maksamalla maksukehoituksella tai maksusuunnitelmalla (kts. kuvio 4: automaattinen maksukehoitus, räätälöity maksukehoitus, maksusuunnitelma). Noin 43% kertymästä peritään suoraan palkasta, eläkkeestä tai

elinkeinotulosta ulosmittaamalla. Omaisuuden realisoinnin osuus perintäkertymästä on noin 11%, mutta sen osuus on ollut viime vuosina kasvussa (Valtakunnanvoudinvirasto 2019, 19).

Kuvio 4. Perittyjen rahasaatavien kertymistavat vuonna 2018

(Lähde: Valtakunnanvoudinvirasto 2019 19.)

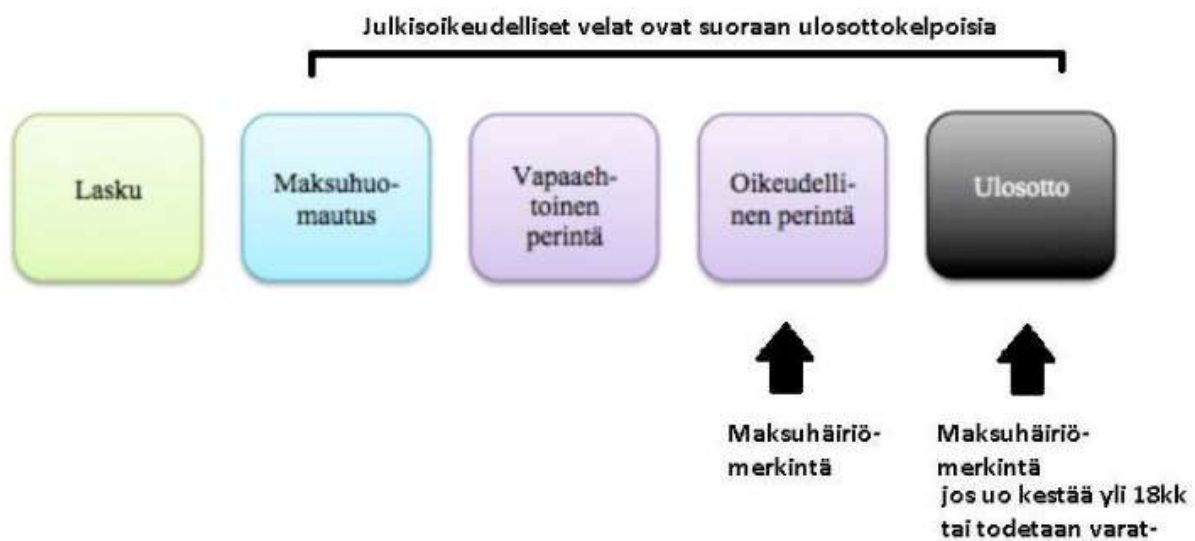
1.3 Ulosotto osana sanktiojärjestelmää

Velkaongelmat aiheuttavat haittoja niin velallisille, velkojille kuin yhteiskunnalle. (Mutttilainen 56-59). Tästä johtuen on muodostunut järjestelmä joka toimii uhkana mahdolliselle velkaongelmalle ja sanktioi jo-muodostunutta ylivelkaantumista. Yksityishenkilön kohdalla prosessi alkaa maksuhuomautuksesta, siirtyen perinnän ja oikeudellisen perinnän kautta viime kädessä ulosottoon³. Oikeudellisen perinnän myötä prosessiin sisältyy maksuhäiriömerkinnän ilmoittaminen luottohäiriörekisteriin. Kutsun prosessia tässä tutkielmassa sanktiojärjestelmäksi. Kuvaan seuraavassa lyhyesti sanktiojärjestelmän, jotta ulosoton asema sanktiojärjestelmän osana

³ Julkisoikeudelliset velat voi siirtää ulosottoperintään ilman oikeuden vahvistusta.

paikallistuu lukijalle. Lisäksi sanktiojärjestelmän kuvauksen tarkoituksena on kuvata myös kyseisen prosessin haastavuus ja monimuotoisuus, jonka yksilö kohtaa laskun jäädessä maksamatta.

Kuvio 5. Sanktiojärjestelmä

Vapaaehtoinen perintä. Mikäli velkaa ei makseta sovittuna eräpäivänä, voi velkoja aloittaa perintätoimet maksun saamiseksi. Velkoja voi periä velkaa itse maksumuistutuksin ja maksuvaatimuksin, tai ulkoistaa perinnän ulkopuoliselle taholle, yleensä perintätoimistolle. (Koulu, Lindfors 2013, 31.)

Oikeudellinen perintä. Mikäli vapaaehtoinen perintä ei ole tuloksellista, eli velallinen ei maksa velkaa maksuhuomautuksella, maksuvaatimuksella tai sovi pitävää maksusuunnitelmaa, voi velkoja laatia haastehakemuksen velallisen kotialueen käräjäoikeuteen. Tätä kutsutaan oikeudelliseksi perinnäksi. Haastehakemuksen käsittelymaksu (65/86€) veloitetaan hakijalta eli velkojalta, joka tyypillisesti pyrkii myöhemmin perimään maksun edelleen vastaajalta eli velalliselta.

(Oikeusministeriö 2018). Mikäli käsittelymaksua ei myöhemmin saada perittyä velalliselta, se jää velkojan tappioksi. Näin ollen velkojan ei ole välttämättä taloudellisesti kannattavaa hakea täytäntöönpanoperustetta, jos on todennäköistä että käsittelymaksu jää hakijan tappioksi, tai jos saatava on määrältään vähäinen.

Kohti ulosottoa. Kun velkoja harkitsee oikeudelliseen perintään siirtymisen järkevyyttä, hän käyttää riskiarviota tehdessä yleensä velallisen luottotietoja. Jos luottotiedoissa ei ole tarkasteluhetkellä aiempia merkintöjä, on tyypillistä siirtyä oikeudelliseen perintään. (Rikalainen & Uitto 2008, 186, 188.) Oikeudellisen perinnän aloittaminen voi vielä saada velallisen maksamaan velan haasteen käsittelyaikana ennen tuomiota, jolloin hän voi edelleen säilyttää luottotietonsa ilman merkintää. Vaikka velallinen ei pystyisi tai haluaisi maksaa velkaa oikeudellisen perinnän käsittelyaikana ennen tuomiota, kertoo luottotietojen merkinnättömyys velkojalle, että henkilöllä ei ole ainakaan toistaiseksi ulosottomiehen toteamaa varattomuutta, tai pitkäkestoista (yli 18kk) ulosottoa. Tämä puolestaan kertoo siitä, että on hyvinkin mahdollista että ulosottoviranomainen pystyy perimään velan toistuvaistulon ulosmittauksella tai realisoimalla omaisuutta.

Mikäli velallinen ei halua tai kykene maksamaan avointa velkaa edellämainittujen vapaaehtoisen tai oikeudellisen perinnän aikana, voi velkoja laatia ulosottohakemuksen ulosottoviranomaiselle. Ennen ulosottohakemuksen tekoa on velan oikeellisuus täytynyt tarkistuttaa käräjäoikeudessa. Jos käräjäoikeus on todennut maksuvelvollisuuden paikkansapitävyyden, se tekee tuomion asiassa. Ulosottohakemuksen liitteeksi tarvitaan tämä tuomioistuimen antama tuomio, eli ulosottoperuste. (Emt, 177.) On kuitenkin olemassa muutamia velkojaryhmiä, jotka ovat vapautettuja tästä prosessista, ja he voivat tehdä ulosottohakemuksen ilman tuomioistuimen ulosottoperustetta. Näitä velkojia ovat julkiset yhteisöt, muun muassa Kela, kunnat ja verohallinto. (Emt, 177; Laki verojen ja maksujen täytäntöönpanosta 3§.)

Maksuhäiriömerkintä. Käräjäoikeuden antamaa tuomiota seuraa maksuhäiriömerkintä. Käräjäoikeus ilmoittaa sen tuomion yhteydessä luottotietorekistereille, eli Suomessa Asiakastieto Oy:lle, ja Bisnodelle. Merkintä luottotiedoissa voi estää tai rajoittaa puhelin- tai nettiliittymän avaamista, uuden velan ottamista, vuokra-asunnon saamista, kotivakuutuksen hankkimista tai työpaikan saamista. Toisaalta merkintä luottotiedoissa saattaa olla myös yksilön etu, koska se käytännössä rajoittaa lisävelan saamista. (mm. Takuusäätiö 2020)

Ulosotto. Ulosottoasia tulee vireille, kun ulosottohakemus saapuu paikalliselle ulosottoviranomaiselle tai ulosoton tietojärjestelmään. Ulosottoasian tultua vireille velalliselle

lähetetään vireilletuloilmoitus. Vireilletuloilmoitus sisältää myös maksukehotuksen, jossa velallista pyydetään maksamaan velka tiettyyn päivämäärään mennessä. (Ulosottokaari 8§, 33§.) Mikäli maksua ei suoriteta maksukehotuksessa ilmoitettuun eräpäivään mennessä, eikä velallinen sovi maksusuunnitelmaa ulosottomiehen kanssa, alkavat pakkotoimenpiteet velan perimiseksi (Koulu & Lindfors 2013, 187).

Jotta ulosottomies voi alkaa ulosmitata velallisen omaisuutta, tulee hänen kartoittaa omaisuuden laatu, määrä ja sijainti. Ulosottoselvitys toimitetaan haastattelemalla velallista, ja laatimalla pöytäkirja vastauksista. Lisäksi velallinen voidaan vaatia tekemään luettelo omaisuudestaan, tuloistaan ja veloistaan. (Ulosottokaari 57§, 60§.) Tietoja velallisen omaisuudesta etsitään ensisijaisesti erilaisista rekistereistä, esimerkiksi Kelalta, väestötietorekisteristä ja verottajalta. (Koulu, Lindfors 2013, 188). Ulosottoviranomaisilla on myös oikeus tarkastaa velallisen tilitiedot pankkien järjestelmistä. Omaisuutta voidaan etsiä velalliselle kuuluvista tai hänen käytössään olevista rakennuksista, säilytyspaikoista ja kulkuneuvoista. Omaisuutta voidaan etsiä myös velallisen asunnosta. Ulosottomies voi kehottaa velallista luovuttamaan omaisuutta tämän yltä tai vaatteista, ja ellei velallinen noudata kehotusta, ottaa haltuun yllämainitun omaisuuden. (Ulosottokaari 49§, 50§).

Jos omaisuuden kartoituksessa ei ilmene ulosmitattavaa tuloa tai omaisuutta, ulosottoasian täytäntöönpano päättyy, ja ulosottomies antaa velkojalle todistuksen varattomuusesteestä. Ulosottoperuste palautetaan velkojalle, tai sitten se voidaan velkojan pyynnöstä jättää kahdeksi vuodeksi ulosoton passiivirekisteriin odottamaan, jos ulosottomiehelle tulee tietoon velallisen tilanteen muuttuminen tai toisen ulosottoasian yhteydessä ilmenee ulosmitattavaa omaisuutta. (Koulu & Lindfors 2013, 190.)

Jos omaisuuden kartoituksessa ilmenee ulosmitattavaa omaisuutta, se ulosmitataan seuraavassa järjestyksessä:

- 1) raha tai rahasaatava taikka palkka, eläke tai muu toistuvaistulo,
- 2) muu irtain omaisuus;
- 3) kiinteä omaisuus;

4) omaisuus, jota velallinen tarvitsee vakituisesti asunnokseen tai välttämättömästä toimeentuloaan varten, sekä velallisen liike- tai elinkeinotoiminnan jatkamiseksi välttämättömät tuotantovälineet. (Ulosottokaari 24§.)

Velallisen pyynnöstä tästä ulosmittausjärjestyksestä voidaan poiketa. (Ulosottokaari 24§, 25§.)

Omaisuus ulosmitataan ulosmittaustoimituksessa, jossa ulosottomies päättää mitkä tulot tai omaisuus ulosmitataan. Päätöksestä ulosottomiehen tulee laatia asiakirja, joka tallennetaan.

Ulosmittaustilaisuus ei ole julkinen tilaisuus, mutta velallisella ja muilla asianosaisilla on oikeus olla paikalla. (Ulosottokaari 34§; Koulu & Lindfors 2013, 191.)

Toistuvaistulon ulosmittauksessa velalliselle lasketaan ensin suojaosuus, jota ei saa ulosmitata.

Velallisen suojaosuus vuoden 2017 alusta ollut 22,63 €/päivä, ja huolettavalle 8,12 €/päivä.

(Oikeusministeriö 2020a.)

Määräajoin maksettavan palkan ulosmittausta koskevat seuraavat säännökset:

1) Jos palkka on pienempi kuin suojaosuus, siitä ei ulosmitata mitään.

2) Jos palkka ylittää suojaosuuden, ulosmitataan suojaosuuden ylittävästä palkasta kaksi kolmasosaa (2/3).

3) Jos palkka on suurempi kuin kaksi kertaa suojaosuus ulosmitataan yksi kolmasosa (1/3) palkasta.

4) Jos palkka on suurempi kuin neljä kertaa suojaosuus, palkasta ulosmitataan yksi kolmasosa (1/3) neljä kertaa velallisen suojaosuuden määrää vastaavasta palkanosasta ja lisäksi neljä viidesosaa (4/5) sen ylittävästä palkanosasta. Palkasta ulosmitataan kuitenkin enintään puolet.

(Oikeusministeriö 2020a.)

Jos palkka maksetaan muutoin kuin tasaisin määräajoin, henkilön saamasta nettopalkasta ulosmitataan 1/3. Suojaosuutta ei tällöin oteta huomioon. (Oikeusministeriö 2020b.)

Kuvio 6 Esimerkkejä ulosmittauksen määristä

	Henkilö A	Henkilö B	Henkilö C
Nettotulo/kk	1 500€	1 500 €	1 500 €
Huollettavien lukumäärä	0	1	2
Ulosmitattava määrä/kk	500 €	385 €	222,60 €

	Henkilö A	Henkilö B	Henkilö C
Nettotulo/kk	2 500 €	2 500 €	2 500 €
Huollettavien lukumäärä	0	1	2
Ulosmitattava määrä/kk	833,33 €	833,33 €	833,33 €

	Henkilö A	Henkilö B	Henkilö C
Nettotulo/kk	3 500 €	3 500 €	3 500 €
Huollettavien lukumäärä	0	1	2
Ulosmitattava määrä/kk	1 532,72 €	1 166,67 €	1 166,67 €

(Lähde: Oikeusministeriö 2020b.)

Palkan ulosmittaus toimitetaan antamalla velallisen työnantajalle, eläkkeenmaksajalle tai muulle vastaavalle taholle määräys, jossa osa velalliselle maksettavasta tulosta tulee suorittaa ulosottoon. Palkan ulosmittaamisen sijaan velallinen voi myös sopia ulosottoviranomaisen kanssa, että hän maksaa ulosmittauksen määrän suoraan ulosottoon. Tämän kaltainen maksusuunnitelma voidaan

tehdä, jos ulosottomies pitää velallista tarpeeksi luotettavana maksamaan suoritukset itsenäisesti. Tällöin tieto palkan ulosmittauksesta ei mene tulon maksajalle. (Koulu & Lindfors 2013, 193-194.) Tämä voi olla velalliselle merkityksellistä, jos hän kokee että tieto ulosmittauksesta voi vaikuttaa työpaikalla tai vaarantaa sen.

Jos velallisella on kiinteää omaisuutta, se voidaan ulosmitata joko realisointitarkoituksessa, tai turvaamistarkoituksessa. Turvaamistarkoituksella viitataan siihen, että omaisuus voidaan ulosmitata vain maksusuunnitelman toteutumisen varmistamiseksi. Tällöin omaisuuden realisointiin ei välttämättä ryhdytä, jos toistuvaistulon ulosmittauksella saadaan velalle suoritus kohtuullisessa ajassa. (Koulu & Lindfors 2013, 195.)

Jos ulosottomies päätyy omaisuuden realisointiin, tulee hänen valita tilanteeseen parhaiten sopiva myyntitapa. Omaisuus voidaan realisoida ulosottomiehen suorittamalla julkisella pakkohuutokaupalla, tai vapaalla myynnillä. (Linna 2008, 157-158.) Vapaalla myynnillä tarkoitetaan:

- 1) yksityisen huutokaupanpitäjän toimittamaa vapaata myyntiä,
- 2) ulosottomiehen toimittamaa vapaata myyntiä tai
- 3) vapaata yksityismyyntiä.

Yksityisen huutokaupanpitäjän toimittamassa vapaassa myynnissä ulosottomies antaa myytävän omaisuuden yksityisen huutokaupanpitäjän myytäväksi. Ulosottomies voi valita yksityisen huutokaupanpitäjän toimittaman vapaan myynnin, kun realisoidaan irtainta tavaraa, mutta ei myytäessä kiinteistöä. Ulosottomiehen toimittama vapaa myynti puolestaan tarkoittaa ulosottomiehen toimittamaa muuta myyntitapaa kuin pakkohuutokauppaa. Hän voi ottaa esimerkiksi tarjouksia ostajaehdokailta ilman huutokauppanettelyä. Vapaa yksityismyynti tarkoittaa tilannetta, jossa velallinen tai ulkopuolinen taho - esimerkiksi kiinteistövälittäjä – myy ulosmitatun omaisuuden. Ulosottomies on kuitenkin velvollinen valvomaan tätä prosessia ja hyväksymään kauppahinnan. (Ulosottokaari 5. luku 1§.; Koulu & Lindfors 2013, 196, 198-199.)

Kun toistuvaistuloa on ulosmitattu tai kun ulosmitattu omaisuus on realisoitu, varat jaetaan ja tilitetään velkojille. Varat jaetaan velkojille etuoikeusjärjestyksessä. (Koulu & Lindfors 2013, 200). Esimerkiksi elatusmaksut ovat etuoikeutettua saatavaa, samoin jos realisoitu omaisuus on ollut velan vakuutena, saavat vakuusvelkojat suorituksen ensin (Ulosottokaari 4. luku 54§). Jos peritty määrä ei kokonaisuudessaan kata kaikkia ulosotossa avoinna olevia velkoja, etuoikeudettomille veloille maksetaan suorituksia saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa (Koulu & Lindfors 2013, 200). Ulosottomies tilittää rahat velkojille. Jos saatava tilitetään vain osittain, puhutaan välitilityksestä. Lopputilityksessä puolestaan maksetaan viimeiset saatavalle kertyvät suoritukset (Ulosottokaari, 3. Luku 94§).

2. Tutkimuskirjallisuus

2.1 Velkaongelmia koskeva tutkimus

Kuten edellä on todettu, velkaongelmien ja ylivelkaantuneisuuden absoluuttinen määrittely on haastavaa. Yhteenvetona voi kuitenkin todeta, että käytännössä ylivelkaantumisella viitataan tilanteeseen jossa velkaa on liikaa nähden velallisen maksukykyyn tai omaisuuteen, eikä velkojen maksuun jää tarvittavaa määrää rahaa välttämättömien menojen jälkeen (mm. Muttilainen 2002, 8; Blomgren, Maunula & Hiilamo 2014, 245;). Ylivelkaantuneella tarkoitetaan siis henkilöä, joka ei ole selvinnyt veloista sovitulla tavalla ja jolla on vaikeuksia selvitä tavanomaista menoista (Peura-Kapanen & Aalto & Lehtinen & Järvinen 2016, 13).

Velkaongelmat voivat olla seurausta liiallisesta luotonotosta liittyen talousosaamisen (Rantala & Tarkkala 2010, 19) ja itsekontrollin puutteeseen sekä hetkessä elämiseen (mm. Webley & Nyhus 2001, 441-442). Toisaalta elämme epävarmuuden maailmassa jossa on vaikea tai mahdoton ennustaa tulevia tapahtumia tai niiden seurauksia. Usein ylivelkaantuminen onkin seurausta velkaantumishetkeen nähden muuttuneesta tilanteesta (mm. White 1991, 693). Velkaongelmat voivat koskettaa kotitaloutta riippumatta sen tulotasosta, koulutustaustasta tai sen jäsenten ammanteista. On kuitenkin mahdollista tunnistaa velkaantumiselle altistavia tekijöitä sekä riskiryhmiä ja tilanteita joissa velkaongelmat ovat tyypillisempiä.

Palkkatulojen väheneminen tai loppuminen horjuttaa merkittävimmin kotitalouksien taloudellista tilannetta (Peura-Kapanen ym 2016, 18). Myös vähäiset säästöt ja pienet tulot ovat ylivelkaantumista aiheuttavia riskitekijöitä. Tällöin tulojen ja menojen äkillinen vaihtelu altistaa yllättäville taloudellisille takaiskuille ja velkaongelmille (Rantala & Tarkkala 2010, 26; Peura-Kapanen ym. 2016, 19). Yllättävä meno tai tulojen heikentyminen voi suistaa taloustilanteen tasapainon mikäli vararahastoa ei ole. Elämänkulkuun liittyvät taitekohdat kuten nuoren muutto lapsuuden kodista, äitiysloma, avioero ja eläkkeelle jääminen luovat riskin velkaongelmalle mikäli tulojen putoamiseen ei ole varautunut. (mm. Rantala & Tarkkala 2010, 26; Oksanen ym. 2016, 1187; Peura-Kapanen ym. 2016, 19.) Muita todettuja velkaantumiseen liittyviä riskitekijöitä on matala koulutustaso, miessukupuoli, nuori ikä, naimattomuus tai eronneisuus, lasten lukumäärä ja aiemmat rikostuomiot (Oksanen ym. 2015, 237). Myös riippuvuuksista ja mielenterveysongelmista kuten kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä kärsivät saattavat altistua ylivelkaantumiselle (Rantala & Tarkkala 2010, 27-28).

Velkaongelmien aiheuttamat haitat yksilöille voidaan jakaa taloudellisiin, terveydellisiin ja sosiaalisiin haittoihin (mm. Muttilainen 2002, 56).

Taloudellisia haittoja velalliselle seuraa lähes välittömästi perintäkulujen, oikeudenkäyntikulujen ja viivästyskoron muodossa⁴. (Laki saatavien perinnästä 10§; Laki ulosottomaksuista 3§.)

Kustannusten määrä voi lopulta kohota jopa pääomaa suuremmaksi – tai jopa moninkertaiseksi.

Omistusasunnon menetys voi olla yksi velkaongelmien raskaimpia materiaalisia seurauksia (Muttilainen 2002, 58). Asunnon myynnistä saattaa seurata taloudellisia tappioita, asumistaso saattaa heiketä, työmatka pidentyä, sosiaaliset suhteet katketa, tai kohtalona saattaa olla joutuminen kodittomaksi. Lapsiperheissä on riskinä että asunnon menettämisen vaikutukset - kuten sosiaalisen ja fyysisen toimintaympäristön muuttuminen -vaikuttavat negatiivisesti perheen sisäisiin suhteisiin ja lapsiin (esim. Ford & Burrows 1999, 317; Muttilainen 2002, 58; Lehtonen 1999, 246). Vuokra-asujen kohdalla mikäli velkatilanteen myötä vuokrat jäävät maksamatta, seurauksena on häättö ja mahdollinen asunnottomuus. Asunnottomuus itsessään on riski psyykkiselle hyvinvoinnille sekä syrjäytymiselle.

Terveydellisiä haittoja on pystytty tunnistamaan Vantaan velkaneuvonnan asiakkaille vuosina 1994 ja 1996 tehdyssä kyselytutkimuksessa (Nykänen ym. 2000, 32-36), jossa ilmeni, että nälän näkeminen, lääkärin diagnoosit erilaisista sairauksista ja vaivoista, subjektiivinen näkemys omasta terveydestä, uni- ja rauhoittavien lääkkeiden käyttäminen ja itsemurhan harkitseminen olivat tyypillisempiä kuin väestöllä keskimäärin. Ylivelkaantuminen on yhteydessä myös suurempaan sairastavuuteen jota ilmentää prosentuaalisesti suurempi osuus lääkkeiden erityiskorvattavuuteen kuin verrokkiryhmällä. Ulosottoon joutuminen on kokonaisvaltainen kokemus, ja sen on todettu olevan yhteydessä asiakkaiden terveyteen. Blomgren ym. (2014, 245-263) tarkastelivat rekisteriperusteisessa tutkimuksessaan lääkkeiden erityiskorvausoikeuksia sekä yli 15 vuotta ulosoton asiakkaina olleilla, että verrokeilla. Tuloksena selvisi, että pitkäaikainen ylivelkaisena oleminen vaikutti etenkin naisten terveydelliseen tilanteeseen suurempana sairastavuutena: ylivelkaantuneista naisista 34,1%lla oli oikeus jonkin lääkkeen erityiskorvattavuuteen, kun vastaava luku verrokkinaisilla oli 27,1%. Pitkäaikaisesti ylivelkaisena oleminen oli tutkimuksen (emt, 260) mukaan selvästi yhteydessä diabeteksen ja psykoosien esiintyvyyteen sekä miehillä että naisilla.

Blomgren ym.(2016) tarkastelivat myös velkaongelmien yhteyttä työkyvyttömyyseläkkeelle joutumiseen sekä vähintään 15 vuotta ulosoton asiakkaina olleilla että verrokeilla.

⁴ Kts. Luku 1.3

Rekisteriperusteisen tutkimuksen perusteella vuosina 1995–2009, 19%lle ylivelkaantuneista miehistä ja 21%lle naisista myönnettiin työkyvyttömyyseläke, kun vastaavat luvut vertailuryhmän miehillä oli 6% ja naisilla 5% (Blomgren ym. 2016, 6).

Toisaalta velkaongelmista johtuvat haitat voivat olla myös sosiaalisia. Ongelmat saattavat vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin, kun esimerkiksi harrastus- tai matkustusmenoista joutuu tinkimään (Mutttilainen 2002, 57). Velkaongelmat voivat johtaa syrjäytymiseen ja päätymiseen toimeentulotuen varaan (Koulu & Lindfors 2013, 10).

Pienlainat eli puhekielellä pikavipit saapuivat Suomen luottomarkkinoille vuonna 2005 (Rantala 2012, 2). Pikavipeillä viitataan määrältään pieniin ja lyhytaikaisiin internetin tai tekstiviestin välityksellä haettaviin kulutusluottoihin (HE 78/2012). Pikavipit uutena ilmiönä ja helposti saatavina herättivät keskustelua, kielteistä reagoitua ja jopa moraaliseksi paniikiksi kutsuttua pelkoa niihin liittyvästä hallitsemattomasta velkaantumisesta (Kaartinen ja Lähteenmaa 2006, 10; Rantala 2012, 2). Kaartisen & Lähteenmaan (2006) verkkolomakekyselyllä suoritettun tutkimuksen perusteella ilmeni että kun kulutusluottoja käytettiin kaikissa tulo- ja työmarkkina-asemaryhmissä, pikavippejä käytettiin erityisesti työttömien, yksinhuoltajien ja pienituloisten keskuudessa. Kun kyselyn perusteella kulutusluottoja käytettiin isompiin ostoksiin ja hankkeisiin, pikavippejä käytettiin peruselinkustannuksiin. (Emt, 47.) Koska kulutusluotot ja varsinkin pikavipit ovat kalliita elämän rahoitusmuotoja, ne lisäävät yhteiskunnallista eriarvoisuutta kohdentuessaan erityisen haavoittuviin ja huono-osaisiin väestöryhmiin (Rantala & Tarkkala 2010, 30). Rantalan (2012) internetkeskusteluihin perustuvassa tutkimuksessa ilmeni, että pikavipit voivat johtaa kierteseen, jossa vanhoja lainoja paikataan uusilla. Tällöin vippejä otetaan useasta paikasta siten että uudella lainalla maksetaan vanha, ja riskinä on että kokonaisvelkamäärä kasvaa, kun kasvavat velanhoitokustannukset vaativat yhä suurempia luottoja. Erääntyneitä tai erääntyviä lainoja voi olla lukuisia. Tällöin kokonaistilanne saattaa hämärtyä, kun päällisin puolin velat näyttäisivät koostuvan pienistä – ns. hallittavista – summista. Pienet lainat myös kasvavat kulujen ja korkojen vuoksi erääntyessään nopeammin kuin vastaavan suuruinen yksittäinen laina. Vippikierteen syntymiseen saattaa vaikuttaa pikavippien helppo saatavuus yhdistettynä puutteelliseen itsekontrolliin ja ylioptimistisuus suhteessa omiin mahdollisuuksiin selvittää veloista. Kierteen jatkumiseen liittyy puolestaan pelko luottotietojen menetyksestä. Kierteseen joutuneet syylistävät itseään ja saattavat harkita vaikkapa opintojen keskeyttämistä, ulkomaille muuttoa tai itsemurhaa. Kierre saattaa myös pahentaa mahdollista addiktiota. Vaikeassa tilanteessa vippikierteen päätyminen ulosottoon saattaakin tuoda jopa helpotuksen (Rantala 2012, 1, 24-25).

2.2. Ulosottovelallisia koskeva tutkimus

Ulosotto on vaikutuksiltaan kokonaisvaltainen prosessi, jossa tehdään rajanvetoa velallisen ja velkojan oikeuksien välillä (mm Niemi 2009, 98). Ulosoton kokonaisvaltaisuutta kuvaa, että velan perintä ulosotossa antaa perusteen rajata yksilön perusoikeuksia (Linna 2000, 690). Keskeinen ulosottomenettelyn taustalla oleva perusoikeus on omaisuuden suoja, jonka toteuttaminen vaatii velallisen, velkojan ja joissakin tapauksissa sivullisen oikeuksien yhteensovittamista (Räty 2007, 250). Yksityiselämän suojan osalta ulosottomenettelyssä voi seurata julkisuus- ja salassapitosäännöksiin liittyviä kysymyksiä sekä kotirauhan turvan rajaamista koskevat kysymykset. Ulosottoselvityksessä jossa tavoitteena on omaisuuden kartoittaminen, perusoikeuksista voidaan rajata henkilökohtaista koskemattomuutta ja oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen⁵. Ulosottoperinnän voidaan tulkita myös rajaavan oikeutta välttämättömään toimeentuloon. (Linna 2000, 696-699.)

Ulosottoperinnässä ulosmitataan lähtökohtaisesti säännösten mukainen määrä huomioimatta yksilön todellisia menoja. Näin ollen on mahdollista, että ulosmittauksen jälkeen velalliselle ei jää tarvittavaa summaa perheen asumis- ja elinkustannusten kuten vuokran ja ravintomenojen kattamiseksi. Mikäli velalliselle jää ulosmittauksen jälkeen toimeentulotuen perusosan alittava määrä, hän voi hakea erotuksen toimeentulotukena (Laki toimeentulotuesta 2. luku 6§, 9§.) Tällöin velkoja maksetaan välillisesti verorahoista. Näin ollen ylivelkaantuminen lisää yhteiskunnan menoja ja velkojien toimintaa tuetaan välillisesti verorahoin.

Niemi-Kiesiläinen & Varis tarkastelivat vuonna 1996 ulosottovelallisten toimeentuloa. Aineistona oli 105 helsinkiläistä jotka olivat sekä velkaneuvonnan että ulosottoviraston asiakkaina. 60% heistä joutui turvautumaan toimeentulotukeen. Osalta ulosmitattiin lähes sama summa jonka he saivat toimeentulotuesta. Tutkimuksen perusteella ilmeni että osa velallisista oli kannustinloukussa. Kun tulona oli peruspäiväraha ja asumistuki, ei tuloa voinut ulosmitata. Tulojen noustessa oli mahdollista että käteen jäävä osuus ei ulosmittauksen vuoksi noussut, tai joissain tapauksissa jopa laski, jolloin henkilö oletettavasti joutuu punnitsemaan työnteon mielekkyyttä. Työelämän ulkopuolelle jättäytyminen puolestaan lisää marginalisoitumisen ja yhteiskunnan ulkopuolelle jättäytymisen riskiä. Tutkijat kuitenkin totesivat että tutkimuksen perusteella ei voinut tehdä voimakkaita päätelmiä toimeentulotukea ulosoton vuoksi saavien henkilöiden todellisista määristä ja kannustinloukkujen yleisyydestä, mutta tulokset viittasivat siihen että tilanteet koskivat suurta joukkoa ihmisiä (jopa 20% tuolloisista helsinkiläisistä ulosottovelallisista) ja merkitsivät

⁵ Kts. Luku 1.3

huomattavaa summaa silloisista Helsingin kaupungin toimeentulotukimenoista (noin 60-80 miljoonaa markkaa). (Niemi-Kiesiläinen & Varis 1996, 63-64.)

Majamaa ym (2016) tarkastelivat tutkimuksessaan satunnaisotannalla poimittuja käräjäoikeuksien 1.7.2012-30.6.2014 antamia velkomustuomioita muun muassa velallisen iän ja sukupuolen, sekä pääomien suuruuden näkökulmasta. Tutkimus käsittelee velkomustuomioita, mutta sen tulosten voidaan olettaa edustavan ulosottoon siirtyvien velkojen velallisrakennetta yksityisoikeudellisten velkojen osalta, sekä ulosottoon siirtyvien yksityisoikeudellisten velkojen velkojatyyppejä. Tulee kuitenkin huomata että kaikki velat joista annetaan velkomustuomio eivät välttämättä siirry ulosottoon esimerkiksi velan maksamisen vuoksi.

Majamaan ym. (2016) tutkimuksen perusteella velalliset olivat useammin miehiä kuin naisia (53,9% vs. 46,1%). Velkapääoma velallista kohden oli keskimäärin 896€. Miesten velkapääomat olivat keskimäärin suuremmat kuin naisilla (1030€ vs. 740€). Eniten velkomustuomioita annettiin 25-34 –vuotiaiden kategoriassa (26%). Vähiten tuomioita annettiin yli 55 –vuotiaille (13%). Euromääräisesti pienimmät velkapääomat olivat 18-24 –vuotiaiden ryhmässä (ka 296,30€). Keskimääräisesti suurimmat pääomat puolestaan 45-54 –vuotiaiden ryhmässä (ka 1441,60€). Suurimman yksittäisen velkojaryhmän muodostivat luotonantoyritykset: 47,3% prosentilla velallisista oli velkaa luotonantoyrityksille. Osuus korostui alle 25 –vuotiaiden kategoriassa jossa 64,3%lla oli vähintään yksi velka jollekin luotonantoyritykselle. Luotonantoyritykset eivät nousseet aineistosta vain velkojen kappalemäärän vuoksi, vaan niiden osuus myös pääomista oli myös merkittävä. Alle 25-vuotiaiden ryhmässä luotonantoyrityksiltä olevat velkapääomat kattoivat 43 prosenttia kaikista pääomista. (Emt, 38.) Muut merkittävät velkakategoriat olivat nuoremmissa ikäryhmissä etämyynti ja telepalvelut, vanhemmissa asumiseen liittyvät velat (Majamaa ym. 2016, 2, 38).

Kuten eivät velkaongelmat yleensä, ei ulosottoonkaan joutuminen katso ammattia, tulo- tai koulutustasoa. On kuitenkin ryhmiä joissa ulosottoon joutuminen on tyypillisempää. Oksanen ym. (2015) tarkastelevat rekisteriperusteisessa tutkimuksessaan kuinka sosioekonomiset ja demografiset tekijät ennustavat velkaongelmia, ja kuinka julkisoikeudelliset ja yksityisoikeudelliset velkatyypit vaihtelevat eri sosioekonomisten ja demografisten ryhmien välillä. Velkaongelman kriteerinä tutkimuksessa käytetään ulosottooperintää. (Oksanen ym. 2015, 233-234.) Tutkimuksen tuloksena ilmeni, että matala sosioekonominen asema on yhteydessä ulosottooperintään. Henkilöillä joilla oli vain peruskoulututkinto, oli enemmän ulosottoasioita kuin vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneilla. (emt, 237). Vähäiset tulot olivat yhteydessä julkisoikeudellisten velkojen määrään,

mutta eivät yksityisoikeudellisen velan määrään. Nuori ikä puolestaan oli yhteydessä velkaongelmiin ja suurempaan velkamäärään niin yksityis- kuin julkisoikeudellisten velkojen osalta. Tutkimuksen perusteella rikostuomion saaneilla oli merkittävästi enemmän ulosottoasioita. (Emt, 242.) Tutkimuksessa selvisi myös että miessukupuoli on yhteydessä suurempiin velkaongelmiin. Perheen lapsilukumäärä nosti velkaongelmien esiintymistä. Vaikutus ei kuitenkaan ollut lineaarinen, vaan velkaongelmia oli vähiten niissä perheissä joissa oli kaksi lasta. Yksinasuvilla ja eronneilla oli tutkimuksen perusteella enemmän velkaongelmia kuin naimisissa olevilla ja leskillä. (Emt, 237.) Tämä voi johtua yksinasuvan suuremmista elinkustannuksista ja asumiskustannuksista. Tulisi myös tarkastella lisäävätkö velkaongelmat eronneisuutta, joka usein johtaa kotitalouden vähentyneisiin tuloihin yhdistettynä suurempiin menoihin. Mediaani ulosottovelan määrä oli tutkimuksen perusteella 1500€. Yksityisoikeudellisten velkojen mediaani oli suurempi kuin julkisoikeudellisten (2118€ vs 471€) (emt, 241).

Vaikka sopimuksen tekeminen ja sen johdosta velkaantuminen edellyttää lähtökohtaisesti täysi-ikäisyyttä, voi myös alaikäisenä joutua ulosottoon. Hovilan (2016, 143) mukaan alle 15-vuotias velkaantuu lähtökohtaisesti vanhempien toimien tai laiminlyönnin johdosta. Lukumääräisesti alle 15-vuotiaita ei ulosotossa paljon ole, mutta heidän ulosmitattavat velat voivat olla huomattavia. Alle 15-vuotiaiden kohdalla kyse on yleisimmin maksamattomista veroista, kuten esimerkiksi perintöverosta. (Emt, 146.) Yli 15-vuotiaita ulosotossa on runsaammin, ja näissä tapauksissa velallinen on usein omilla toimillaan aiheuttanut velkaongelman. 15-17 –vuotiaiden yleisimmät ulosottovelat koskevat tarkastusmaksuja, sakkoja, moottoriliikennevakuutuksia ja maksamattomia terveyskeskusmaksuja (emt, 143). Mopoilu on merkittävin 15-17 –vuotiaiden ulosottovelkoja selittävä tekijä. Vuonna 2013 lähes kolmasosa 15-17-vuotiaiden ulosottoasioista liittyi liikennevakuutus- ja hyvikemaksuihin tai rike- ja rangaistusmääräyssakkoihin. Moporikkomusten vaikutukset saattavat yltää pitkälle aikuisuuteen mikäli niihin liittyviä velkoja ei makseta ajoissa. (Rantala ym. 2015, 52.)

Ulosottoon joutuminen on kokonaisvaltainen kokemus, ja sen on todettu olevan yhteydessä asiakkaiden terveyteen. Blomgren ym. (2014, 245-263) tarkastelivat rekisteriperusteisessa tutkimuksessaan lääkkeiden erityiskorvausoikeuksia sekä yli 15 vuotta ulosoton asiakkaina olleilla, että verrokeilla. Tuloksena selvisi, että pitkäaikainen ylivelkaisena oleminen vaikutti etenkin naisten terveydelliseen tilanteeseen suurempana sairastavuutena: ylivelkaantuneista naisista 34,1%lla oli oikeus jonkin lääkkeen erityiskorvattavuuteen, kun vastaava luku verrokkinaisilla oli 27,1%. Pitkäaikaisesti ylivelkaisena oleminen oli tutkimuksen (emt, 260) mukaan selvästi yhteydessä diabeteksen ja psykoosien esiintyvyyteen sekä miehillä että naisilla.

Blomgren ym.(2016) tarkastelivat myös velkaongelmien yhteyttä työkyvyttömyyseläkkeelle joutumiseen sekä vähintään 15 vuotta ulosoton asiakkaina olleilla että verrokeilla.

Rekisteriperusteisen tutkimuksen perusteella vuosina 1995–2009, 19%lle ylivelkaantuneista miehistä ja 21%lle naisista myönnettiin työkyvyttömyyseläke, kun vastaavat luvut vertailuryhmän miehillä oli 6% ja naisilla 5% (Blomgren ym. 2016, 6).

3. Teoriatausta

Tässä tutkielmassa käytän aineistoni analyysin tukena käsitettä oikeudellisesta ongelmasta (mm. Pleasance ym. 2004; Litmala 2000), jolla viitataan yksilöiden kohtaamiin oikeudellisia ulottuvuuksia sisältäviin ongelmatilanteisiin. Lisäksi käytän aineistoni analysoidessani Patricia Ewickin ja Susan Silbeyn (1998) teoriaa laillisen tietoisuuden muodoista. Ewick ja Silbey ovat tunnistaneeet kolme tapaa suhtautua lakiin: toimiminen lain edessä, sitä käyttäen ja sitä vastaan. Analyysissani keskityn erityisesti ensimmäiseen ja kolmanteen kategoriaan. Syventääkseni ymmärrystä ulosotto-perinnän aiheuttamista reaktioista, jäsennän aineistoani Stanley Cohenin ja Laurie Taylorin (1986) tunnettuun kriminologiseen tutkimukseen perustuvalla teoriolla pitkäaikaisvankien vastarinnan muodoista. Koska ulosotto-perintään voi liittyä pitkäaikaista minimoitoimeentulolla elämistä, käytän analyysissani tukena myös Isolan ym (2014) määritelmää mistä rakentuu selviytyminen suomalaisessa vähävaraisuus –kontekstissa.

3.1 Oikeudellinen ongelma

Oikeudellisilla ongelmilla viitataan ihmisten jokapäiväisessä arkielämässään kohtaamiin ongelmiin, joissa on oikeudellisia ulottuvuuksia. Oikeudelliset ongelmat koskevat usein kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia, ja voivat liittyä esimerkiksi lapsen elatusasioihin, asumiseen ja toimeentuloon liittyviin tukiin, työttömyyteen tai velkoihin. (Pleasance ym. 2004, 1.)

Oikeusongelma voidaan määrittää eri tilanteissa hieman eri tavoin, mutta yleisesti ottaen voidaan ymmärtää olevan kyse tapauksista, joissa rikotaan sääntöjä, syntyy kiista tai ristiriita toimijoiden kesken, yksityishenkilö on tyytymätön viranomaisen päätökseen tai kun kansalainen tuntee epätietoisuutta oikeuksistaan ja siitä miten tulisi toimia oikeuksiinsa päästäkseen (Litmala 2000).

Kohdatessaan oikeudellisen ongelman yksilö joutuu tekemään harkinnan lähteekö ratkaisemaan asiaa, ja mikäli lähtee, tekeekö sen itse vai hakeeko apua (Genn 1999, 68).

Reagoimattomuus oikeudelliseen ongelmaan johtuu usein siitä, että yksilö ei usko oikeudelliseen ongelmaan reagoinnista olevan apua (Pleasance 1999 129). Ulkopuolisen avun hakematta jättäminen saattaa liittyä myös prosessiin liittyvään pelkoon, tai tietämättömyyteen saatavilla olevista palveluista. Lisäksi apua saatetaan jättää hakematta mikäli palveluun ei pääse puhelimitse

läpi, jonotusaika tarjolla olevaan palveluun tulisi olemaan pitkä tai kustannukset nousisivat suuriksi. (Pleasance ym 2004, 130; Genn 1999, 75)

Ihmiset saattavat suhtautua oikeudellisen ongelman eri tavoin, riippuen mm. sukupuolesta, iästä, koulutustaustasta, aiemmista kokemuksista tai taloudellisesta tilanteesta. Yksilöiden lähtökohdat ja kyvyt lähteä ratkaisemaan asiaa voivat myös olla erilaiset taustatekijöistä riippuen. On tavallista että yksilö yrittää ratkoa ongelmaa itse ennen ulkopuolisen avun hakemista (Genn 1999, 71).

Velan maksamattomuus johtaa yleensä oikeus- ja ulosotto-prosessin alkamiseen. Tällöin voidaan puhua oikeudellisesta ongelmasta. Kun velka jää maksamatta, kyseessä ei useimmiten ole epäselvyys onko velka todellinen vai ei, vaan kyse on laiminlyönnistä koskien velan alkuperäistä takaisinmaksusuunnitelmaa. Sääntörikkomus saattaa johtua esimerkiksi maksukyvyttömyydestä. Velan oikeellisuus todennetaan kansliassa ennen ulosotto-perinnän alkamista, eikä istuntokäsittelyä järjestetä kuin poikkeustapauksissa. Tästä syystä varsinaista lakimiehen apua ei velkatilanteisiin liittyvissä oikeudellisissa ongelmissa pääsääntöisesti tarvita. On mahdollista, että niissä oikeudellisissa ongelmissa joissa on tavallisempaa konsultoida lakimiestä, lakimiehet todennäköisesti antavat juridisten neuvojen ohella myös prosessin etenemiseen liittyen. Onkin todennäköistä, että velkoihin liittyvissä oikeusongelmissa tieto prosessin etenemisestä haetaan muualta. Tässä pro graduissa tarkastelen, mikä on internetkeskustelupalstan rooli väylänä hakea tietoa velkoihin liittyviin oikeusongelmiin liittyen.

3.2 Lain edessä vai sitä vastaan

Yhdysvaltalaiset sosiologit Patricia Ewick ja Susan S Silbey tutkivat 1990-luvulla lain läsnäoloa arkipäivässä, laillista tietoisuutta (legal consciousness) ja lain monimuotoisuutta (Ewick & Silbey 1998, 35). Tutkimuksen alkuperäisenä lähtökohtana oli New Jersey'n korkeimman oikeuden pyyntö selvittää, tapahtuuko alueen tuomioistuimissa rotuun perustuvaa syrjintää. Lopputuloksena tutkijat pystyivät vastaamaan oikeuden pyyntöön, mutta lisäksi he tunnistivat erilaisia tapoja kuinka laillisuus ymmärretään ja koetaan, ja kuinka sitä sovelletaan, tavallisten ihmisten arkipäiväisessä elämässä. (emt, xii).

Ewickin ja Silbeyn (1998, 15) mukaan arkipäivän kokemukset laista voivat lähtökohtaisesti olla hyvin erilaiset. Toisaalta laki saatetaan kokea oikeudenmukaisena, puolueettomana, virallisena, etäisenä ja ylivertaisena. Toisinaan se on liiankin inhimillinen: tällöin laki voidaan nähdä

pelikenttänä jossa ihmiset hyödyntävät lakia ja keinottelevat sen avulla asemansa parantamiseksi. Joskus taistelu käydään vakavissa ja joskus leikillisissä kohtaamisissa, toisinaan enemmän ja toisinaan vähemmän taidokkaasti, sekä ylevisiä että toisaalta pikkumaisissa tarkoituksissa. Suurimman osan ajasta ihmiset eivät kuitenkaan ajattele lakia ollenkaan. (Emt, 15).

Laillinen tietoisuus. Kontekstissa jossa laillisuus on yhteiskunnan rakenteellinen piirre, *laillinen tietoisuus* puolestaan kuvaa osallistumista prosessiin jossa laillisuutta rakennetaan. Laillista tietoisuutta tuotetaan ja se tulee ilmi siinä mitä ihmiset tekevät ja mitä he sanovat. Laillinen tietoisuus on sosiaalisen maailman olennainen osa, joka perustuu sille käytännön tiedolle jota ihmisillä on sosiaalisesta elämästä. Laillinen tietoisuus on kollektiivinen rakennelma joka samanaikaisesti ilmentää, käyttää ja luo yhteisesti jaettua ymmärrystä eli skeemaa. Vaikka laillinen tietoisuus on emergentti, monitahoinen ja liikkeessä, on sillä siitä huolimatta tunnistettavissa oleva muoto ja kuvio. Ewick ja Silbey näkevät tietoisuuden rakentuvan ja muuttuvan sosiaalisesta toiminnasta. Mahdolliset muutokset laillisessa tietoisuudessa näkyvät kuitenkin vasta historiallisissa kontekstissa. (Ewick & Silbey 1998, 45-46).

Ewickin ja Silbeyn tutkimusasetelma. Tutkimuksessaan Ewick ja Silbey (1998) haastattelivat tavallisia amerikkalaisia ymmärtääkseen kuinka laki jäsentyy heille arkipäivässä. Aineisto koostui 430 New Jerseyläisen haastattelusta. Haastattelujen perusteella tutkijat erittelivät kolme laillisen tietoisuuden muotoa: lain edessä (before the law), lain avulla (with the law) ja lakia vastaan (against the law).

Lain edessä. Laki voidaan kokea erillisenä arkipäivän elämästä ja tavallisista ihmisistä. Laki nähdään tällöin puolueettomana mutta hierarkisena, arvovaltaisena, ennakoitavana järjestelmänä. Ihmiset ymmärtävät laillisuuden jonain joka on suhteellisen pysyvä ja muuttumaton, ja etäällä arkipäiväisestä elämästä. Laki on jotain suurempaa kuin ihmiset ja tämänhetkiset konfliktit. Laki koetaan puolueettomana ja objektiivisena. Ihmiset kääntyvät lain puoleen vain, kun he kohtaavat henkilökohtaisessa elämässään jotakin jolla voi olla yleistä merkitystä ja joka vaikuttaa heidän itsensä lisäksi muihin ihmisiin. Ihmiset ilmaisevat lojaalisuutensa ja hyväksyntänsä juridista järjestelmää kohtaan. Joutuessaan lain eteen yksilöt saattavat kuitenkin kokea turhautumista ja jopa vihaa oman voimattomuutensa tähden. Tästä huolimatta Ihmiset uskovat menettelyjen tarkoituksenmukaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen, vaikka saattavatkin olla eri mieltä lopputuloksen oikeudenmukaisuudesta. Ne jotka joutuvat lain eteen, mukautuvat sen lopputulemaan. (Ewick & Silbey 1998, 28, 47.)

Lain avulla Toisessa näkökulmassa laki kuvataan pelinä jota pelataan. Olemassa olevia sääntöjä käytetään ja uusia kehitetään jotta määritetyt intressi- ja arvotavoitteet saavutetaan. Lakia käytetään oman edun tavoitteluun, ja peliä taitavan on mahdollista tehdä strategisia voittoja. Tässä katsantokannassa lakia ei nähdä arkipäivästä erillisenä, vaan se on mukana jokapäiväisessä elämässä ja arjen aktiviteeteissa. Katsantokannan edustajat eivät niinkään kannu huolta menettelyn oikeutuksesta ja oikeudenmukaisuudesta, kuin sen tehokkuudesta tavoitteiden saavuttamiseksi. Maailma nähdään kilpailukenttänä: ei olla niinkään kiinnostuneita lain voimasta sinänsä, vaan kuinka laista voi hyötyä. (Ewick & Silbey 1998 28, 48.)

Lakia vastaan

Kolmas näkökulma edustaa ihmisiä jotka joutuessaan lain kanssa tekemisiin kokivat tilanteessa voimattomuutta ja laki näyttäytyi tällöin mielivaltaisena ja oikukkaana. Nämä ihmiset ovat haluttomia seisomaan lain edessä ja kyvyttömiä pelaamaan sillä, ja he löytävät itsensä tilanteesta jossa ryhtyvät toimimaan lakia vastaan siten kuin tilanteessa vain on mahdollista. Laiminlyönnit, erilaiset temput, kohtaukset ja huumori ovat tyypillisiä vastarinnan muotoja. Ihmisillä on erilaisia motiiveja vastarinnalle. Joillekin se on keino säilyttää kunnia ja arvokkuus, toisille motiivina on kosto. Toisille vastarinta on väline välttää lakia ja siitä koituvia kustannuksia. Usein kyse on pienistä harhautuksista ja petoksista, joita kerrotaan myöhemmin eteenpäin huumorin säestyksellä ja viestinä siitä, että lakia voi vastustaa –edes vähän.

Laillisen tietoisuuden muotojen ilmeneminen ulosottokeskusteluissa

Edellä mainittuja Ewickin ja Silbeyn (1998) luomia kategorioita käytän jäsentääkseni tämän pro gradun aineistoa. Tarkastelen, löytyykö ulosottoa koskevista keskusteluista ja niissä esiintyvistä ulosottoperintää koskevista subjektiivisista kokemuksista yhtäläisyyksiä laillisen tietoisuuden muotoihin, kuten *lain edessä* –kategoriaan rinnastettavaa ulosottoperintään sopeutumista, tai *lakia vastaan* –kategoriaan rinnastettavaa ulosottoa vastustavaa toimintaa.

3.3 Vastarinnan muodot

Toisinaan voi kuulla puhuttavan velkavankeudesta, jolla viitataan historiallisessa kontekstissa velasta määrättyyn vankeuteen. Velkavankeus poistettiin ulosottouudistuksessa vuonna 1889.

Ulosotossa täytöntöönpanon kohteena on nykyään velallisen varallisuus eikä velallinen itse (Linna 2000, 691). Velkavankeus -termiä voidaan kuitenkin puhekielessä käyttää kuvaannollisesti tarkoittamaan tilannetta jossa henkilö on pitkäaikaisen velkataakan alla eli ”vankina”.

Perehdyttyäni sosiologi ja psykologi Stanley Cohenin ja Laurie Taylorin (1986) kriminologiseen teoriaan pitkäaikaisten vankien vastarinnan muodoista, päätin analysoida voiko ulosottoa käsittelevästä aineistostani löytää vastaavia vastarinnan muotoja. Vaikka absoluuttinen vapauden menetys lienee kokijalleen suurempi kuin tulojen rajoittaminen tai omaisuuden menettäminen, halusin selvittää olisiko kokemuksissa yhteneväisyyksiä joiden avulla voisin jäsentää aineistoa ja käsitteellistää mitä on olla ulosottovelallisena tämän päivän Suomessa.

Cohen ja Taylor tekivät 1968-1970 –lukujen taitteessa tutkimuksen, jossa he halusivat kuvata vankilassa erityisoloissa elävien, elinkautista tai pitkää tuomiota suorittavien miesten subjektiivisia tuntemuksia. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kuinka miehet erityisolosuhteissa säilyttivät mielenterveyden ja selvisivät päivästä toiseen (Cohen & Taylor 1986, 5). Lähtökohtana tutkimukselle oli olemassa oleva tieto siitä, kuinka erityisolosuhteissa ongelmallisiksi tulevat jokapäiväiset asiat, kuten aika, ystävyssuhteet, yksityisyys, identiteetti, minätaajunta ja ikääntyminen. Selviytymiseen liittyvät erilaiset menetelmät joita ihmiset pyrkivät käyttämään kun heidän tulee tulla toimeen vaikeissa oloissa joissa vakiintunut elämänrytmi ei päde. Tämä ilmenee myös vankilassa jossa vangin on totuttava kokonaan uuteen elämään (Emt. 47, 49). Tutkimuksen taustalla oli Cohenin ja Taylorin E-osaston vangeille pitämä sosiologian kurssi, jonka aikana he lähentyivät vankien kanssa ja siirtyivät muodollisesta opetuksesta vapaan keskustelun suuntaan. Tutkimus suoritettiin jäsentämättömin ryhmähaastatteluin, sekä analysoimalla vankien tutkijoille kirjoittamia kirjeitä, kertomuksia, tutkielmia ja runoja. Lisäksi tutkijat toimittivat vangeille heidän pyytämäänsä kirjallisuutta, joka lopulta toimi välineenä jonka kautta vankien tunteita identifioitiin. (Emt 36-42.) Tutkimuksessaan Cohen ja Taylor tunnistivat viisi vastarinnan muotoa. Vastarinnan muodot ovat suojaautuminen, kampanjointi, paot, lakkoilu ja joukkotottelemattomuus, joita vangit käyttivät selviytyäkseen poikkeusoloissa. Yksi vastarinnan muoto ei sulje pois toista, vaan sama vanki voi tukea useisiin vastarinnan muotoihin jotka eivät ole sidoksissa tuomion vaiheisiin. Taylorin ja Cohenin mukaan tietäntyyppisen ideologian omaksuminen ja sen noudattaminen on yhteydessä kunkin omaksuman vastarinnan muotoon. (Emt 133.)

Suojaautuminen

Cohenin ja Taylorin (emt 133) mukaan tähän sopeutumismuotoon kuuluvat yritykset tehdä elämä siedettävämmäksi vankilaolojen puitteissa ja aktiivinen tai passiivinen yksilökohtainen sääntöjen

vastustaminen tai niiden kyseenalaiseksi saattaminen. Niitä keinoja joilla pyritään saamaan parempaa ruokaa, vaihtelua, viihtyisyyttä selliin tai yksityisyyttä, voidaan Cohenin ja Taylorin mukaan pitää itsestäänselvyyksinä, eivätkä he omassa tarkastelussaan juuri käsittele edellä mainittuja. Sen sijaan Taylor ja Cohen kiinnittivät huomionsa kuinka E-osaston vangit kokivat tärkeänä torjua heitä kuvaavat epämiellyttävät määritelmät. Vangit suhtautuivat nimikkeisiin osin hyväksyttävästikin tai sitten huvittuneesti tai jyrkän torjuvasti (emt 134). Cohenia ja Tayloria (emt, 136) kiinnosti erityisesti tietoisesti käytetyt keinot joilla pyritään ylläpitämään oman arvon tuntoa ongelmallisessa ympäristössä, jossa ympäristö ei tarjoa suotuisia puitteita arvokkaan minäkuvan määrittämiselle. Ensimmäisenä suojautumismekanismina Cohen ja Taylor pitivät itsetietoisuutta sinänsä. Cohenin ja Taylorin mukaan ääritilanteita käsittelevässä kirjallisuudessa esille tulee voimakas tarve löytää omalle toiminnalle hyväksyttävä tarkoitus. Tässä suojautumismekanismissa vangin tulee ymmärtää mitä hänelle on tapahtumassa. Vangeissa tämä ilmeni siinä, kuinka heidän suhtautuminen ajankulun ongelmiin, rappeutumisen pelkoon tai keskinäisten suhteiden problematiikkaan ei ollut vähimmässäkään määrin välinpitämätöntä. (Emt, 137)

Yksi suojautumiskeino on ”mielenrakennus”, jolla Cohen ja Taylor viittaavat symboliseen pullisteluun, jonka vankilassa järjestetty opiskelu ja omalla lukemisella hankittu tieto teki mahdolliseksi. Tällöin vastarinta on älyllistä, ja opiskelu on sosiaalisen arvostuksen hankkimiskeino. (Emt, 138.)

Kampanjointi

Cohenin ja Taylorin (emt, 139) mukaan on olemassa vankiryhmä joka keskittyy intohimoisesti valitusten tekemiseen. Vanki voi lähettää juttuja lehdistölle, tehdä valituksia eri viranomaisille ja järjestöille, kirjoittaa omalle kansanedustajalle, kansalaisjärjestöille ja kansainvälisille yrittäen parantaa vankien oloja ja korjauttaa puutteita. Näitä vankeja henkilökunta ja vangit pitävät ammattimaisina kampanjoijina, joille valitukset ovat tapa suorittaa tuomiota. Toistuvasti kampanjointia käyttävä vanki on kuitenkin vaarassa joutua noidan kehään, jossa vangin asiallisiakin valituksia voidaan pitää ”vaarattomalla tavalla tärähtäneen hourun puuhailuna” (emt, 139). Kampanjat voidaan jakaa kahteen kategoriaan: yksityisen vangin asioita koskevia, tai vankilaolojen tähtäämiseen. Cohenin ja Taylorin mukaan ensin mainituilla ei järin ollut menestymisen mahdollisuuksia, kun taas jälkimmäisillä oli ainakin tutkijoiden tutkimalla E-osastolla ollut vaikutuksia. Kuitenkin on vaikea erottaa mitkä muutoksista olivat vankien tekemien valitusten johdosta tapahtuneita ja mitkä tutkimuslautakuntien suositusten vaikutuksia. (Emt, 142).

Paot

Cohenin ja Taylorin (emt, 142) mukaan suojautuminen ja kampanjointi erottuvat muista vastarinnan muodoista siten, että niissä on kyse yksilökohtaisesta toiminnasta. Itsepuolustuksen tekniikka saatetaan oppia ryhmässä, mutta tekniikkaan turvautuminen on kunkin itse päätettävissä. Lojaalisuus ja solidaarisuus eivät suojautumisen ja kampanjoinnin tekniikoissa ole välttämätöntä. Paon valmistelu sen sijaan edellyttää kuitenkin solidaarisuutta ainakin vaikenemisen muodossa. Useimmat vangit eivät kuitenkaan pitäneet pakoa realistisena mahdollisuutena, mutta myös pelkkä paon ajattelu oli Taylorin ja Cohenin (emt, 142) mukaan tärkeä funktio suhtautumisessa virkavaltaan.

Lakkoilu

Neljäs vastarinnan muoto on nälkälakko. Taylorin ja Cohenin (emt, 143) mukaan se on ollut ”eräs hyväksytyimmistä väkivallattoman vastarinnan muodoista poliittisissa ja uskonnollisissa konfliktitilanteissa”. Vankilassa normaalista päivittäisestä toiminnasta tai työstä vetäytyminen on merkityksetöntä. Nälkälakkoon ryhtyminen herättää kuitenkin inhimillistä mielenkiintoa (emt, 143).

Joukkotottelemattomuus

Viides vastarinnan muoto on joukkotottelemattomuus. Taylorin ja Cohenin (1986, 144) mukaan ”antiautoritaarisen ideologian lipun alla taisteleville ryhmille suora joukkotottelemattomuus on paras vastarinnan muoto, koska heidän keskinäinen solidaarisuutensa auttaa kestäämään viranomaisten rajut vastatoimet”. Se kiteyttää esiintyessään yhteenkuuluvuuden tunnetta ja antaa elämälle sisältöä joka Taylorin ja Cohenin mukaan on omiaan lievittämään vankeuden tuskaa enemmän kuin suora toiminta (emt, 146).

Vastarinnan muodot ulosottokeskusteluissa

Edellä mainittuja Cohenin ja Taylorin luomia kategorioita käytän jäsentääkseni tämän pro gradun aineistoa. Tarkastelen, löytyykö ulosottoa koskevista keskusteluista ja niissä esiintyvistä velallisten ulosottoperintää koskevista subjektiivisista kokemuksista yhtäläisyyksiä vankien kokemuksiin vankeudestaan. Verrannollisia kokemuksia voisivat olla esimerkiksi Cohenin ja Taylorin pako – kategoriaan verrattavat velkojien pakoiluun työttömyyteen, ulkomaille muuttaminen ja omaisuuden

piilottaminen. Lisäksi tarkastelen löytyykö aineistosta joukkotottelemattomuus-kategoriaan luokiteltavaa velallisten keskinäistä solidaarisuutta tai kampanjointia edustavaa valitusten laatimista.

3.4 Selviytyminen

Selviytyminen terminä on abstrakti, ja konteksti- ja kulttuurisidonnainen, ja sen tarkka määrittely on haastavaa. Yleisesti ottaen selviytymisellä tarkoitetaan resilienssiä eli yksilön kyvykkyyttä saavuttaa myönteisiä asioita vaikeissa tilanteissa (Kaplan 2006, 39, Isola ym (2016) suomennos). Isola ym. (2015) ovat tarkastelleet tutkimuksessaan, mitä selviytyminen on suomalaisessa köyhyys - kontekstissa, miten selviytymistä ilmaistaan, ja mikä mahdollistaa myönteisen elämänmuutoksen. Tutkimus perustuu *Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa* -hankkeessa kerättyyn seuranta-aineistoon, joka koostuu *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä* -kirjoituskilpailun 134 kirjoituksesta vuodelta 2006 ja samojen henkilöiden uusista kirjoituksista vuodelta 2012. Tutkimuksen johtopäätöksenä tuodaan esiin, kuinka selviytyminen vaatii ennakoitavaa tulevaisuutta, jolle muun muassa säännöllisen toimeentulon katkeaminen on riskinä. Lisäksi selviytymistä edistävät myötätuntoiset kohtaamiset sekä vertaiset ja luontevat ympäristöt. Isolan ym. (2014) mukaan elämän ennakoitavuus, vastavuoroiset suhteet, merkityksellisuuden kokemukset ja itsenäisyys vahvistavat yhdessä yksilöllisten voimavarojen kanssa köyhien turvaverkkoa, joka estää heitä putoamasta pystymättömyyden tunteeseen ja auttaa taistelemaan aineetonta köyhyyttä vastaan. (Isola ym. 2014, 81). Käytän oheisia ajatuksia tukenani aineistoni analyysissa.

4. Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkielmani tavoitteena on selvittää mitä ulosottovelallisuuden uhka tarkoittaa, ja mitä on olla ulosottovelallisenä tämän päivän suomessa. Oletuksenani on, että ulosottooperinnällä on vaikutuksensa sen kohteena olevien arkipäivään. Tutkimuskysymykset olen määritellyt seuraavasti:

- 1) mikä on internetin verkkokeskustelujen rooli ulosottokeskustelun areenana?
- 2) miten ulosottoperintä tai sen uhka ilmenee henkilön arkipäivässä, ja
- 3) Miten yksilöt suhtautuvat ulosottoon ja onko mahdollista tunnistaa strategioita ja vastarinnan muotoja joita yksilö käyttää selviytyäkseen mahdollisesti pitkästään ulosottorupeamasta.

4.2 Aineisto

Internet aineiston lähteenä.

Internet voi olla tutkimuksen väline, aineiston lähde, tutkimuksen kohde tai sen paikka (Kuula 2006, 169; Laaksonen & Matikainen & Tikka 2013, 18-19). Internet on väline kun sitä käytetään aineiston keräämiseen. Se on tutkimuksen lähde kun tutkimus kohdistuu verkon kautta välittyviin ilmiöihin, tapahtumiin tai vuorovaikutukseen. Internet on tutkimuksen paikka jos se nähdään yhteisöllisyyden ja toiminnan paikkana. Tässä näkökulmassa myös tutkija nähdään paikalla olevana, ja on tyypillinen etenkin etnografisessa lähestymistavassa. Internet voi olla myös tutkimuksen kohde, jolloin viitataan tekniseen rakenteeseen tai palvelun kehittymiseen liittyvään tutkimukseen. (Emt, 18-19.) Tässä tutkielmassa internet on aineiston lähde, ja väline jota on käytetty aineiston keräämiseen.

Verkkokeskustelu aineistona.

Internetistä olen pro gradu –tutkielmaani valinnut tutkimuskohteeksi verkkokeskustelun, joka on 2000-luvulla yhdessä blogien ja muun sosiaalisen median rinnalla on noussut yhdeksi merkittäväksi sisältöä tuottavaksi alustaksi (Hakala & Vesa 2013, 216). Verkkokeskusteluilla viitataan

internetissä käytyihin kirjallisiin keskusteluihin jotka ovat tallentuneet alustan tarjoavalle verkkosivustolle. Verkkokeskusteluissa ihmiset nostavat esiin ne aiheet joita pitävät itse tärkeinä (Hakala & Vesa 2013, 220). Verkkokeskustelut ovat muokkaantuneet luonnollisesti ja tutkijasta riippumattomasti, ja tarjoavat näin ollen puhtaan aineiston, jonka syntyprosessiin tutkija ei ole vaikuttanut. Keskustelut ovat autenttisia ja ”suodattamattomia”. Tämä saattaa parantaa tutkimuksen luotettavuutta (Hakala & Vesa 2013, 223.) Verkkokeskusteluaineiston käytössä sen vahvuus on myös sen heikkous: verkkokeskustelujen vapaa soljuvuus aiheuttaa keskusteluihin poukkoilevuutta, lisäksi ketjuissa saattaa olla asiattomia ”trolleja” –viestejä. Anonyymien keskustelun on myös todettu olevan tasoltaan heikompaa kuin oikeilla nimillä käydyn keskustelun (Watt & Lea & Spears 2002, 64). Kyse ei välttämättä ole autenttisista henkilöistä, keskustelijoiden joukossa voi olla ns. ”trolleja”, ja aineiston edustavuutta voi olla mahdoton selvittää. Tutkija ei myöskään pysty tekemään tarkentavia lisäkysymyksiä (Hakala & Vesa 2013, 223). Kynnys keskustelupalstalle kirjoitettavan viestin kirjoittamiseen voi anonymiteetin vuoksi olla hyvin matala, ja viestien todenperäisyyttä on käytännössä mahdoton tarkistaa. Käytettäessä verkkokeskusteluja aineistona, ei aineiston edustavuudesta ole mahdollista saada varmaa käsitystä (esim. Ukkonen 2013, 296), . Tulee myös muistaa että vain pieni osa suomalaisista keskustelee verkossa (esim. Matikainen 2009, 37), mutta osuuden voi olettaa varmasti olevan kasvamassa.

Vaikka verkkoaineistojen käytössä on haasteensa, koen että huomioiden tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset on tässä tutkielmassa verkkokeskusteluiden käyttö perusteltua. Velkaongelmien ja ulosoton voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan aihealueita joista on helpompi keskustella anonyymisti kuin puhua haastattelijalle. Tavoitteenani on nimenomaan saada ”suodattamatonta” ja autenttista aineistoa. Julkisen keskustelupalstan verkkokeskusteluaineisto on helposti saatavilla niin keskusteluun osallistuvien, tietoa etsivien kuten myös tutkijan kannalta.

Tutkielman aineisto koostuu Suomi24 –keskustelupalstalla käydyistä keskusteluista joissa esiintyy jossakin muodossa sana ulosotto. Suomi24 –palstan olen valinnut, koska se on tunnettu ja käyttäjämäärien perusteella suosittu palsta. Esimerkiksi vuoden 2019 lokakuussa palstan kuukausitavoittavuus oli 2 025 631 henkilöä (FIAM 2019). Päivittäin Suomi24:n keskustelupalstoille kirjoitetaan yli 20 000 uutta viestiä eli vuodessa yli seitsemän miljoonaa. Tulee tosin myös huomata että vuosittain myös poistetaan lähes miljoona viestiä koska ne rikkovat palvelun sääntöjä. (TNS Metrix 2014 & Google Analytics 2014 Laguksen, Pantzarin ja Ruckensteinin (2015, 39) mukaan.) Suomi24 –palsta on laaja, ja sen yleisluonteen kuvailu on

haastavaa sen monimuotoisuuden vuoksi. Laguksen, Pantzarin ja Ruckensteinin (2015, 39) mukaan Suomi24-aineistoa luonnehtii asiakeskeisyys. Heidän mukaansa perustuu vähemmän oman identiteetin rakentamiseen ja kaveriverkostoihin kuin esimerkiksi Facebook ja keskustelua vievät eteenpäin yhteiset kiinnostuksenkohteet (emt, 39). Edellä mainitun luonnehdinnan osuvuutta on käytännössä mahdoton arvioida, mutta voidaan todeta, että Suomi24 -palsta ei perustu yhtä vahvasti samanlaisiin henkilökohtaiseen todelliseen elämään linkittyviin profiileihin kuin esimerkiksi Facebook tai Instagram, vaan keskustelu käydään pitkälti anonyyminä.

Suomi24 -palstalle ei tarvitse kirjautua, ja keskusteluissa voi käyttää omaa nimeä tai nimimerkkiä, mutta viestin voi jättää myös täysin ilman tunnistetta. Suomi24 -palstan keskustelut ovat kaikille avoimia, ja ne ovat kaikkien nähtävillä. Oletuksenani on, että kirjoittajat ovat tämän tiedostaneet kirjoittaessaan viestin keskustelupalstalle, ja kirjoittaneet viestin siten, että sen henkilökohtaisuuden aste on harkittu. Toki tutkijan tulee huomata, että velkaantuminen ja ulosotto sekä niihin liittyvät syyt voivat aiheuttaa tilanteen, jossa henkilö on hauraassa ja haavoittuvassa tilanteessa kirjoittaessaan viestin keskustelupalstalle, ja sisältö on henkilökohtaisempi kuin olisi tasapainoisemmassa elämäntilanteessa. Tästä johtuen olen päättänyt, että poistan lainauksista mahdolliset tunnisteet, kuten paikkakunnan ja mahdolliset vakituiset nimimerkit.

Aineiston kuvaus. Tutkimukseni aineiston muodostavat keskustelut on poimittu helmi- ja kesäkuussa 2016 käyttäen Suomi24 -palstan hakutoimintoa. Aineisto käsittää ne keskustelut, joissa esiintyy hakusana ”ulosot”, ja ketjun aloitusviesti on kirjoitettu joulukuussa 2015 tai toukokuussa 2016. Kuukaudet olen valinnut siksi, että joulukuu on kulttuurisesti merkityksellisen juhla, johon perinteisesti on liittynyt ruoka- ja lahjatraktioita, jotka saattavat edellyttää taloudellista panostamista. Oletuksena on, että ulosotto taloustilanteeseen vaikuttavana tekijänä voi joulun aikaan herättää enemmän tunnereaktioita ja sitä myötä keskusteluviestejä kuin muuna aikana vuodesta. Lisäksi veronpalautusten maksaminen ja myös niiden ulosmittaaminen on ennen vuotta 2019 ajoittunut joulun aikaan. Toukokuun olen valinnut verrokkikuukaudeksi.

Aineisto on kerätty kahdessa osassa. Joulukuun 2015 keskustelut on kerätty 27.2.2016, ja toukokuun keskustelut on kerätty 11.6.2016. Aineiston kerääminen on tapahtunut manuaalisesti. Manuaalisella keräämisellä tarkoitetaan sitä että tutkija etsii ja poimii sopivan verkkokeskustelun ja tallentaa sen sopivalla tavalla (Laaksonen & Matikainen 2013, 203). Keräämäni aineisto on siirretty Atlas.ti -ohjelmaan käsittelyä varten. Atlas.ti:n avulla olen koodannut aineiston, ja tehnyt alustavan sisällön erittelyn. Yhteensä aineisto käsittää 68 verkkokeskustelua, joihin on aineiston keräämiseen mennessä kirjoitettu yhteensä 912 viestiä. Keskusteluista 46 oli aloitettu joulukuussa 2015 ja 22 oli

aloitettu toukokuussa 2016. Käytyäni alkuperäisen aineiston läpi päätin poistaa siitä 3 ketjua. Poistetut ketjut koskivat julkisuuden henkilöitä. Pitkissä ketjuissa (yhteensä 142 viestiä) mainittiin ulosotto vain ohimennen, keskustelujen sisältö käsitteli henkilöiden yksityistä elämää ikävällä tavalla eikä keskustelujen sisältö ollut näkemykseni mukaan relevantti tutkielman kannalta. Poistetut ketjut tuovat kuitenkin ilmi, että ulosottoperintä on lähtökohtaisesti julkista ja yksilön ulosottotiedot voi pyynnöstä saada ulosottoviranomaiselta. Kun edellä mainitut ketjut on poistettu aineistosta, jää jäljelle 65 verkkokeskustelua, joista 43 on aloitettu joulukuussa 2015 ja 22 on aloitettu toukokuussa 2016. Jäljelle jäänyt aineisto käsittää 676 viestiä, ja tekstinkäsittelynä ohjelmaan siirrettynä on 212 liuskaa.

4.3 Menetelmät

Tutkimuksen lähtökohtana on, että aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, ja aineiston perustana tehtävän analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 4.42).

Olen tässä pro gradu –tutkielmassani käyttänyt aineistoni analyysiin sisällön erittelyä, sekä sisällön analyysia. Sisällön erittelyllä viitataan dokumentin analyysiin, jossa kuvataan kvantitatiivisesti esimerkiksi tekstin sisältöä. Sisällön erittelyn tarkoituksena on kuvata aineiston ilmisisältöä, ja tuoda olennainen esiin. Tämä tehdään käymällä aineistoa järjestelmällisesti läpi, ja jäsentämällä aineisto luokkiin siten että toinen tutkija voisi toistaa tutkimuksen samalla luokittelurungolla. Määrällisessä erittelyssä voidaan laskea vaikkapa tietyn sanan esiintymistiheyttä tai jotakin aihetta käsittelevien verkkokeskustelujen määrä. (Hakala ja Vesa 2013, 217.) Sisällön erittely lähtee liikkeelle siten, että perehdytään tutkimusaiheeseen, ja valitaan ja kerätään aineistot joita halutaan tutkia (emt, 218). Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston valintaa, luokittelua ja johtopäätöksiä. Tämän jälkeen luodaan luokittelukriteereistä koostuva luokittelurunko, ja pyritään luokittelemaan aineisto systemaattisesti. Konkreettisesti määrällisessä erittelyssä luokitellaan ja lasketaan esimerkiksi tekstin sisältämiä aiheita, toimijoita ja mielipiteitä (emt, 218).

Sisällönanalyysilla puolestaan tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumentin sisältöä sanallisesti, ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuva tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon ilman että sen sisältämä informaatio katoaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 4.42.) Kvantifiointiin perustuvaa sisällön erittelyä voidaan käyttää sisällönanalyysin tukena (emt 2018, 4.4.1). Analyysilla luodaan selkeyttä aineistoon, jotta

voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tuomen & Sarajärven (2018, 4.43) mukaan johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään mitä asiat tutkittaville merkitsevät.

Sisällönanalyysi voidaan jakaa aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. Aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä viitataan toimintatapaan, jossa aineiston käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto hajoitetaan, käsitteellistetään ja kootaan sitten loogiseksi kokonaisuudeksi ja tehdään johtopäätökset ja tulkinta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 4.4.2; Syrjäläinen, 89-90 1994.). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä luokittelu perustuu aiempaan käsitejärjestelmään, joka voi olla esimerkiksi teoria tai malli. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 4.4.4). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysi etenee aineiston ehdoilla, ja analyysin edetessä se sovitetaan teoriaan (emt 2018, 4.4.5) Olen pro gradussani käyttänyt aineistolähtöistä analyysia arvioidessani motiiveja verkkokeskustelualoitusten tekemiseen. Aineistoa pelkistämällä olen nostanut esiin teemoja joita keskusteluissa ilmenee. Lisäksi olen käyttänyt teoriaohjaavaa sisällönanalyysia tarkastellessani ulosottoperintään suhtautumista. Analyysissä aineistosta nousseet teemat on sovitettu Ewicken ja Silbeyn (1998) teoriaan laillisesta tietoisuudesta sekä Cohenin ja Taylorin (1986) teoriaan vastarinnan muodoista. Edellä mainittuja teorioita on käytetty pohjana aineiston analyysissä, ja niiden perusteella olen luonut aineistoani kuvaavat yhdistelmäkategorioiden.

5. Analyysi

5.1 Internet verkkokeskustelun areenana

Kaikissa aineiston 65 verkkokeskusteluissa ulosotto mainitaan jossakin kohtaa. 59:ssä verkkokeskustelussa ulosotto mainitaan jo aloitusviestissä.

Seuraavassa keskitänkin huomioni näihin 59 aloitusviestiin suorittamalla sisällön erittelyn. Sisällön erittelyn avulla luon lukijalle numeerisen yleiskatsauksen, mistä rakentuu se keskustelu jota keskustelupalstalla käydään ulosottoon liittyen. Luon kuvauksen näiden kahden aineistooni kuuluvan tarkastelukuukauden ulosottoa sivuavien verkkokeskusteluiden aloitusviestien määristä, tulkitsemistani kirjoitusmotiiveista sekä ovatko kirjoittajat itse ulosotossa.

Verkkokeskustelut läpikäytyäni pystyin tunnistamaan 3 aloitusviestityyppiä, joille olen luonut kategoriat seuraavasti: kysymykset, kertomukset ja mielipiteet/yhteiskunnalliset kannanotot. Kysymyksellä tarkoitan viestiketjualoitusta, joissa kirjoittaja kirjoittaa keskustelupalstalle kysymyksen josta löytyy viittaus ulosottoon. Kertomuksilla puolestaan viitataan aloituksiin, joissa kirjoittaja kertoo ulosottoon liittyvästä omakohtaisesta tilanteesta. Kertomukset eivät sisällä kysymystä. Kertomusten funktioiksi olen tulkinut keskustelun herättämisen, kokemuksen jakamisen, mielipahan purkamisen ja epäoikeudenmukaiseksi koetun kohtelun julki tuomisen. Kysymykset ja kertomukset on kirjoitettu joko omasta, toisen henkilön tai velkojan toimesta. Mielipiteillä/yhteiskunnallisilla kannanotoilla viitataan viestiketjualoituksiin, joissa kirjoittaja tuo esiin näkemänsä yleisen yhteiskunnallisen epäkohdan jota ei kuitenkaan ole kirjoituksessa sidottu omakohtaiseen kokemukseen.

Kuvio 7 Aloitusviestien tyypit

		Mielipide/yhteiskunnallinen		
		Kysymys	Kertomus	kannanotto
Joulukuu 2015	29	4	4	37
Toukokuu 2016	14	8	0	22
yhteensä	43	12	4	59

Kysymykset. Aineistoni 59:stä verkkokeskustelun aloitusviesteistä 43 kappaletta on kysymyksiä. Kysymykset koskevat viestin perusteella tehdyn tulkintani mukaan kirjoittajan omaa tilannetta (35), toisen henkilön tilannetta (4), tai on esitetty velkojan näkökulmasta (4). On tietenkin mahdollista että toisen tilanteesta kysyvä kysyykin todellisuudessa omasta tilanteestaan – mutta analyysissäni olen tehnyt luokittelun puhtaasti viestissä kerrotun perusteella.

Tavallisinta on tehdä verkkokeskustelualoitus omaan tilanteeseen liittyen.

“**Sain kutsun ulosottoselvittelyyn.** Tällä hetkellä n.15000€, tulee nousemaan johonkin 25000€. Olen töissä, palkkani nettona 1500-2000€ kuukaudesta riippuen. Minulla on parin tonnin auto, joka on välttämättömyys työni hoitamiseen. Minulla on talo, josta olen maksanut about 10%.Voiko ulosotto kajota tuohon omaisuuteen vai riittääkö niille jos hoidan esim. 500€/kk niille velkaani ?”

(Toukokuu, ketju nro 7. Kysymys, oma tilanne).

Kirjoittajan omaa tilannetta koskeva viesti on yksityiskohtainen. Kirjoittajalla on tarkat tiedot tilanteestaan. Hän on jo saanut kutsun ulosottoselvittelyyn, mutta haluaa arvioida jo ennakkoon ulosottoselvityksen lopputulemaa ja omaisuuden kohtaloa.

Verkkokeskustelualoitus voidaan tehdä myös läheisen puolesta.

“**En ole sama henkilö, kysyn toisen puolesta,** joten kysymys vähnä sekava tms, mutta... Siis on ollut ulosotossa velkaa jne, hän on maksanut ulosottovirastolle jotain summaa kuukausittain ja nyt se on loppunut ja on ja pitäisi pian koko velka hävitä sen takia juurikin. Nyt tämä Instrum Justitia lähettelee jotain kirjeitä, että sitä ja tätä pitäisi maksaa (niitä on tullut sadoittain ajan kuluessa, eikä niihin ole mitään reagoitu tms). Niin nyt pitääkö saman linjan ettei niihin reagoi, ja sitten kun se aika tulee, se ongelma loppuu?’ eli lähettelevät nyt juuri ennen ja yrittävät jotain vielä saada. Vai voisiko tuo aiheuttaa jotain ongelmaa kokonaiskuvaan, jos tekee noin? Siis noihan sitä on tehty jo vuosia, eikä ole mitään tullut.”

(Joulukuu, ketju nro 6. Kysymys, toisen henkilön tilanne).

Kirjoittaja ei viestissä yksilöi suhdettaan ko. henkilöön, eikä kerro syytä miksi hän kirjoittaa tämän puolesta. On mahdollista että, kirjoittaja kirjoittaa todellisuudessa omasta puolestaan, tai hän auttaa henkilöä joka ei itse pysty tai halua selvittää asiaa. Kyseisessä tilanteessa ulosotto on päättynyt ja kirjoittajan oletuksena on että kaikki velatkin olisivat tällöin maksettu. Nyt perintätoimisto on kuitenkin lähettänyt perintäkirjeitä ja kirjoittaja kysyy neuvoa kuinka reagoida. Viestistä tulee ilmi hyvin

yleinen virheellinen käsitys siitä että kaikki velat olisivat ulosotossa. Näin ei kuitenkaan usein ole, sillä kaikkia velkojat eivät vie kaikkia velkoja ulosottoon⁶.

Ulosottoon liittyvä verkkokeskustelualoitus saatetaan myös tehdä velkojan toimesta.

“Tilanne on se, että olin pahoinpitelyn uhri ja oikeus määräsi tekijälle maksettavaksi muutamia satoja euroja vaatimiani vahingonkorvauksia. Eli osaatteko auttaa ja kertoa, mitä kautta näitä aletaan perimään? Ulosottoviraston kautta? Ongelma on se, että kyseinen kaveri on ymmärtääkseni varaton ja tuloton ja enpä usko että hän työelämään olisi todellakaan menossa.”

(Joulukuu, ketju nro 22. Kysymys, velkoja)

Kirjoittajalle on määrätty oikeudessa vahingonkorvauksia, mutta oikeusprosessin jälkeen hän ei ole saanut tarvittavaa tietoa siitä kuinka lähteä perimään rahaa. Lisähaasteena tilanteessa on vielä on velallisen varattomuus.

Omaisuuteen liittyvät kysymykset. Kun tarkastelin verkkokeskusteluun kirjoitettuja aloituskysymyksiä, huomasin että alakategorioiden luominen niille oli haastavaa. Kysymykset ja niiden aihealueet ovat hyvin erilaisia, ja samassa viestissä voi olla useampikin kysymys. Tarkastelin kuitenkin mitä kysymykset käsittelevät, ja luokittelin viestit tulkitsemiäni pääkysymyksen mukaan. Suurimman yhtenäisen kategorian muodostivat omaisuuteen liittyvät kysymykset (9/43). Viestien kirjoittajat ovat huolissaan esimerkiksi siitä, joutuvatko he luopumaan asunnosta tai autosta oman tai puolison ulosoton alettua.

“Totta se on. Ulosotossa velkaa 50000e ja lyhentää se pitäisi. Tuli kutsu kuultavaksi velan suhteen. Voiko ulosotto koskea yhteistä asuntoa joka molempien nimissä ja joka jälkipantattu. Voiko ulosotto pakkomyydä asuntomme joka yhteisessä omistuksessa vaimon kanssa ja joka velkapantattu toiseen lainaan.”

(Joulukuu, ketju nro 8. Kysymys, oma tilanne, omaisuus).

Kirjoittaja on kutsuttu ulosottoselvitykseen, ja viestissä hän ennakoi sen lopputulemaa. Huolena on kodin menetys, ja tilannetta mutkistaa yhteinen omistus vaimon kanssa. Viesti kuvaa myös, kuinka ulosottoon joutuvan velkaongelmista kärsivän henkilön tilanne voi vaikuttaa erittäin vahvasti myös lähipiiriin, jopa kodin menetyksen uhkana.

⁶ kts. Luku 1.3

Ulosottoon siirtymäisillään olevat. Toinen suuri alakategoria muodostui ulosottoon siirtymäisillään olevien kysymyksistä (6/43). Nämä kirjoittajat ovat taitekohdassa jossa pakkotäytäntöönpano on juuri alkamassa, eivätkä siihen liittyvät käytänteet ole vielä tuttuja. Läsä on epävarmuus tulevasta. Tavallista on että kirjoittajat kirjoittaa lähettämäänsä verkkoviestiin kuvauksen omasta tilanteestaan, ja kysyy tietoja muun muassa ulosoton alkamiseen liittyvästä prosessista ja aikataulusta, ulosottoon liittyvistä koroista ja kuluista, ulosoton kohdistusjärjestyksestä, velkaneuvojan mahdollisesta hyödyllisyydestä ja tulevan ulosmittauksen kuukausimäärästä.

“**Menossa ulosottoon veromätkyt**, 8kpl kulutusluottoja, koska olen yrittänyt niitä maksaa uusilla luotoilla :(Vakituksessa työssä ja tulot noin 2000e nettona kuussa..**Mitä siitä jää käteen kun uo alkaa rakottamaan?** ---”.

(Joulukuu, ketju nro 11. Kysymys, oma tilanne, ulosotto alkamassa).

Edellisen viestin kirjoittaja kertoo omasta tilanteesta, ja haluaisi tietää summan joka hänelle jää elämiseen kun ulosottoperintä palkasta alkaa. Ulosottoviraston sivuilta löytyvällä laskurilla on mahdollista laskea ulosmittauksen määrä, mutta kirjoittaja ei tätä tiedä, tai hän muusta syystä haluaa kysyä asiaa verkkopalstalta.

“Sain työpaikan. Ensimmäisen 10 vuoteen josta jää palkkaa ulosottoon. **Ulosotolta tuli kirje että palkkaani ulosmitataan 28.12.** Tilitoimistolle eikä pomolle ole tullut mitään ilmoitusta ja minulle vain tuo yksinkertainen kirjem meneekö homma nyt niin että ne vaan ottaa mun tililtä rahaa? **Mistä ne tietää missä mulla on tili kun mistään ei ole sitä kysytty?** ---”

(Joulukuu, ketju nro 14. Kysymys, oma tilanne, ulosotto alkamassa).

Kirjoittaja on työllistynyt pitkän työttömyyden jälkeen, ja ulosotto on alkamassa. Ulosotto lähtökohtaisesti ilmoittaa palkanlaskentaan maksukiellon jolloin palkanlaskija tilittää osan palkasta ulosottoon. Tässä tapauksessa työnantaja ei ole kuitenkaan saanut ilmoitusta palkanmaksukiellosta, vaikka ulosotto on ilmoitettu tapahtuvan. On mahdollista että asiakkaan saamassa kirjeessä on väärä päivä tai, tieto ei kysyessä ollut ehtinyt palkanlaskentaan. Lisäksi huolta aiheuttaa tietämättömyys ulosottomiehen valtuuksista tilillä olevan rahan ulosmittaukseen. Epäselvyys tilanteessa kestää siihen kunnes ulosmittaus palkasta lopulta alkaa säännöllisesti ja toteutuu kuukausittain, jolloin tilanteen epäselvyyden voi olettaa tasaantuvan.

Muut kysymykset. Muut kysymykset käsitelivät muun muassa ulosottomiehen ja perintätoimiston suorittamien toimenpiteiden laillisuutta, mahdollisuutta tehdä maksusuunnitelma ulosottomiehen

kanssa, velkaongelmasta kertomisen ajankohtaa tuoreessa parisuhteessa, ja kysymystä kannattaako huumeiden vuoksi velkaantuneen lapsen velkoja maksaa.

“--- --- Tapasin miehen, ollaan kaksi kertaa käyty treffeillä nyt ja kohta taas nähdään. Hän on todella fiksun oloinen ja asiansa hyvin hoitanut. Missä vaiheessa kerron taloudellisen tilanteeni, hän on jo puhunut että jos tästä kehkeytyy jotain voin muuttaa hänen luo omakotitaloon..ja on todella kiinnostuneen oloinen. Pelkään että hän karkaa jos kerron tilanteen. Haluaisin kertoa hänelle mutta miten.”

(Joulukuu, ketju nro 14. Kysymys, oma tilanne, parisuhde).

Kirjoittaja on tavannut kiinnostavan ihmisen, ja pelkää menettävänsä tämän mikäli kertoo ulosotosta. Hän tekee verkkokeskustelualoituksen kysyäkseen neuvoa miten kertoa asiasta. Oikeaa vastausta kirjoittajalle lienee mahdotonta antaa ja lopputulemaa asiassa on mahdotonta tietää, mutta on selvää, että raha-asiat jollakin tavalla ovat läsnä valtaosassa parisuhteista.

Kuten parisuhteessa, myös perheessä ilmituleva velkaongelma voi aiheuttaa syvää huolta.

“Hei olemme aikuisen 24v.pojan vanhempia,nyt paljastui että **pojalla on pikavippejä n.15 000e korkoineen. Poika yrittää että me lainataan hänelle se raha** ja hän maksais sen toimeentulotuesta sen takaisin vähitellen. Hän on käyttänyt rahan huumeisiin ja erilaisiin kojeisiin. **Onko tämä rahan heittämistä jyhjään kaivoon ---**”

(Joulukuu, ketju nro 16. Kysymys, toisen henkilön tilanne, velkojen maksaminen).

Edellisen viestissä kirjoittajat kirjoittavat poikansa puolesta, harkiten pojan velkojen järjestelyä lainan avulla. Velka välineenä mahdollistaa joskus myös erilaiset riippuvuustilanteet kuten peli- alkoholi- tai huumeongelman, ja niiden pitkittymisen (mm. Rantala & Tarkkala 2010, 27). Lähtökohtaisesti riippuvuuden olisi hyvä olla hallinnassa ennen velkaongelman ratkaisua, jotta ratkaisu olisi kestävä. Muuten uhka tilanteen uusiutumiseen on suuri. Verkkokeskustelupalsta voi olla väylä löytää vertaiskokemuksia ja saada näkökulmia huolta aiheuttavassa tilanteessa.

Kertomukset. Aloitustiesteistä 12 kappaletta on tyypiltään kertomuksia. Kertomukset ovat tapauskertomuksia, joissa ei esitetä suoraa kysymystä. Kertomusten funktioiksi olen tulkinut muun muassa keskustelun herättämisen, kokemuksen jakamisen, mielipahan purkamisen ja

epäoikeudenmukaiseksi koetun kohtelun julki tuomisen. Kertomukset koskevat henkilön omaa tilannetta (9) tai on kirjoitettu velkojan (1), sivullisen (1) tai vastamediasivuston (1) toimesta.

”olen maksanut 1v ajan. asianajan laskua 136e kuukaudessa ulosottoon. nyt joulukuussa maksoi 136e ja **ulosotto virkailija ilmoitti että hän ottaa 699e minun veropalautukset.että kiitos kovasti ulosottoon. jäihän sitten lapsille ne joulu lahjat ostamatta.**”

(Joulukuu, ketju nro 23. Kertomus, oma tilanne, kokemuksen jakaminen/katkeruus).

Kirjoittaja on odottanut saavansa veronpalautuksen joulukuussa, mutta se onkin ulosmitattu. Tämä on aiheuttanut joulukuun kuukausibudjettiin muutoksen. Ulosmittaus on oletettavasti alkanut juuri edellisen veronpalautusajankohdan jälkeen, ja nyt tapahtunut veronpalautuksiin liittyvä ulosmittaus on ollut kirjoittajalle yllätys. Mikäli ulosmittaus jatkuisi vielä tulevana vuonna, osaisi kirjoittaja odottaa veronpalautuksen ulosmittausta. Kirjoittaja ei kirjoituksessaan esitä kysymystä, vaan oletettavasti purkaa yllättävästä tilanteesta aiheutunutta mielipahaa ja pettymystä.

Ulosottoperinnän alkaminen ei yksinomaan ole aina vain negatiivinen kokemus.

”kikkailin eri velkojen kanssa monta vuotta kunnes päätin että paras ratkaisu tähän on kaiken päästäminen ulosottoon ja sen kautta maksaminen. **Elämä muuttui heti kun ei tarvinnut enää stressata asioita ja miettiä. Pelkäsin** vuosia maksuhäiriömerkintää mutta nyt ihmettelen miksi. Se on pelastus pois velalla elämisestä mitä ei kenenkään kannattaisi alkaa tekemään. yhtään euroa en enää ota velkaa koskaan.**Ulosotto voi olla myös mahdollisuus joka helpottaa koukkuun mennyttä elämää ja mahdollistaa ongelmien ratkaisun.** Vippikierteeni johtui peliaddiktiosta ja niin kauan kuin lainoja oli saatavilla en pystynyt ratkaisemaan juurisyytä.”

(Toukokuu, ketju nro 11. Kertomus, oma tilanne, kokemuksen jakaminen).

Edellisen kirjoittaja on kirjoittanut verkkokeskustelupalstalle aloituksen ulosoton myönteisestä vaikutuksesta hänen elämäänsä Kirjoittajan motiivina kirjoitukselleen vaikuttaa olevan tahto jakaa kokemus, ja kertoa ulosottoperinnän olevan keino ahdistusta aiheuttaneen ylivelkatilanteen päättymiseen ja taustalla olleen riippuvuuden käsittelyyn.

Mielipide/yhteiskunnallinen kannanotto. Mielipiteiksi/yhteiskunnallisiksi kannanotoiksi olen luokitellut ne verkkokeskustelun aloitukset, joissa kirjoittaja tuo esiin näkemänsä yleisen yhteiskunnallisen epäkohdan, jota ei kuitenkaan ole kirjoituksessa sidottu omakohtaiseen kokemukseen. Katgoria on suppea, eikä ole varmuutta etteikö omakohtainen kokemus ole

kirjoittamisen taustalla. Mielipiteellä/yhteiskunnallisella kannanotolla alkavia verkkokeskusteluja on 4 kappaletta.

”LUOTTOTIEDOTTOMIEN PUOLESTA!

Allekirjoita Adressi: http://www.adressit.com/luottotiedottomille_oikeuksia

Voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä oli kesäkuun 2015 lopussa jo yli 3500 00 suomalaisella ja lisää tulee! Luottotiedottomien elämä on tehty käytännössä mahdottomaksi. Velat on ensin moninkertaistettu perintätoimistojen ja ulosoton perintäkulojen korkojen, jne avustuksella. Perinnän kautta kiertäneistä laskuista ei enää selviä kuin lottovoitolla. Seuraava askel onkin maksuhäiriömerkintä velallisen luottotietoihin, mikä tekee velallisen omasta ja lähipiirinsä elämästä ahdistavan velkahelvetin.”

(Joulukuu, ketju nro 41. Mielipide/Yhteiskunnallinen kannanotto).

Kirjoittaja oletettavasti pyrkii kirjoituksellaan tavoittamaan allekirjoittajia luottotiedottomien oikeuksiin liittyvään adressiin. Verkkokeskustelupalsta voi toimia väylänä tavoittaa ne ihmiset, joita aihe koskettaa tai kiinnostaa niin paljon, että käyvät allekirjoittamassa adressin.

”**Persut ovat onnessaan kun ovat saaneet budjettiin 1,3 miljoonaa euroa lisää ulosottokuluihin.** Näin pystytään köyhältä mökinmumolta tehokkaammin viemään vaikka pitkospuita pitkin viimeinen kahvipannu ulosottoon, etteivät köyhät vain pääse persujen mielestä liian helpolla?!”

(Joulukuu, ketju nro 10. Mielipide/Yhteiskunnallinen kannanotto.)

Verkkokeskustelupalsta voi toimia näin ollen myös väylänä poliittiselle ulosottoon ja velkaantumiseen liittyvälle keskustelulle.

Ovatko kirjoittajat ulosotossa vai eivät. Verkkokeskusteluiden aloitusviestityypin luokittelun lisäksi halusin tarkastella ovatko aloitusviestin kirjoittajat kirjoittamansa viestin perusteella itse ulosotossa. Aloitusviestin kirjoittajista suurimman kategorian muodostivat ulosotossa olevat henkilöt (29/59). Moni myös kirjoitti joutuvansa pian ulosottoon (14/59). 12 aloitusviestissä kirjoittaja ei itse ollut ulosotossa tai sitä ei ainakaan kirjoituksen perusteella voinut päätellä. Tähän kategoriaan on tosin luettu myös 3 aloitusviestiä jossa ulkopuolisen lukijan näkökulmasta ulosotto on todennäköinen vaikka kirjoittaja haluaa sen viimeiseen asti välttää esimerkiksi uuden lainan avulla. Lisäksi 4:ssä aloitusviestissä kirjoittaja ainakin kertoo kirjoittavansa läheisen puolesta, jolloin lähtökohtanani on että kirjoittaja ei itse ole ulosotossa.

Kuvio 8 Onko aloitusviestin kirjoittaja ulosotossa

Aloitusviestin kirjoittaja ulosotossa					
	On ulosotossa	On joutumassa ulosottoon	Ei voida päättellä onko ulosotossa	Läheinen	
Joulukuu 2015	17	7	9	4	37
Toukokuu 2016	12	7	3	0	22
yhteensä	29	14	12	4	59

Tulee kuitenkin muistaa, että kun tutkimuksen kohteena on verkkoyhteisöjen keskustelut, niiden pohjalta ei kuitenkaan voi vetää suoria johtopäätöksiä osallistujien motiiveista tai kokemuksista (Laaksonen & Matikainen 2013, 209.)

Tutkielmani perusteella verkkokeskustelu tarjoaa siis alustan muun muassa kysymysten esittämiseen, keskustelun herättämiseen, kokemuksen jakamiseen, mielipahan purkamiseen ja epäoikeudenmukaiseksi koetun kohtelun julki tuomiseen. Tyypillisin keskustelun aloitus aineistoni perusteella oli kysymys. Se, miksi kysymys esitetään juuri verkkokeskustelupalstalla ulosottoviraston tai muun tahon sijaan, ei useimmiten kuitenkaan suoranaisesti ilmene viesteistä. On myös mahdollista että henkilö esittää kysymyksen useassa eri paikassa, joista verkkokeskustelupalsta on vain yksi.

“Asiallisia vastauksia kiitos. Jos ette tiedä, niin alkää kirjoittako. --- --- Nyt tilanne on se että uusi työpaikka on löytynyt, parempi kuin edellinen ja haluaisin tehdä uuden maksusuunitelman voutin kanssa, jota tulen noudattamaan koska nyt on sellainen työpaikka että se järjestyy eikä ole syytä että tulot loppuisivat. --- **Aion nyt kutienkin olla rehellinen voutille ja kysyä miten olisi maksusuunitelma kun uusi alku on havaittu. Onnistuuko?**

(Joulukuu, ketju nro 4. Kysymys, oma tilanne).

”Tähän pystyy vastauksen antamaan vain ja ainoastaan kyseinen ulosottomies.”

(Joulukuu, ketju nro 4, Vastaus aloittajan kysymykseen).

Kirjoittaja haluaisi tehdä ulosottoon maksusuunnitelman, mutta on epävarma suostuuko ulosottomies hänen ehdottomaansa suunnitelmaan. Kirjoittajalla ei välttämättä ole tiedossa suostuvatko ulosottomiehet ylipäättään maksusuunnitelmiin, vai tapahtuuko ulosmittaus aina palkanlaskennan toimesta. Kirjoituksen taustalla voi myös olla halu ennakoida ulosottomiehen vastausta tai omaa asemaa ulosottomiehen kanssa käytävässä maksusuunnitelmaa koskevassa neuvottelussa. Lisäksi taustalla voi olla pelko ulosmittauksen aikaistumisesta, kun ulosottomies saa maksusuunnitelmaan liittyvässä yhteydenotossa tietää työllistymisestä. Kanssakirjoittaja kuitenkin ihmettelee kysymyksen esittämistä verkkokeskustelupalstalla, ja ohjaa ottamaan yhteyttä viranomaiseen.

Ulosottoon liittyvät tilanteet ja oikeudelliset ongelmat voivat toisinaan vaatia myös ulkopuolisen asiantuntijan, kuten lakimiehen, neuvoja.

“Veikkaan, että voivat [myydä asunnon]. En ole nyt varma asiasta, mutta **voithan kysellä joltain lakimieheltä** niin tulee ainakin vastaus.”

(Joulukuu, ketju nro 1, Vastaus. Aloittaja on kysynyt onko ulosotolla oikeutta myydä asunto.”

“ --- Juu mulla tosiaan erityispanntaussopimus ja viimeks ku kävin pankis niin ne sano et ihan siinä siinä riittääkö se pantti ku 70% vaan sais olla asunnon arvosta lainaa. Mutta ei pankki lisätakuuta pyydä, se on sovittu jo ajat sit. Asuntolaina oli alunperin 107 000e ja nyt jäljel 94 000e. --- --- **Pitänee kysyä joltain lakimieheltä.**”

(Joulukuu, ketju nro 1. Kysymys, oma tilanne, aloittajan jatkoviesti. Kirjoittaja on aloitusviestissä kysynyt voiko ulosotto myydä asunnon).

Alkuperäisen viestin kirjoittaja on kysynyt verkkokeskustelupalstalla myykö ulosotto hänen asuntonsa. Onkin tavallista että yksilö yrittää ratkoa oikeudellista ongelmaa itse ennen ulkopuolisen avun hakemista (mm. Genn 1999, 71). Tässä vastaaja kehoittaa selvittämään asiaa lakimieheltä, ja alkuperäinen kirjoittaja toteaa että näin pitäneeikin toimia. Taustalla siihen miksi kysymystä ei suoraan lakimiehelle, ei tule ilmi. Tutkimuskirjallisuuden perusteella ulkopuolisen avun hakematta jättäminen saattaa liittyä myös prosessiin liittyvään pelkoon, tai tietämättömyyteen saatavilla olevista palveluista. Lisäksi apua saatetaan jättää hakematta mikäli palveluun ei pääse puhelimitse läpi, jonotusaika tarjolla olevaan palveluun tulisi olemaan pitkä tai kustannukset nousisivat suuriksi. (Pleasance ym 2004, 130; Genn 1999, 75)

Viranomaisten työajat ovat myös rajalliset ja palveluihin voi olla vaikea saada yhteyttä esim. jonotilanteiden vuoksi, kun verkkokeskustelupalstalta saattaa puolestaan saada vastauksen virkaajasta riippumatta ympäri vuorokauden.

“Mitä voin kuolinpesän osakkaana tehdä kun osakkaista yksi on lupautunut lunastamaan meiät muut osakkaat ulso pesästä ja tämä on jakokirjaankin kirjattu. Nyt kuitenkin selvisi ettei tällä lunastavalla osapuolella olekaan rahaa. Oli valehdellut jakokokouksessa saaneensa pankkilainan jota ei tosiasiallisesti olekaan saanut.

Kyselinkin asiaan neuvoja jo asianajajaltani sekä uo:lta (oma osuuteni on ulosmitattu) mutta **sieltä vastataan vasta virka-aikana ja mielenkiinnosta tahtoisin tietää saako täältä oikeaa tietoa. (... ..)**

(Joulukuu, ketju nro 44. Kysymys, oma tilanne).

Kirjoittaja kirjoittaa selvittäneensä kuolinpesään liittyvää tilannetta asianajajalta sekä ulosotosta, mutta ei ole oletettavasti ehtinyt saada vastausta virka-ajoista johtuen. Ulosottoon liittyvä ongelmatilanne mietityttää niin, että kirjoittaja kysyy verkkokeskustelusta neuvoa ennen kuin ulosottoviranomainen ja asianajaja ehtivät vastaamaan.

Omaa tilannetta koskeva häpeän tunne saattaa olla yksi syy miksi kysymys kirjoitetaan juuri verkkokeskustelupalstalle. Verkkokeskustelupalstan tarjoama anonymiteetti antaa suojan kertoa tai kysyä mieltä painavasta ja häpeän tunnetta aiheuttavasta tilanteesta tuntemattomilta ja vastaavaa kokeneilta. Häpeää sivutaankin verkkokeskustelunaloituksissa sekä jatkoviesteissä.

“Kommenttiasi lukiessani ymmärrän vertaistuen tärkeyden. Tällä hetkellä oloni on yksinäinen, vaikka minulla on monta hyvää ystävää ja rakastava perhe. Yksinäisyyden tunne johtuu varmaankin **velkojen aiheuttamasta häpeän tunteesta** ja siitä, että asian jakaminen jollekin toiselle ihmiselle on hankalaa.”

(Joulukuu, ketju nro 13. Kysymys, oma tilanne, jatkoviesti. Kirjoittaja pyytää aloitusviestissä vertaistukea luottotietojen menettämisen jälkeiseen tilanteeseen ja velkakierteen päättymiseen).

Velkaongelmasta kärsivä voi kokea yksinäisyyden tunnetta velkaongelman äärellä, ja kirjoittaminen verkkokeskusteluun voi olla yksi vaihtoehto tilanteen käsittelyyn.

“Olen rahavaikeuksissa ottanut lainaa ja nyt se pitäisi pikaisesti saada maksettua pois. Lisää lainaa en mistään enää ota mutta ulosottoonkaan en halua joutua. Olen juuri saanut uuden työpaikan enkä halua sitä vaarantaa. En vain ehdi tienata tuota summaa ennen ulosottoon menoa. **Ainoa vaihtoehto olisi yksityinen lainaaja kohtuullisella korolla mutten uskalla kysyä läheisiltäni kun hävettää... Auttakaa!**”

(Joulukuu, ketju nro 34, Kysymys, oma tilanne. Lainapyyntö).

Viestin kirjoittaja pyytää verkkokeskustelupalstalla rahallista apua. Apua hän ei kehtaa pyytää läheisiltä.

Osa kysymyksistä on puolestaan sellaisia, että niiden esittäminen varsinaiselle taholle eli ulosottoviranomaiselle ei olisi kysyjän oletetun motiivin johdosta tarkoituksenmukaista. Ulosottomies virkamiehenä joutuu tekemään asianmukaiset toimenpiteet velan perimiseksi esimerkiksi tuloja tai varallisuutta ulosmittaamalla tai omaisuutta myymällä. Tällöin yhteydenotto ulosottomieheen saattaa jouduttaa tapahtuvaa ulosmittausta tai jopa aiheuttaa ulosmittauksen jota jopa muuten ei olisi huomattu tehdä.

”Jos on tulossa tilille rahaa 1000 euroa ylimääräistä jouluksi ja käy nostamassa sen pois tililtä ennen kuin ulosottomies ehtii ottaa. Mikä tästä toiminnasta on rangaistus / tuomio?”

(Joulukuu, ketju nro 21. Kysymys, oma tilanne).

Kirjoittaja ei halua varojansa ulosmitattavan, mutta on huolissaan sanktiosta jonka varojen piilottaminen aiheuttaisi. Asiaa hän ei voi kysyä ulosottoviranomaiselta, koska ulosottoviranomainen joutuisi tällöin tekemään ulosmittauksen.

Yhteenvedona voidaan todeta, että verkkokeskustelupalsta voi olla helppo paikka esitiedustella kysyttävää asiaa ajasta ja paikasta riippumatta.

Toisaalta voi olla että kirjoittajat ovat tietoisia ulosottomiehen harkintavallasta, eivätkä halua herättää huomiota. Yhteydenotto ulosottomieheen saattaa jouduttaa ulosottoselvityksen toimittamista, joka puolestaan voi johtaa ulosmittauksen alkamiseen tai omaisuuden ulosmittaukseen. Jos tämä ei ole tavoitteena, on selvää että tietojen kysyminen vertaisilta tai asiasta muuten tietäviltä on luonnollista.

Syynä miksi ulosottoon liittyvät kysymykset esitetään juuri verkkokeskustelupalstalla, saattaa olla ylivelkaantumiseen liittyvä häpeää, joka lamaannuttaa ja estää avun hakemisen (Peura-Kapanen & Aalto & Lehtinen & Järvinen 2016, 11). Nimettömyys saattaa tehdä avunpyynnön helpommaksi (mm. Arminen 1998).

5.2 Ulosotto ja arjen epävarmuus

Aikataulullinen epävarmuus. Ylivelkaantuneella voi olla useita velkoja, jotka jäävät maksamatta eri tahdissa. Aineiston perusteella moni kirjoittaja tekee verkkokeskustelualoituksen, kun on tullut selväksi että alkuperäisiä maksusuunnitelmia ei ole mahdollista noudattaa, ja velkojen siirtyminen ulosottoon on tapahtumassa.

Kun henkilö päättää jättää tai joutuu jättämään velat ulosottoon, tuo oman epävarmuustekijän se, kauanko velkojen matka laskuttajalta perintätoimiston kautta käräjäoikeuteen ja ulosottoon kestää. Velkojen siirtyminen ulosottoon riippuu alkuperäisen velkojan, perintätoimiston, käräjäoikeuden ja ulosoton aikatauluista, ja voi olla hyvinkin ripottaista. Velallinen voi tässä prosessissa esittää toiveen velan siirtämisestä ulosottoon, mutta velkoja ei ole velvollinen siirtoa tekemään. Asioiden etenemisen aikataulu on muiden tahojen kuin yksilön itsensä käsissä. Yksilön itsenäisyys asioidensa hoidossa kärsii. Aikataululliset kysymykset nousevatkin aineistosta esiin.

Ulosmittauksen alkamiseen liittyvät aikataulut voivat olla epäselviä.

“ --- --- Velkaa on paljon, ja suurin osa luottokorttivelkoja, ja muuta. **Miten tämä etenee, eli lähestyvätkö perintäfirmat ensin minua, vai miten?? --- ---**”

(Joulukuu, ketju nro 3. Kysymys, oma tilanne, aikataulullinen epävarmuus).

“Tiedän, että ensin tulee haaste, mutta **kuinka kauan haasteesta kestää, että tulee yksipuolinen tuomio ja miten kauan sen jälkeen kestää, että velka siirtyy ulosottoon ja alkaako palkan ulosmittaus heti?** Jos siis käräjille mennään ensi kuussa, niin milloin oletettavasti vouti alkaa viedä kolmanneksen palkastani?”

(Toukokuu, ketju nro 8. Kysymys, oma tilanne, aikataulullinen epävarmuus).

Aikajänne laskun maksamattajäämisestä palkan ulosmittaukseen ja siihen liittyvät välivaiheet mietityttävät ymmärrettävästi. Vaikka aika-arvioita laskun matkasta ulosottoon voidaankin esittää, ei mikään taho valitettavasti pysty antamaan kuin suuntaa antavan arvion.

Vaikka ulosoton alkaminen ja velanmaksun säännöllistyminen ulosottomiehen tekemän kuukausittaisen ulosmittauksen myötä ovat monelle helpotus ja velkakierteen päättymisen yksi päätekohta, saattavat aikataululliset epävarmuudet kuitenkin jossakin tilanteissa jatkaa myös ulosoton alettua. Näin voi tapahtua esimerkiksi omaisuuden realisointiin liittyen. Realisointi sisältää

eri vaiheita kohteen ulosmittauspäätyöstä ja arvioimisesta, mahdollisen huutokaupan tai muun myyntitavan kautta varsinaiseen realisointiin, joka usein edellyttää vielä velkojien hyväksynnän. Prosessi riippuu monesta tahosta, ja on mahdollista että velallisen saamat tiedot prosessin etenemisestä tulevat ns ripottain. Vaikka tarkan kuvauksen prosessin etenemisestä saisikin heti alkuun, sen kerralla sisäistäminen uudessa ja mahdollisesti traumaattisessakin tilanteessa voi olla mahdotonta.

Seuraava pitkä viesti kuvaa omaisuuden myyntiin liittyvää aikataulullista epävarmuutta ja havainnollistaa kuinka moneen tahoon myynti kytkeytyy. Kirjoittaja on ulosottooperinnässä olevan henkilön puoliso, joka on lunastamassa puolisonsa osuutta yhteisestä kodista.

”Odotan ulosotosta vastausta puolison asunnon puoliskan lunastukseen. Asunnosta uusi arviointi on tehty ja sen pohjalta on pankin kanssa tarjous lunastuksesta ulosottoon lähetetty ja ulosottomies on puolisoa jo haastatellut sekä lähettänyt paperit eteenpäin voudille(kauppaanhvistäjälle). Nyt neljän viikon jälkeen sain voudilta tiedon, että menee vielä aika, koska he kyselevät velkojilta suostumusta?. En ymmärrä miten puolison velkojat siihen voivat vielä vaikuttaa, kun kaupan hinta on ihan tänämän hetkisen arvion mukainen. **Onko tämä vetkuttelu ihan normaali, kun jo alulla ulosottomies sanoi , ettei ole esteitä.** (... ..) Yksinkertaisesti hermot menee osdotuksesta. Alulla heti sanoitti, että 2-3 viikkoa menee aikaa, että silloin lähetetään meille molemmille tieto voudilta ja sen jälkeen saa tehtä kauppakirjat. Puolison ulosottomies on kyllä konkari eli miten se olisi niin väärin laskenut ajallisesti kun asia on kunnossa.(... ..). Noin viikko sitten soitin vielä voudin esimiehellä eli pomolle ja hän myös sanoi noin 2-3 viikkoa menee. Nyt sitten on vielä lisä tulossa 1,5 kuukautta. Voudin puheiden mukaan vasta tammikuun lopulla saamme kaupat tehtä. Epäilen, että onko voudilla pakko tehdä tässä tapauksessa sellainen velkojien suostumuskysely tai se haluaa tavallaan kiusata. Ihmettelen vaan, ettei aiemmin ole sellaisesta käydännöstä puhuttu? Ymmärrän kyllä jos olisi kyse pilkkahinnalla ostamisesta puolisolta. Vaikka en ole velallinen, mutta aika raskasta on se odottelu ja **olin jo varma lokakuussa, että jouluksi on kaupat tehty (näin luvattiinkin ajallisesti).** ”

(Joulukuu, ketju nro 9. Kysymys, oma/puolison tilanne, aikataulullinen epävarmuus.)

Myös ulosoton päättymiseen prosessina voi liittyä epävarmuutta. Ulosmittaus tehdään yleensä toistuvaistulosta, ja ulosmittauksen päätyminen edellyttää että ulosottomies ilmoittaa hyvissä ajoin tulonmaksajalle – usein työnantajalla, eläkeyhtiölle tai yrityksen toimeksiantajalle - että tulon ulosmittaus tulee päättää.

”Olen velkaneuvojan kanssa saanut sovittua vapaaehtoisen velkajärjestelyn, joka alkaa ensi kuussa. Miten ulosotto katkeaa, nehän ei saa silloin viedä enää mitään. --- ehtiikö uloston saada poikki nopesti, että pystyn maksamaan ensi kuussa velkojen lyhennyksiä? En voi maksaa, jos ulosotto vie myös. Kuka auttas?

(Toukokuu, ketju nro 5, Kysymys, oma tilanne, aikataulullinen epävarmuus.)

Yhteenvedona todettakoon, että ulosottoperintään liittyy aikataulullisia epävarmuuksia, jotka voivat liittyä ulosoton alkamiseen, omaisuuden realisoinnin ajankohtaan ulosottoperinnän aikana sekä ulosoton päättymiseen. Aikataululliset epävarmuudet tuovat ylimääräisen haasteen arkeen, ja aiheuttavat epätietoisuutta ja haastetta talousarjen ennustettavuuteen.

Epävarmuus ulosoton vaikutuksista elämän tukipilarien pysyvyyteen. Aineistosta nousee keskeisenä esille kuinka ulosotto ja sen uhka aiheuttaa ja ahdistusta sen kohteena olevalle tai kohteeksi joutuvalla. Varsinkin ulosoton alkuvaiheessa ennen sen rutinoitumista ahdistus ja epävarmuus vaikuttaisi olevan todella suurta. Tämä koskee esimerkiksi epätietoisuutta siitä, paljonko palkkaa tullaan ulosmitataan.

”Menossa ulosottoon veromätkyt, 8kpl kulutusluottoja, koska olen yrittänyt niitä maksaa uusilla luotoilla :(Vakituksessa työssä ja tulot noin 2000e nettona kuussa..

Mitä siitä jää käteen kun uo alkaa rakottamaan? Marraskuussa jäänyt ensimmäinen lasku rästiin ja nyt jää kaikki sitten, **pelottaa hirvittää ja ahdistaa!** --- ---”

(Joulukuu, ketju nro 11, Kysymys, oma tilanne.)

Ulosmittaus tehdään palkasta selvittämällä velallisen työnantaja ja ilmoittamalla tälle palkanmaksukielto kuukausittaisen ulosmittauksen määrän osalta. Ulosmittauksen pidättäminen toistuvaistulosta ja tiedon kulkeutuminen työnantajalle voi huolestuttaa, ja työn menettäminen pelottaa.

” ... Lisäksi **pelottaa saanko potkut töistä ulosoton takia** mutta minulle vakuutettiin että se ei ole laillista. On sen verran suuri työnantajakin kyseessä että tiedon ei pitäisi kulkea yksikköni esimiehen kautta vaan pääkonttorin kautta palkanlaskentaan. Silti mietin tuota päivin ja öin. :(”

(Toukokuu, ketju nro 9, Kertomus, oma tilanne.)

”Olen rahavaikeuksissa ottanut lainaa ja nyt se pitäisi pikaisesti saada maksettua pois. Lisää lainaa en mistään enää ota mutta ulosottoonkaan en halua joutua. **Olen juuri saanut uuden työpaikan enkä halua sitä vaarantaa.** En vain ehdi tienata tuota summaa ennen ulosottoon menoa. Ainoa vaihtoehto olisi yksityinen lainaaja kohtuullisella korolla mutten uskalla kysyä läheisiltäni kun hävettää... Auttakaa!”

(Joulukuu, ketju nro 34, Kysymys, oma tilanne)

Omaisuuuden mahdollinen olemassaolo tuo yhden huolenaiheen ulosottoperintään joutuvalle: realisoidaanko auto joka saattaa olla välttämätön työmatkan vuoksi, tai myydäänkö kotitalo jossa henkilö asuu. Ulosottoon joutunut saattaa stressata myös luottokaupalla ostettujen puhelinten ja mahdollisten muiden tavaroiden säilymistä.

”auto 2500e verotuksessa ei näy auto toinen haltija verot maksanu.rupean heti maksamaan palkasta ulos otot.eli **saako ulosotto selville olen auton omistaja haltija** ki työmatkoihin verot maksanu viime vuodelta.pitääkö auto mainita jos ei kysy.2015 sen mukaan ei omaisuutta.neuvoja.itse en aja ei korttia ystävä vie töihin.

(Toukokuu, ketju nro 22, Kysymys, oma tilanne.)

”Totta se on.Ulosotossa velkaa 50000e ja lyhentää se pitäisi.Tuli kutsu kuultavaksi velan suhteen.Voiko ulosotto koskea yhteistä asuntoa joka molempien nimissä ja joka jälkipantattu.**Voiko ulosotto pakkomyydä asunomme joka yhteisessä omistuksessa vaimon kanssa ja joka velkapantattu toiseen lainaan.**”

(Joulukuu, ketju nro 8, Kysymys, oma tilanne.)

Elämän ennakoitavuus helpottaa ja tasapainottaa yksilö arkea. Tasapainoinen, ennakoitava arki antaa pohjan elämälle, jossa yksilölle ei tule kuormitusta epävarmuudesta. Tällöin yksilöllä ei mene energiaa muutostilanteista selviytymiseen. Ulosotto alkaessaan tuo epävarmuutta elämän tukipilareihin, ja niiden säilymiseen. Ulosotto rajoittaa yksilön itsenäistä taloudellista suoriutumista

Ulosoton rajapinnat. Kun henkilö joutuu ulosmittauksen kohteeksi, ei ulosmittaus usein ole vain yksilön oma asia, vaan ulosotolla on rajapintoja myös muihin tahoihin, kuten työnantajaan ja mahdollisiin omaisuuden yhteisomistajiin kuten perheen- tai kuolinpesän jäseniin. Henkilö tai tämän lähipiiri saattaakin joutua miettimään mihin kaikkialle ulosmittauksen kohteeksi joutuminen vaikuttaa ja miten.

”Sain työpaikkaan. Ensimmäisen 10 vuoteen josta jää palkkaa ulosottoon. Ulosotolta tuli kirje että palkkaani ulosmitataan 28.12. **Tilitoimistolle eikä pomolle ole tullut mitään ilmoitusta ja minulle vain tuo yksinkertainen kirjem meneekö homma nyt niin että ne vaan ottaa mun tililtä rahaa?** Mistä ne tietää missä mulla on tili kun mistään ei ole sitä kysytty? --- ---”

(Joulukuu, ketju nro 15, Kysymys, oma tilanne.)

”Osaatteko neuvoa miten mahtaa mennä kun aviopuolisollani on ulosotossa tällä hetkellä 19000, voi olla että on menossa lisääkin 14000, vakituinen työpaikka hällä ja nyt ulosottoon mennyt suoraan palkasta. --- --- **Kysymys kuuluukin että voiko uo käskää myydä talon? Omiin nimiin en koko talolainaa saisi.**”

(Joulukuu, ketju nro 28. Kysymys, puolison tilanne.)

Lisäksi ulosmittaus saattaa vaikuttaa esimerkiksi toimeentulotukioikeuden muodostumiseen tai maksettavan toimeentulotuen määrään, veronpalautuksen saamiseen sekä luottohäiriörekisterissä oleviin tietoihin.

”Olen yksinasuva avioton poikamies tyttö, yritin hakea toimeentulotukea ku koko eläke mennee ulosottoon, niin (paikkakunnan) sosiaalitoimisto ei hyväksy ulosotto velkoja eikä mitään. Lääkekuluni ovat yli 300e kk, niin sekin jaettiin 12kk, että 25e vain siitä hyväksyttiin vaikka oli kaikki kuitit matkassa. --- ---”

(Joulukuu, ketju nro 26, Kysymys, oma tilanne.)

”Eli ovatko luottotietonsa vielä tallella kun meni 80 euron HSL tarkastusmaksun ulosottoon veronpalautuksista?”

(Joulukuu, ketju nro 19, Kysymys, toisen henkilön tilanne).

Ulosmittaus ei vaikuta asumistuen määrään, mutta tämäkin on asia joka jossakin tilanteessa pitää tietää.

”eli miten se nyt menee...palkastani tulee menemään osa ulosottoon joten laitanko asumistuki hakemukseen nyt siis minkä summan? sen palkastasta ulosoton jälkeen jäävän osan? vai brutto palkan`?”

(Toukokuu, ketju nro 4, Kysymys, oma tilanne.)

Yksi rajapinta on ulosoton ja velan varsinaisen velkojan suhde. Ulosottoon siirretty velka palautetaan ulosotosta takaisin velkojalle velallisen varattomaksi toteamisen yhteydessä. Myöhemmin velkoja saattaa siirtää velan uudestaan ulosottoon. Velan siirtyminen velkojan ja ulosottoviraston välillä voi aiheuttaa velalliselle epätietoisuutta velan kulloisestakin sijainnista.

”Osaako kukaan sanoa kumpi olisi kannattavampi vaihtoehto, maksaa loput velat ulosottoon vai suoraan velkojalle. --- --- **onko mitään merkitystä esim. luottotietojen palautumisen kanssa kummalle tuon suorituksen maksaa.**”

(Joulukuu, ketju nro 20, Kysymys, oma tilanne.)

Velan sijainnin tietäminen on erityisen tärkeää mikäli tulee mahdollisuus maksaa velat kokonaisuudessaan pois esimerkiksi järjestelylainan avulla. Tällöin, jotta kaikki velat saa varmasti

maksettua, tulee niiden sijainti tietää. Tähän saa apua esimerkiksi oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonnasta.

Aineistosta nousee esiin, että ulosottoperintä ei ole erillinen saareke yksilön elämässä, vaan saattaa monessa tapauksessa vaikuttaa syvällisesti ja “kietoa lonkeronsa” moneen organisaatioon ja tahoon yksilön elämässä.

Yllätykselliset ja arkipäivästä poikkeavat tilanteet. Kuten on todettu, ulosotto voi aiheuttaa ahdistusta sen kohteena olevalle. Tämä saattaa ilmetä etenkin ennen ulosottoperinnän rutinoitumista. Kun ulosottoperintä rutinoituu ja käytänteet tulevat perinnän kohteena olevalle tutuksi, voi henkilö kokea ulosottoperinnän hyvänäkin vaihtoehtona ja helpotuksena, sekä välipisteenä ehkä pitkäänkin jatkuneelle velkatilanteelle.

Kuitenkin ulosottoperinnän aikana saattaa eteen tulla tilanteita, jotka tavalla tai toisella poikkeavat totutusta rutiinista ja aiheuttavat epävarmuutta arkipäivään. Tämän kaltainen tilanne voi olla esimerkiksi ulosottomiehen suorittama säästötilin tyhjennys.

”Onko laillista, ulosotto tyhjensi säästötilini ennen ennakoilmoitusta? 2 vuoden säästöt veivät kerralla.. Maksan 1/3 joka palkasta, mutta nyt kun olin näiden tulojen käteenjäänyttä rahaa säästänyt niin ulosotto vei kaiken. n. 4000€.

Sanoivat että kirje täytäntöönpanosta on tulossa jälkikäteen.. Ja me jätettiin sulle parisataa, hyvää Joulua.”

(Joulukuu, ketju nro 2, Kysymys, oma tilanne.)

Myös ulosoton säännöllisen kuukausilyhennyksen katkaisevat maksuvapaat saattavat mietityttää. Ulosotto voi myöntää 2-3 maksuvapaata vuodessa. Mikäli henkilöllä on tulorajaulosmittaus – jolloin nettotulot ovat korkeintaan kaksi kertaa suojaosuuden määrä – ulosotto myöntää automaattisesti kaksi maksuvapaata vuodessa kun ulosmittaus on kestänyt yhtäjaksoisesti vuoden. Kun ulosottoon on ehtinyt tottua, normaalin suuruisena maksettu palkka saattaakin aiheuttaa hämmästyä:

”sellaista kysyisin kun oon ollut ulosotossa nyt 6vuotta ja viime vuonna sain maksuvapaata kuukausia 2kpl kun

soitin ja kysyin saisiko touko ja kesäkuun maksuvapaaksi ja se kävi voudille niin nyt ihmettelin kun tuli tilinauha joka maksetaan toukokuussa niin ei mennyt ulosotto maksua vaikka en ole pyytänyt edes maksuvapaata vielä kesälle, se tässä kysymys onki että luin jostain että 2kpl voi saada kuukausia maksuvapaaksi niin onkohan vouti laittanut mulle itse maksuvapaat kuukaudet vai miksi ei ottanut maksua kun ei ole kylläkään tullut mitään lappua kotiinkaan että olisi maksuvapaata nyt toukokuussa!”

(Toukokuu, ketju nro 20, Kysymys, oma tilanne.)

Ulosotossa jo-olevan henkilön yllättäen tilille tulossa oleva raha voi aiheuttaa stressiä, ja ulosottomiehen kyky reaaliaikaiseen toimintaan olla epäselvä. Tämä voi korostua tilanteissa, jolloin saapuvan summan ei haluta päätyvän ulosottomiehelle.

”Vakityössä tarvitsen autoa ja bussi ei kulkee. Auto meni lunastuksen ja sieltä jää itselle 4 tonni. Pelkään että ulosotto kerkiää ennen minua tilille ja en pääsee töihin. Olen ajatellut rahan nopeasti tililtä nosta. Puoliso ehdotti että hän voisi omin nimiin osta vähän paremman auton eli laittaisi 4 tonni käsirahaksi rahasta ja saisin töissä käyttää vähän parempaa autoa. Mutta hänellä on vielä oma osamaksuauto. Saako olla kaksi osamaksuauto ja miten ulosotto siihen neljä tonniin suhtautuu. Autoraha pitäisi kuitenkin jättää. Luulisin että avioliitossa ei olisi ongelma.”

(Toukokuu, ketju nro 10, Kysymys oma tilanne.)

Vastaavaa stressiä voi aiheuttaa ulosottoon vahingossa maksettu liikasuoritus

”Palauttaako ulosotto vahingossa liikaa maksetun kk erän?????”

(Joulukuu, ketju nro 33, Kysymys, oma tilanne.)

Liikamaksuasian käsittely ulosotossa ja rahan palautus voi viedä aikaa. Selvittelyyn kuluva aika voi ymmärrettävästi turhauttaa, etenkin mikäli talous on jo valmiiksi tiukalla.

Lomarahat ja veronpalautukset ulosmitataan, mikä osaltaan vaikuttaa arkipäivään ja saattaa tulla osalle yllätyksenä etenkin ensimmäisenä vuonna ulosmittauksen alkamisesta.

”olen maksanut 1v ajan. asianajan laskua 136e kuukaudessa ulosottoon. nyt joulukuussa maksoi 136e ja ulosotto virkailija ilmoitti että hän ottaa 699e minun veronpalautukset.että kiitos kovasti ulosottoon. jäihän sitten lapsille ne joulu lahjat ostamatta.”

(Joulukuu, ketju nro 23, Kysymys, oma tilanne).

Jos on tottunut kesälomarahojen ja veronpalautuksen saamiseen ja niitä on odotettu kesäloman tai joulun rahoittamiseen, voi pettymys olla suuri mikäli varat ulosmitataan.

Ulosotto ilmenee aineiston perusteella sen kohteena olevan arkipäivässä yleisenä epävarmuutena. Ensimmäistä kertaa ulosottoon joutuvalle ulosottoprosessit aiheuttavat epävarmuutta niin muodoltaan, sisällöltään kuin aikataulultaan. Epävarmuuden kokemus ja huoli tilanteesta voivat ilmetä esim. asioiden pohtimisena ”päivin öin”. Lisäksi voi olla pelko ulosoton vaikutuksesta

elämän tukipilareihin. Ulosoton käynnistyttyä ja rutinoiduttua tilanne voi tasaantua, mutta yllätykselliset ja totutusta rutiinista poikkeavat tilanteet saattavat aiheuttaa vastaavankaltaista epävarmuutta kuin ulosoton alkaessa.

Isola, Turunen & Hiilamo (2014) ovat tarkastelleet pitkäaikaisessa köyhyydessä elävien ihmisten hyvinvointia edistäviä tekijöitä. Tutkimuksen mukaan toimeentuloon tai sen maksamiseen liittyvä epävarmuus voi estää ihmisiä näkemästä myönteisesti tulevaan. Sosiaaliturvaan liittyvän byrokratian hallitseminen ja siitä seuraava tukien säännöllinen maksupäivä ovat siksi selviytymiskeinoja, joita ei haluta asettaa alttiiksi riskeille (emt, 81). Hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi tutkijat tunnistivat mm. ennakoitavuuden, kohtaamiset ja itsenäisyyden. Aineistoni perusteella ulosotto rajaa näistä ainakin ennakoitavuutta ja itsenäisyyttä, ja lisää epävarmuutta yksilön elämässä. Tämä voi edelleen horjuttaa yksilön hallinnan tunnetta sekä selviytymisen kokemusta.

Ulosoton vaikutus arkipäivään lienee kuitenkin myös yksilökohtaista. Ulosoton voi kokea elämää suuresti rajaavana tekijänä joka vaikuttaa arkipäivään. Kuitenkin se, joka siihen sopeutuu, voinee ensishokin jälkeen jatkaa elämää suht normaalina. Ulosotto saattaa olla jopa vuosia jatkuneen velkakierteen taitekohta, joka olla helpotus, kun kujanjuoksu maksuhäiriömerkintää ja ulosottoa pakoon on vihdoinkin ohi.

5.3 Selviytymiskeinoja velkavankeudessa

Seuraavassa tarkastelen yksilöiden selviytymiskeinoja ulosottooperinnän alkaessa ja sen aikana. Olen luonut yhdistelmäkategorioiden, jossa on käytetty Cohenin ja Taylorin (1986) vankeuteen liittyviä vastarinnan muotoja sekä Silbeyn ja Ewicken (1998) teoriaa laillisen tietoisuuden muodoista.

Ulosotto tarkoittaa siis käytännössä sitä, että osa tulosta tai omaisuudesta tulee maksaa ulosottoon tai ulosottoviranomainen pakkoperii osan palkasta tai omaisuudesta. Ulosoton alkaessa yksilö joutuu päättämään kuinka siihen suhtautuu. Ulosottooperintää voi yrittää paeta, alistua vastustaen tai siihen voi sopeutua.

Kuvio 9 Selviytymiskeinot ulosottoperinnän alkaessa ja sen aikana

Ewick & Silbey	Cohen & Taylor	Yhdistelmäkategoriat
Laillisen tietoisuuden muodot	Vastarinnan muodot	Suhtautuminen ulosottoon
Lain edessä	Suojautuminen	Sopeutuminen,
Lain avulla		
Lakia vastaan	Pako, lakkoilu	Vastustaminen
	Kampanjointi, joukkotottelemattomuus.	Alistuminen vastustaen

Ewickin ja Silbeyn (1998) mukaan lakia voi käyttää oman edun tavoitteluun, ja peliä taitava voi tehdä ”strategisia voittoja”. Ewickin ja Silbeyn (1998, 28, 48) kuvaamaa ”lain avulla” –kategoriaa en kuitenkaan löydä aineistosta. Teoriassa henkilö voisi nostaa kulutusluottoja tietäen että ei selviydy niiden kuukausieristä, ja jättää velat maksamatta. Mikäli ulosotto ulosmittaa palkkaa tai eläkettä, saattaa henkilölle kuitenkin tulla oikeus toimeentulotukeen (Niemi-kiesiläinen & Varis 1996). Tällöin velkoja maksetaan verorahoista, jolloin henkilö tietyssä määrin hyötyä tilanteesta. Se tapahtuuko tämänkaltaista toimintaa suunnitelmallisesti ja olisiko hyöty todellinen, ei ilmene tästä aineistosta.

5.3.1 Ulosoton vastustaminen

Paot Ulosottoperinnän pakoileminen voi olla konkreettista pakoilua, lopettamalla työn kun ulosottomies huomaa palkan, tai vaihtamalla työnantajaa kun ulosottoperintä on alkamassa.

”... Mulle kävi aikoinaan niin että tyhjensivät palkkatilini.
Siis kun palkkapäivä tuli ei rahat olleet tililläni kuin muutaman minutin.
Sitten oli syömättä kuukauden.
Sanoin itseni irti töistä. Menin sossuun ja aloin elämään peruspäivärahalla.
Elin siten 12 vuotta ja kun aika tuli täyteen menin uudelleen töihin.”

(Joulukuu, ketju nro 5, vastaus kertomukseen, oma tilanne.)”

Ulosoton vastustaminen työnteon lopettamalla saattaa hetkellisesti tuntua järkevältä, mikäli henkilölle jää ulosoton jälkeen perusturvaa vastaava määrä elämiseen. Työnteon lopettamisen vaikutus saattaa kuitenkin näkyä pienempänä eläkkeenä vasta myöhemmin.

Ulosoton pakoilu voi olla myös rahan siirtämistä pois ulosottomiehen ulottuvilta nostamalla ne esimerkiksi pois tililtä, yritystä siirtää varallisuutta lähipiiriin nimiin tai avaamalla ulkomaisen tilin johon ei tee siirtoja suomalaiselta tililtä.

”Vakityössä tarvitsen autoa ja bussi ei kulkee. Auto meni lunastuksen ja sieltä jää itselle 4 tonni. Pelkään että ulosotto kerkiää ennen minua tilille ja en pääsee töihin. **Olen ajatellut rahan nopeasti tililtä nosta. Puoliso ehdotti että hän voisi omin nimiin osta vähän paremman auton** eli laittaisi 4 tonni käsirahaksi rahasta ja saisin töissä käyttää vähän parempaa autoa. Mutta hänellä on vielä oma osamaksuauto. Saako olla kaksi osamaksuauto ja miten ulosotto siihen neljää tonniin suhtautuu. Autoraha pitäisi kuitenkin jättää. —”

(Toukokuu, ketju nro 10, Kysymys, oma tilanne.)

”**Ota siis opiksesi ja pidä säästöt käteisenä.** Tai sitten avaa tili vaikka virolaiseen pankkiin ja mene Tallinnaan tallettamaan käteiset talletusautomaattiin. Mutta älä tee tilisiirtoja sinne suomalaiselta tililtä.

Tällä tavalla omatkin varat ovat olleet turvassa voudilta jo vuosikaudet..”

(Joulukuu, ketju nro 2, vastaus kysymykseen, oma tilanne.)

Ulosoton pakoilu voi olla myös konkreettista pakoa maasta. Verkkopalstalle kirjoitettujen ulkomaille muutosta kertovien viestien todenmukaisuutta on tietenkin mahdotonta tarkastaa, mutta teoriassa ulosoton pakoilu ulkomaille muuttamalla on mahdollista ja on otaksuttavaa että sitä myös todellisuudessa tapahtuu.

” --- . Olen ollut Aasiassa nyt 3.5 vuotta eikä ole tarvetta tulla takaisin, tilillä on miljoonia paikallista rahaa, sekös suomalaista perseenreikä ulosottoa vittutaa kun elämä on mallillaan täällä eikä suomen uo:lla ole mitään mahdollisuuksia kajota tileihini EU:n ulkopuolella kun en ole rikoksia tehnyt.. Ah,hahahaha. Koittakaa nyt pellet mennä sillä uljaksellanne Aasiassa sijaitseviin tileihin kiinni, koittakaa?? Ainiin, ei se oikein onnistu.. Pellet.

--- Maksan velkani heti kun osaan antaa järjestelmälle suomessa periksi, se vie vielä jonkin aikaa, ns. ylpeys laahaa vastaan. Voin maksaa ne helposti, ja maksan ne heti kun siltä tuntuu, sitä ei viranomaiset suomessa pääätä, vaan minä itse päätän sen.

Kuka on voittaja? pieni yksittäinen ihminen tässä tapauksessa kun järjestelmä on voimaton EU:n ulkopuolelle.”

(Joulukuu, ketju nro 5, Kertomus, oma tilanne.)

Edellisen viestin kirjoittaja kirjoittaa voivansa maksaa velat ”helposti tilillä olevilla miljoonilla paikallista rahaa”, joka voi myös olla tapa käsitellä ylivoimaista velkataakkaa.

Yksi keino on haaveilla paosta, vaikka ulosottoon todellisuudessa sopeutuisi.

”Lähtisin myös Suomesta pois jos vaan voisin 20 000e velka kasvanut korkoja niin paljon että en pysty enää maksamaan oman työuran aikana pois.”

(Joulukuu, ketju nro 5, vastaus kertomukseen, oma tilanne.)

Lakkoilu

Tällä hetkellä velkojen ja ulosottoviraston ei ole ollut mahdollista reaaliaikaisesti tietää ulosotto-perinnässä olevan henkilön työllistymisestä, vaan työllistymisen jälkeen voi olla viive kun ulosotto-perintä alkaa. Ulosoton välttäminen työpaikkaa tiuhaan vaihtamalla on ollut teoriassa keino välttää ulosotto-perintä. Tulorekisterin käyttöönotto saattaa tuoda tähän muutoksen, mikäli sieltä saadaan ajankohtainen tieto työllistymisestä ulosottoviranomaisille.

”... Vuoden-kaksi voi vältellä ja sitten taas uusi ”työnantaja”

Kyllä ne aika hitaasti toimivat joka paikkakunnalla. Itse kerkesin jo eräänä vuonna unohtamaan että oli voutin kanssa keskeneräisiä asioita ja kerkesin olemaan 2kk töissäkin niin että molempina kuina tuli täysimääräinen liksa tilille kunnes sitten 2kk jälkeen tuli lappu ulosotosta että velkoja olisi maksettavana, johon en reagoinut mitenkään ja sitten tuli ulosmittaus, **tosin kereksin lähteä firmasta ennen ensimmäistäkään maksua.**

(Joulukuu, ketju nro 4, vastaus kysymykseen, oma tilanne.)

“ Voi myös tehdä pimeitä töitä tai pätkätöitä, vaihtaa vain työpaikkaa niin usein ettei vouti pysy perässä. Tällä pk-seudulla voi työskennellä rauhassa noin 3 kuukautta, sen jälkeen pitää vaihtaa paikkaa ettei vouti pääse viemään välistä. ... ”

(Joulukuu, ketju nro 2, vastaus kysymykseen, oma tilanne)

Työnantajan vaihtaminen tiuhaan lienee mahdollista lähinnä esim. rakennusalalla tai ammateissa jossa on työvoimapulaa, ja keikkatyö tyypillistä, esim. lähihoitajilla sairaanhoitajilla ja sosiaalityöntekijöillä. Lakkoilun voi kuitenkin olettaa olevan henkisesti kuormittavaa, kun työnantajaa joutuu toistuvasti vaihtamaan ja työ on pätkittäistä, Sitä, onko lakkoilu todellisuudessa kuinka yleistä, ei voida tämän tutkielman aineiston perusteella päätellä, vaan se vaatisi erillisen tutkimuksen.

Ulosoton pienikin välttely on tapa vastustaa olemassa olevaa – usein rankkaakin - tilannetta, ja sen osa vastusta on viestin kertominen eteenpäin erilaisten tarinoiden muodossa (Ewick & Silbey, 49.)

5.3.2 Alistuminen vastustaen

Ulosottoperintään voi myös alistua. Alistuminen voi olla vastustavaa, jolloin ulosottoa maksaa, mutta mieli ei ole tehnyt asian kanssa rauhaa, vaan ulosotto hyväksytään ja siihen sopeudutaan mutta sopeutumista sävyttävät vastustamisen eri muodot. Alistuvaa vastustamista voi olla esimerkiksi kampanjointi epäoikeudenmukaiseksi koetusta kohtelusta, haaveilu ulosoton pakoilemisesta, sekä verkkokeskustelualoitukset ulosoton pakoilemisesta ja niihin kirjoitetut vastaukset.

Kampanjointi Kampanjointia on verkkokeskustelualoituksissa joissa kerrotaan epäoikeudenmukaiseksi koetusta tapahtumasta, esimerkiksi epäily että tietyn ulosottomiehen kaveri on saanut asunnon halvalla tai epäoikeudenmukaiseksi koetun ulosottomiehen tai tuomarin toimista kirjoittaminen.

“--- Yrittäjäpariskunta joutui petoksen uhriksi ja sen ansiosta vaikeuksiin lainansa hoidossa. Pariskunnan molemmat osapuolet joutuivat ulosoton kohteeksi.

Pariskunnan omistama kiinteistö, jonka arvoksi Danske Pank oli arvioinut 560 000 euroa, myytiin ulosoton toimesta. Kauppahinta ulosottomaksujen ja muiden kulujen jälkeen: 80 000 euroa! **Ostaja: ulosottomiehen vanha ystävä, eläkkeelle siirtynyt poliisi.”**

(Toukokuu, ketju nro 1, Kertomus, vastamediasivuston tekemä aloitus verkkokeskustelupalstalle.)

“Sain parkkisakon [paikkakunnan nimi] pysäköinti valvonnalta. Maksoin sen eräpäivänä. Sitten ulosotosta tuli lasku maksamattomasta sakosta. Ilmoitin heille että olen maksanut sakon eräpäivänä. Ulosottoviranomainen [nimi] ilmoitti ei kiinnosta ota yhteys [paikkakunnan nimi] Pysäköinti valvontaan. [paikkakunnan nimi] **pysäköinti valvonta ilmoitti että he ovat antaneet toimeksiannon ulosottovirastoon eikä heillä ole aikaa joka laskua tutkia.** ... Seuraavaksi ulosottoviranomainen lähetti asiakkaalleni kirjeen että he ulosmittaavat palkastani 70 euroa. Asiakkaani ihmetteli kirjettä koska hän ei maksa palkkaani miksi se on hänelle lähetetty ja ilmoitti että ei voi jatkaa kanssani yhteistyötä. Palkan minulle maksaa toinen firma. **Tein asiasta valituksen ulosottovirastoon ja vaadin ulosottomiestä vastuuseen. Asia meni käräjäoikeuteen.** --“

(Toukokuu, ketju nro 19. Kertomus, oma tilanne.)

Verkkokeskustelupalsta antaa mahdollisuuden tuoda epäoikeudenmukaiseksi koettu kohtelu miljoonien ihmisten nähtäville, ja nimien käyttäminen yksilöi helposti tämän päivän hakukonemaailmassa kirjoituksen asiaa hoitaneeseen viranomaiseen. Ennen internetiä valitukset käsiteltiin asiasta vastaavassa virastossa, ja mikäli niiden sisältö ylitti uutiskynnyksen, saattoi asia saada julkisuutta. Tämän päivän internet ja verkkokeskustelupalstat antavat kuitenkin väylän kertoa kohtelusta oma näkemys julkisesti.

Joukkotottelemattomuus. Vankilassa joukkotottelemattomuus ilmenee vankien keskinäisenä solidaarisuutensa joka auttaa kestämaan viranomaisten rajut vastatoimet. Cohenin ja Taylorin (1986,

144) mukaan se kiteyttää esiintyessään yhteenkuuluvuuden tunnetta ja antaa elämälle sisältöä joka on omiaan lievittämään vankeuden tuskaa enemmän kuin suora toiminta. Joukkotottelemattomuus verkkokeskustelupalstalla ilmenee erilaisten ulosoton pakoiluun liittyvien neuvojen muodossa, joita kirjoittajat jakavat toisilleen.

”Lunastuksesta tulleet rahat välittömästi pois tilitä, pankkiautomaatille vaikka keskellä yötä.. Sitten korkeintaan 2000 euron arvoinen auto vaikka nettiautosta, sellaisia ei vouti vie. Ja loput rahat käteisenä säästöön.”

(Toukokuu, ketju nro 10, vastaus kysymykseen, ei tietoa onko kirjoittaja ulosotossa.)

“Älä nyt vaan ala voudille selittämään kuinka oma tuo autosi on, vaan joko sanot että velkaa on liki 100% sen arvosta **tai sitten junaillet sen puolison omistukseen.** Jos vouti pääsee kiinni tohon 4500 euroon joka autosta jää myydessä itsellesi niin se vie sen ihan kaikki eikä suinkaan vain 1/3 kuten palkasta.”

(Toukokuu, ketju nro 21, vastaus kysymykseen, ei tietoa onko kirjoittaja ulosotossa.)

Motiivi edellä mainittujen neuvojen antamiseen ei selviä aineistosta ja tarvitsisi erillisen tutkimuksen, mutta Cohenin ja Taylorin (1986, 144), toteamat motiivit vankilassa tapahtuvaan joukkotottelemattomuuteen liittyen, eli yhteenkuuluvuuden tunne muiden samassa tilanteessa olevien kanssa, ja elämään sisällön luominen voivat olla motiiveja myös verkkokeskustelupalstalla tapahtuvaan tottelemattomuuteen rohkaisuun liittyen.

5.3.3 Ulosottoon sopeutuminen

On olemassa ihmisryhmä, joka tilastojen valossa lienee suurin, vaikka osuus keskustelupalstalla on vähäisempi: ne jotka sopeutuvat ulosottoon ja se sen hyväksyvät, ja mukautuvat sen lopputulemaan. Sopeutuvassa hyväksymisessä ulosottoperintä nähdään vallitsevana tilana, eikä sitä yritetä pakoilla tai vältellä. Ulosottoperintä voidaan nähdä helpotuksena ja päätöksenä sitä edeltäneelle velkakierteelle.

“Ikävä juttu kun ihmiset viimeiseen asti yrittävät säilyttää luottotietonsa. Pitäisi jo aiemmin puhalttaa peli poikki ja hyväksyä että yksin ei voi velkakierrettä saada hoidettua normi tuloilla. Velkojen päästäminen ulosottoon on järkevin vaihtoehto mitä aloittajalle tässä tilanteessa voisin suositella. Itselläni aikoinani ihan sama juttu.

Uo vie tyypillisesti sen 1/3 palkkasta ellei vapaaehtoisesta maksamisesta sovita. Näissä tapauksissa uo ei hyväksy alle lain salliman maksimin 1/3 eriä vaan pitää maksaa enemmän. Nyt olisi saatava kaikki velat mitä pikimmin ulosottoon. Älä tee maksusopimuksia perintätoimistojen kanssa, et tule selviytymään niistäkään. Kun velka menee perintään pyydä sen siirtämistä heti ulosottoon. Huomioi että jotkin voivat kuitenkin tästä huolimatta pantata velkaa itsellään. Tälle ei voi mitään.

Jos mahdollista maksa pienimmät velat pois ennen niiden menemistä haasteelle. Jokaiseen velkaan lisätään haasteesta roimasti kuluja riippuen kokonaisvelasta, kuitenkin puhutaan muutamista satasista per velka. Jos yksittäisiä velkoja paljon niin tästä aiheutuu roima lisäys alkuperäiseen velkaan. Eli mahdollisimman pian ja mahdollisimman vähän velkoja ulosottoon. Työpaikkaase et menetä joutuessasi ulostoon tai kun merkintä tulee. Varaudu kuitenkin merkintään ja hanki ne asiat mitä et enää merkinnän tultua saa. Merkinnät pysyvät tietyn ajan ja kun aika tulee täyteen merkintä poistuu eli eivät ole ikuisia.”

(Toukokuu, ketju nro 3. Vastaus kysymykseen, kertomus, oma tilanne.)

Sopeutuva suhtautumistapa voi sisältää velanhoitosuunnitelman, jossa on tiedossa tai pyritään selvittämään velan maksun oletettu päättymispäivä.

”Jos vain kolme velkaa niin hyvä juttu. Jokaisesta velasta kun tulee käräjäoikeuden kulut (kulujen suuruus selviää netistä) niin eivät nosta kuin noin tonnin pääomaa. Toista se oli mulla. Meni 22 velka, kokonaispotti oli 68000 e. Aikaa tästä rapiat neljä vuotta ja nyt velkaa 27000. **Reilu pari vuotta vielä.** Maksan tonnin kuussa ja lomarahoista enemmän. Myös veronpalautukset menee. Kaksi maksuvapaata kuukautta olen pyytänyt ja saanut.”

(Toukokuu, ketju nro 6. Vastaus kysymykseen, kertomus, oma tilanne.)

Tiedossa oleva tilanteen päättymispäivä voi toimia päämääränä jota kohti kulkea, ja motivaationa jotta ulosottoa jaksaa maksaa.

Sopeutuva suhtaustumistapa voi käsittää pyrkimyksiä parantaa tilannetta omaisuutta realisoimalla, kuluja vähentämällä tai hakeutumalla talous- ja velkaneuvontaan.

”Sain myytyä autoni muutama päivä sitten. Velkalistani lyheni edes hiukan. Muuta myytävää omaisuutta minulla ei juuri ole. Autokaan ei ollut arvokas, mutta sillä sai jotain edes maksettua pois. Sain myös hetki sitten asuntotarjouksen, oman kuntani vuokra-asunnon. Kaupungin vuokra-asunto on onneksi huomattavasti halvempi, kuin nykyisen, yksityisen omistajan asunto. Se oli otettava vastaan. Huonossa kunnossa oli koko asunto, mutta vuokra oli melkein puolet siitä, mitä nykyisessä. **Valoa siis tunnelin päässä.**

(Joulukuu, kertju nro 13, aloittajan jatkoviesti, kertomus, oma tilanne.)

”Heti huomenna maanantaina alkajaisiksi aijon olla yhteydessä velkaneuvojaan. Toivonmukaan saisin ajan neuvojalle kevääksi, odotusaika taitaa olla melkoinen. Siihen mennessä ehtisin kartoittaa itsekin omaa velkatilannettani. **Huominen puhelinsoitto olkoon ensimmäinen kunnan askeleeni kohti selkeämpää taloudenhoitoa...**”

(Joulukuu, kertju nro 13, aloittajan jatkoviesti, kertomus, oma tilanne.)

Sopeutuvassa suhtautumistavassa pystytään näkemään ulosottoperinnän hyvät puolet, kuten stressin päättymisen ja mahdollisuuden hoitaa addiktiota.

”kikkailin eri velkojen kanssa monta vuotta kunnes päätin että paras ratkaisu tähän on kaiken päästäminen ulosottoon ja sen kautta maksaminen. **Elämä muuttui heti kun ei tarvinnut enää stressata asioita ja miettiä.** Pelkäsin vuosia maksuhäiriömerkintää mutta nyt ihmettelen miksi. Se on pelastus pois velalla elämisestä mitä ei kenenkään kannattaisi alkaa tekemään. yhtään euroa en enää ota velkaa koskaan. Ulosotto voi olla myös mahdollisuus joka helpottaa koukkuun mennyttä elämää ja mahdollistaa ongelmien ratkaisun. Vippikierteeni johtui peliaddiktiosta ja niin kauan kuin lainoja oli saatavilla en pystynyt ratkaisemaan juurisyytä.”

(Toukokuu, ketju nro 11. Kertomus, oma tilanne.)

Se joka ulosottoon pystyy sopeutumaan, voinee jatkaa elämää suht normaalina.

5.4 Tiivistelmä tuloksista

Pro graduni ensimmäinen tavoite oli tarkastella, mikä on internetin verkkokeskustelujen rooli ulosottokeskustelun areenana.

Nykymaailmassa internet on keskeinen väline arjessa, ja internetissä olevat verkkokeskustelupalstat tarjoavat alustan anonyymille keskustelulle myös niissä asioissa joiden syyt saattavat aiheuttaa häpeää.

Verkkokeskustelupalstalle kirjoittavat niin ulosotossa olevat, sinne joutumassa olevat, velallisten läheiset kuin velkojatkin. Aineistoni perusteella suurimpana ryhmänä ovat kuitenkin ulosotossa jo olevat. Verkkokeskustelupalsta toimii väylänä, josta haetaan tietoa velkoihin liittyviin oikeusongelmiin liittyen.

Tyypillisin verkkokeskustelupalstalle kirjoitettu ulosottoa koskeva aloitus on kysymys. Kysymykset liittyivät yleisimmin ulosoton vaikutukseen koskien omaisuutta. Toinen suuri kategoria oli kysymykset jotka liittyivät ulosoton alkamiseen liittyvään prosessiin. Tällöin kirjoittajat ovat taitekohdassa jossa ulosoton käytänteet eivät vielä ole tuttuja. Se, miksi kysymys kirjoitettiin juuri verkkokeskustelupalstalle, ei aineiston perusteella aina ollut selvää. Syinä voivat kuitenkin olla verkkokeskustelupalstan mahdollisuus tarjota alusta kysyä tietoa vertaisilta tai asiasta muuten tietäviltä, ajasta ja paikasta riippumatta. Osa aineiston kysymyksistä oli luonteeltaan sellaisia, että oikealta taholta – eli ulosottomieheltä – kysyminen ei ole kysyjän aikomusten kannalta järkevää. Ulosottomiehen lähestyminen saattaa jouduttaa ulosottoselvitystä tai ulosottooperinnän alkamista. On myös todennäköistä, että viestin kirjoittaminen verkkokeskustelupalstalle on vain yksi väylä jonne kysymys kirjoitetaan.

Kysymysten lisäksi aineistosta nousi esiin erinäiset kertomukset. Kertomukset ovat tapauskertomuksia, joissa ei esitetä suoraa kysymystä. Kertomusten tarkoituksiksi voidaan tulkita keskustelun herättämisen, kokemuksen jakamisen, mielipahan purkamisen ja

epäoikeudenmukaiseksi koetun kohtelun julki tuomisen. Aineiston kertomukset koskivat henkilön omaa tilannetta, tai oli kirjoitettu velkojan, sivullisen, tai vastamediasivuston toimesta. Kysymysten ja kertomusten lisäksi oman kategorian muodostavat mielipiteet/yhteiskunnalliset kannanotot, joissa kirjoittaja kirjoittaa näkemänsä yleisen yhteiskunnallisen epäkohdan jota ei kuitenkaan ole kirjoituksessa sidottu omakohtaiseen kokemukseen.

Pro graduni toinen tavoite oli selvittää miten ulosottoperintä tai sen uhka ilmenevät sen kohteena olevan henkilön arkipäivässä. Aineiston perusteella ulosottoperintä ja sen uhka näyttäytyvät arkipäivässä lisääntyneenä epävarmuutena, joka voi liittyä niin aikatauluihin, kuin elämän tukipilarien kuten työpaikan, kodin ja auton säilymiseen. Epävarmuutta luo myös se, että ulosottomiehen valtuudet ja toimintatavat eivät aina ole selvät, varsinkaan ulosottoperinnän alkaessa. Lisäksi ulosottoperintään liittyy rajapintoja muun muassa, velkojaan, työnantajaan, eläkkeenmaksajiin, kanssavelallisiin ja tulonsiirtojärjestelmään (Kela ja kunta), ja ulosottoperintä ei näin ollen ole erillinen saareke yksilön elämässä, vaan saattaa monessa tapauksessa vaikuttaa syvällisesti ja ”kietoa lonkeronsa” moneen organisaatioon ja tahoon yksilön elämässä. Ulosotto on kokonaisvaltainen kokemus, joka rajaa sen kohteena olevien elämässä niin arkipäivän ennakoitavuutta kuin yksilön itsenäisyyttä asioidensa hoidossa.

Pro graduni kolmantena tavoitteena oli tarkastella, miten yksilöt suhtautuvat ulosottoon ja onko mahdollista tunnistaa strategioita ja vastarinnan muotoja joita yksilö käyttää selviytyäkseen mahdollisesti pitkästään ulosottorupeamasta. Ulosottoperintään liittyy valta-asetelma, jossa yksilö menettää oikeuden päättää tuloistaan ja mahdollisesta omaisuudestaan, ja valta siirtyy tällöin ulosottoviranomaiselle. Ulosoton alkaessa sitä voi yrittää paeta, alistua vastustaen tai sopeutua. Aineiston perusteella ulosottoperinnän totaalinen pakoilu voi olla konkreettista ulkomaille muuttoa, omaehtoista työttömyyttä tai työpaikkojen vaihtamista siten että ulosottomies ei ehdi aktivoida ulosmittausta tai muuta rahojen tai omaisuuden siirtämistä pois ulosottomiehen ulottuvilta. Alistuva vastustaminen sen sijaan voi käsittää ulosoton ohella tapahtuvaa säästämistä konkreettisesti sukanvarteen, erilaista kampanjointia kuten kertoa epäoikeudenmukaiseksi koetusta kohtelusta, valitusten tekemistä, tai joukkotottelemattomuutta joka voi ilmetä ulosoton pakoiluun liittyvien neuvojen muodossa. Kirjoittaminen verkkokeskustelupalstalle voi myös olla keino käsitellä ja purkaa ulosottoperintään liittyvää ahdistusta, vaikka ulosottoon todellisuudessa sopeutuisikin.

Todellisessa sopeutumisessa sen sijaan ulosotto hyväksytään osana omaa tilannetta. Se voidaan nähdä jopa helpotuksena tai tapana lähteä selvittämään velkaongelmaa. Sopeutuminen saattaa sisältää suunnitelman tekemisen veloista selviytymiseksi, esimerkiksi hakeutumisen talous- ja

velkaneuvontaan velkajärjestelyn tai järjestelylainan hakemiseksi, tai yksinkertaisesti hankkimaan ulosottomieheltä saadun tiedon kauanko ulosmittaus tulee kestämään. Ulosotto saattaa olla jopa vuosia jatkuneen velkakierteen taitekohta, ja saattaa tuntua vapauttavalta kun kujanjuoksu maksuhäiriömerkintää ja ulosottoa pakoon on ohi. Ulosoton vaikutus arkipäivään lieneekin yksilökohtainen. Se joka siihen sopeutuu, voinee jatkaa elämää suht normaalina.

6 Lopuksi

6.1 Pohdinta

Ulosottoperintä koskee lukuisia suomalaisia välillisesti ja välittömästi. Vuoden 2018 aikana ulosoton asiakkaana oli yli 577 013 eri velallista, joista noin 485 000 eli 90 % oli yksityishenkilöitä. Puhutaan siis merkittävästä joukosta yksilöitä.

Ulosottoperintään yhteydessä oleva ylivelkaantuminen ja sen mahdollisimman tehokas kitkeminen on tärkeää niin yksilön ja hänen läheistensä, kuin yhteiskunnankin edun kannalta. Yleisenä tahtotilana Suomessa vaikuttaa olleen niin kansalaisten kuin päättäjienkin taholta, että velkaongelmia ja sen haittoja on haluttu tehokkaasti ehkäistä. Tätä ilmentävät mm. velkajärjestelylaki (1993 ja 2015), korkokatto vakuudettomille kulutusluotoille (2019) ja selvitysryhmän asettaminen koskien positiivista luottohäiriörekisteriä. Toimenpiteitä kuitenkin edelleen tarvitaan.

Aineistossani painottuu ulosottoon liittyvät aikataululliset kysymykset ja epäselvyydet ulosoton muodoista ja sisällöistä. Voidaan kysyä onko verkossa tällä hetkellä paikkaa johon ulosoton aikatauluihin ja prosesseihin liittyvät tiedot on koottu ymmärrettävästi selkokielellä ja tavoittaako tieto juuri ne ihmiset jotka ulosottoperintään ovat joutumassa.

On tärkeä huolehtia kattavasta talouskasvatuksesta jokaisella koulutusasteella aina peruskoulusta korkeakouluun, sekä tukea perheitä kotona tapahtuvassa talouskasvatuksessa. Selkeät, yhtenäiset, helposti saatavilla olevat kirjalliset materiaalit ja oman talouden seuranta ja budjetointia tukevat välineet tulisivat olla kaikkien saatavilla.

Tiedotus erilaisten muutostilanteiden vaikutuksista talouteen tulisi olla kattavaa ja avointa, esim. opiskelun aloitukseen, äitiys- ja isyyslomaan, asepalvelukseen, työttömyyteen, avioeroon, eläkkeellejäämiseen sekä leskeksi jäämiseen liittyen. Tiedotus tulisi tapahtua yhtenäisin selkein materiaalein, esimerkiksi yhteistyössä neuvoloiden, Kelan, työvoimatoimiston, työnantajien ja sosiaalitoimen kanssa. Tietojen tulisi olla kattavasti saatavilla ja löydettävissä myös verkosta.

Yhtenä merkittävänä askeleena ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi on syksyllä 2018 valmistunut oikeusministeriön selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä. (Kontkanen & Lång 2019.) Selvityksessä suositellaan luottohäiriörekisterin perustamista tulorekisterin yhteyteen. Rekisteri muodostuisi yhtäältä kuluttajille myönnettyjä luottoja koskevasta

tiedoista ja toisaalta luotonhakijoiden tuloja koskevista tiedoista. (Kontkanen & Lång 2019 , 64.) Tällä hetkellä Suomessa on käytössä yksityisten toimijoiden pitämä ns. negatiivinen luottotietorekisteri, jonne kootaan tiedot jo-todetuista maksuhäiriöistä. Luotonmyöntäjän tieto hakijan muista luotoista luottoa myönnettäessä perustuu tällä hetkellä hakijan omaan ilmoitukseen. Positiivinen luottohäiriörekisterin käyttöönotto siirtäisi vastuun kokonaistilanteen arvioinnista luoton myöntäjälle. Tällöin velkajärjestelyn esteenä olevaa ns. ”piittaamatonta tai kevytmielistä velkaantumista” ei pitäisi esiintyä, vaan muodostuvat ylivelkatilanteet olisivat seurausta velkaantumishetkeen nähden muuttuneesta tilanteesta. Positiivisen luottohäiriörekisterin myötä ei voisi muodostua tilannetta jossa henkilöllä ei ole tietoa kokonaisvelkatilanteestaan, vaan velkatilanne olisi aina tarkastettavissa rekisteristä. Tämä helpottaisi myös talous- ja velkaneuvontatoimistojen työtä velkakartoitusten osalta.

On tärkeä lisätä ylivelkatilanteeseen joutuneiden ymmärrystä siitä miten ulosoton pakoilu ja työelämän ulkopuolelle jättäytyminen vaikuttavat eläkekertymään. Työn ulosottooperinnän vuoksi lopettava ei välttämättä tule ajatelleeksi lopettamisen vaikutusta tulevaan eläkkeeseen. Vaikka ulosmittauksen vuoksi työssäkäyvän tulotaso putoaisi ulosottooperinnän johdosta perusturvaan vastaavalle tasolle, pidetään palkasta kuitenkin eläkemaksut, eli eläke kertyy myös ulosmittauksen ajan. Tällöin vaikka työnteko ei näyttäisi ulosmittauksen vuoksi kannattavan, voi kannatusvaikutus olla vasta eläkeiässä näkyvä.

Velkajärjestelyn edellytyksistä ja esteistä olisi tärkeä tiedottaa avoimesti, jotta ne joiden olisi järjestely mahdollista saada, eivät jättäytyisi työelämän ulkopuolelle vaan hakisivat järjestelyn, johon ovat oikeutettuja. Velkajärjestelyllä lyhennetään velkojen maksuaikaa ja sopeutetaan kuukausierä maksukykyä vastaavasti. Tietyissä tilanteissa maksuvelvollisuus voidaan kokonaan poistaa maksuohjelman ajaksi. Velkajärjestelyssä henkilöllä on tiedossa päivämäärä jolloin velkatilanne päättyy. Tiedotus voisi tapahtua esimerkiksi ulosottoviranomaisen kautta, yleisessä mediassa, Kelan, sosiaalitoimen ja talous- ja velkaneuvonnan kautta, tai jopa sosiaalisessa mediassa – siellä missä ihmiset todellisuudessa ovat ja mistä heidät tavoittaa.

Ylivelkaantuminen voi olla syvä inhimillinen tragedia joka vaikuttaa yksilön ja tämän läheisten elämään vuosia tai jopa vuosikymmeniä. Mikäli näitä tilanteita voidaan helpottaa asianmukaisella tiedotuksella, on se ensiarvoisen tärkeää niin yksilön, läheisten ja yhteiskunnankin kannalta.

Lähdeluettelo

Asiakastieto (2020): Maksuhäiriötilastot.

https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastieto_paymentdefaultstatistics2019.pdf 12.4.2020

Arminen, Ilkka (1998): Therapeutic interaction. A study of mutual help in the meetings of Alcoholics anonymous. Helsinki: Hakapaino Oy.

Betti, Gianni & Dourmashkin, Neil & Rossi, Maria Cristina & Verma, Vijay, Yin Yaping (2001): Study of the problem of Consumer Indebtedness: Statistical Aspects.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.183.3320&rep=rep1&type=pdf>. 15.11.2016

Blomgren, Jenni & Maunula, Nico & Hiilamo, Heikki (2014): Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (3), 245-263.

Blomgren, Jenni & Maunula, Nico & Hiilamo, Heikki (2016): Do debts lead to disability pension? Evidence from a 15-year follow-up of 54,000 Finnish men and women. *Journal Of European Social Policy*. Julkaistu ennakkoon verkossa 20.11.2016.

<http://esp.sagepub.com.libproxy.helsinki.fi/content/early/2016/11/18/0958928716676548.full.pdf+html> 11.12.2016

Cohen, Stanley & Taylor, Laurie (1986): Mielenterveyden säilyttäminen : tutkimus pitkän vankeuden vaikutuksista. Helsinki: Vankeinhoidon koulutuskeskus.

Ewick, Patricia & Silbey, Susan S (1998): *The Common Place of Law*. Chicago and London: The University of Chicago Press

FIAM (Finnish internet audience measurement) 2019: Tulokset: verkkosivut ja sovellukset.

<https://fiam.fi/tulokset/> 1.12.2019

Ford, Janet & Burrows, Roger (1999): The costs of unsustainable Home Ownership in Britain. *Journal of Social policy*. 28 (2), 305-330.

Genn, Hazel (1999): *Paths to justice. What People Do and Think About Going to Law*. Oregon: Hart Publishing.

Hakala, Salli & Vesa, Juho (2013): Verkkokeskustelut ja sisällön erittely. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 216-244.

HE 78/2012

Hovila, Maarit (2016): Alaikäinen ulosottovelallisenä – toimiiko edunvalvontaoikeudellinen suoja? *Janus* 24 (2), 139-155.

Iivari, Juhani (2000): Ylivelkaisuus ja köyhyys – erottamattomat kaksoset? Teoksessa Heikkilä, Matti & Karjalainen Jouko (toim.): Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Tampere: Gaudeamus Kirja Oy, 118-134.

Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Hiilamo, Heikki (2014): Syrjäytynyt ihminen ja kunta. *Julkari*: Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu : 84
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125717/TutkJulk_84_net_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y 14.4.2020

Isola, Anna-Maria & Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016): Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2) 150-160
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130412/yp1602_isola.pdf?sequence=2&isAllowed=y 14.4.2020

Kaartinen Risto & Lähteenmaa Jaana (2006): Mihin ja miten nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö.

Kaplan, Howard (2006): Understanding the Concept of Resilience. S. 39–45. Teoksessa Goldstein, Sam & Brooks, Robert (toim.): Handbook of Resilience in Children. New York: Springer Science.

Kaplan, Anders & Haenlein, Michael (2010): Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons* 53 (1):59-68.
<http://michaelhaenlein.eu/Publications/Kaplan,%20Andreas%20-%20Users%20of%20the%20world,%20unite.pdf> 9.11.2016

Kuluttajaliitto (2015): Velkaopas.
<https://www.kuluttajaliitto.fi/wp-content/uploads/2016/05/Velkaopas.pdf> 19.4.2020

Kontkanen Erkki & Lång Jukka (2018): Selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä. Oikeusministeriön julkaisu 26/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161002/OMSO_26_2018_Positiivinen_luo

ttotietojarjestelma.pdf?sequence=1&isAllowed=y 19.4.2020.

Koulu, Risto & Lindfors, Heidi (2013): Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Unografia Oy,

Kuula, Arja (2006): Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.

Laaksonen Salla-Maaria & Matikainen Janne & Tikka Minttu (2013): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino.

Laki saatavien perinnästä.

Laki toimeentulotuesta.

Laki ulosottomaksuista

Laki verojen ja maksujen täytäntöönpanosta.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä.

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne (2013): Tutkimuskohteena vuorovaikutus ja keskustelu verkossa. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 193-215.

Lehtonen, Turo-Kimmo (1999): Rahan vallassa. Helsinki: Tutkijaliitto.

Linna, Tuula (2000): Ulosotto ja perusoikeudet. *Lakimies* 5/2000, 690–709.

Linna, Tuula (2008): Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Talentum.

Litmala, Marjukka (2000): Kansalaisarvioita oikeusongelmista ja oikeudellisista oloista. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 48.

Lagus, Krista & Pantzar, Mika & Ruckenstein, Minna (2015): Keskustelun tunneallot – Suomi24-hanke. *Tieteessä tapahtuu* 33 (6): 39-41.

<https://journal.fi/tt/article/view/53327/16597> 14.4.2020

Majamaa Karoliina & Rantala Kati & Sarasoja Laura (2016): Velkaongelmien luonne ja pikavippiuudistuksen vaikutukset velkomustuomioiden valossa.

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159642> 6.1.2017

Matikainen Janne (2009): Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla. Viestinnän laitoksen tutkimus.

raportteja 3. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.

Muttillainen Vesa (2002): Luottoyhteiskunta. Kotitalouksien velkaongelmat ja niiden hallinnan muodonmuutos luottojen säännöstelystä velkojen järjestelyyn 1980- ja 1990 -luvun Suomessa. Helsinki: Hakapaino Oy.

MTVUutiset (2019): Vesivahingosta ja pikavipeistä alkanut velkakierre vei kodin – Juuso, 29, asui teltassa Aurajoen rannassa ja oli jo valmis antamaan periksi: "Pitäisikö vaan hypätä jokeen?"

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vesivahingosta-ja-pikavipeista-alkanut-velkakierre-vei-kodin-juuso-29-asui-teltassa-aurajoen-rannassa-ja-oli-jo-valmis-antamaan-periksi-pitaisiko-vaan-hypata-jokeen/7436856#gs.3thdcj> 12.7.2019

Niemi, Johanna & Ramsay, Ian & Whitford William C (toim) (2009): Consumer Credit, Debt and bankruptcy. Portland: Hart Publishing, 91-104.

Niemi, Johanna (2009): Overindebted households and law: Prevention and rehabilitation in Europe. Teoksessa Niemi, Johanna & Ramsay, Ian & Whitford William C (toim): Consumer Credit, Debt and bankruptcy. Portland: Hart Publishing, 91-104.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Varis, Minna (1996): Ulosottovelallisen toimeentulo. Helsinki: Yliopistopaino.

Nykänen, Anna-Stina (2019): Vuh-viuh sanoi Visa-kortti kun koiraa hoidettiin – eläinlääkärilaskut ovat suistaneet lemmikkien omistajia velkakierteeseen. *Helsingin Sanomat*. 14.7.2019.

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006172091.html> 18.7.2019

Nykänen, Maija-Helena & Kontula, Osmo & Palonen Kirsti 2000: Taloudellisen laman jälkimainingit. Jatkotutkimus Vantaan velkaneuvonnan asiakkaiden taloudellisesta ja terveydellisestä tilanteesta. Helsinki: Stakes.

Oikeusministeriö 2018: Tuomioistuinten maksut.

<https://oikeus.fi/tuomioistuimet/hovioikeudet/fi/index/maksut/tuomioistuintenmaksut.html> 22.7.2019.

Oikeusministeriö 2020a: Palkan ulosmittaus.

<https://oikeus.fi/ulosotto/fi/index/velallisenaulosotossa/palkanulosmittaus.html> 12.4.2020

Oikeusministeriö 2020b: Maksukieltolaskuri.

<https://asiointi2.oikeus.fi/ulosotto/#/maksukieltolaskuri> 12.4.2020

Oksanen, Atte & Aaltonen, Mikko & Rantala, Kati (2015): Social Determinants of Debt Problems in a Nordic Welfare State: a Finnish Register-Based Study. *Journal of Consumer Policy* 38 (3): 229-246.

Patel, Ash & Nigel J Palmer & Pascoe Pleasance (2012): Debt and disadvantage: the experience of unmanageable debt and financial difficulty in England and Wales, *International Journal of Consumer Studies*, 36 (5): 556–565.

Peura-Kapanen Liisa & Aalto Kristiina & Lehtinen Anna-Riitta & Järvinen Raija (2016): Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.
https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/26_Ylivelkaantumisen+ehk%C3%A4isyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf/97f54cef-7913-46fc-a469-1b4e0c79d1ba?version=1.0 12.4.2020

Pikkarainen, Aleksanteri (26.3.2019): Aviomiehen karmea kaksoiselämä paljastui kirje kerrallaan – velkaa sata tonnia: ”Olen vähän pelannut”. *Ilta-lehti*.
<https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/c9a98ea5-a1a5-4229-89c4-83f428e8003a> 18.7.2019

Pleasance, Pascoe, Alexy, Buck, Balmer, Nigel, O’Grady, Aoife, Genn, Hazel & Smith, Marizol (2004): Causes of Action: Civil Law and Social Justice. London: TSO.
https://www.researchgate.net/publication/271209992_Causes_of_Action_Civil_Law_and_Social_Justice 14.4.2020

Putkuri, Hanna & Vauhkonen, Jukka: Kotitalouksien velkaantumiseen ja asuntomarkkinoiden kehitykseen vaikuttaminen: makrovakaustyökalut. Suomen Pankki, BoF Online 3/2012.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/bof_online/Documents/BoF_Online_03_2012.pdf 9.11.2016

Rantala Kati (2012): Vippikierteen synkkä muotokuva. Verkkokatsauksia (24). Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152578/Verkko24_Rantala_2012.pdf?sequence=2&isAllowed=y 12.4.2020

Rantala Kati & Majamaa Karoliina & Oksanen Atte (2015): Mopoilun nurjat puolet: laittomat ulottuvuudet ja oikeudelliset seuraamukset.

Nuorisotutkimus (33) 1, 38-54

Rantala Kati & Tarkkala Heta (2010): Luotosta luottoon. Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkinalogiikan peilinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (1), 19-33.

Rikalainen, Essi & Uitto, Tero (2008): Pakkokeinot ja saatavien perintä. Tampere: Gummerus Kirjapaino Oy.

Romo, Terhi (9.6.2019): Vesivahingosta ja pikavipeistä alkanut velkakierre vei kodin – Juuso, 29, asui teltassa aurajoen rannassa ja oli jo valmis antamaan periksi: ”Pitäisikö vain hypätä jokeen?”. MTVUutiset. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vesivahingosta-ja-pikavipeista-alkanut-velkakierre-vei-kodin-juuso-29-asui-teltassa-aurajoen-rannassa-ja-oli-jo-valmis-antamaan-periksi-pitaisiko-vaan-hypata-jokeen/7436856#gs.rziz73> 18.7.2019

Räty, Ismo (2007): Ulosottoselvitys erityisesti perusoikeuksien kannalta. Teoksessa Koponen, Pekka & Lahti, Raimo & Ojala Timo (toim): Kirjoituksia talousrikosoikeudesta. Helsinki: Hakapaino Oy, 247-264.

https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/kirjoituksiatalousrikosoikeudesta2007/IHscb7wpr/Kirjoituksia_talousrikosoikeudesta_2007.pdf 19.4.2020

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2019a). Velkaantumistilasto
https://www.stat.fi/til/velk/2018/velk_2018_2019-06-20_fi.pdf 18.7.2019

Suomen virallinen tilasto (SVT 2019b). Rahoitustilinpito. 12.4.2020
https://www.stat.fi/til/rtp/2019/01/rtp_2019_01_2019-06-28_fi.pdf

Suomen virallinen tilasto (2019c). Velkajärjestelyt 2018.
https://www.stat.fi/til/velj/2018/velj_2018_2019-07-01_fi.pdf 19.7.2019

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2020). Väestö.
https://www.stat.fi/til/vaerak/2019/vaerak_2019_2020-03-24_fi.pdf 12.4.2020

Syrjäläinen, Eija (1994): Etnografinen opetuksen tutkimus; kouluetnografia. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo: Laadullisen tutkimuksen työtapoja, Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Takuusäätiö (2020). Maksuhäiriömerkintä

<https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta> 12.4.2020

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Ukkonen, Antti (2013): Big Data ja laskennalliset menetelmät. Teoksessa Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (toim.): Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät. Tampere: Vastapaino, 274-304.

Ulosottokaari.

Valtakunnanvoudinvirasto (2019): Ulosottolaitoksen tilastoja vuodelta 2018.

https://valtakunnanvoudinvirasto.fi/material/attachments/vvv2/vvvliitteet/kJEYwmT4Z/Ulosotto_Suomessa_2018.pdf 20.7.2019

Watt, Susan E & Martin Lea & Russel Spears (2002): How Social is Internet Communication? A Reappraisal of Bandwidth and anonymity Effects. Teoksessa Woolgar, Steve (toim): virtual society? Technology, Cyberbole, Reality. Oxford: Oxford University Press.

White M.J (1991): Economic versus sociological approaches to legal research the case of bankruptcy *Law and society review* (25) 3, 685-709

Webley Paul & Nyhus Ellen K (2001): Life-cycle and dispositional routes into problem debt. *British Journal of Psychology*. 92 (3) 423-446.